

EU-MIDIS II

**Δεύτερη έρευνα
της Ευρωπαϊκής Ένωσης
σχετικά με τις μειονότητες
και τις διακρίσεις**

**Μουσουλμάνοι –
Επιλεγμένα πορίσματα**

**Η Europe Direct είναι μια υπηρεσία που απαντά
στις ερωτήσεις σας για την Ευρωπαϊκή Ένωση**

Αριθμός ατελούς κλήσης (*):
00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Οι πληροφορίες παρέχονται δωρεάν και οι κλήσεις είναι κατά κανόνα δωρεάν (ενδέχεται όμως κάποιες κλήσεις που πραγματοποιούνται μέσω ορισμένων τηλεπικοινωνιακών φορέων ή από τηλεφωνικούς θαλάμους ή ξενοδοχεία να χρεώνονται).

Φωτογραφίες (στο εξώφυλλο και στο εσωτερικό της έκδοσης): © Adobe Stock [από αριστερά προς τα δεξιά: Jasmin Merdan· oneinchpunch· Rawpixel.com]

Περισσότερες πληροφορίες για την Ευρωπαϊκή Ένωση διατίθενται στο διαδίκτυο (<http://europa.eu>).

Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2018

FRA – print:	ISBN 978-92-9491-744-7	doi:10.2811/024049	TK-AN-17-001-EL-C
FRA – web:	ISBN 978-92-9491-736-2	doi:10.2811/062521	TK-AN-17-001-EL-N

© Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2018

Η αναπαραγωγή επιτρέπεται εφόσον αναφέρεται η πηγή. Για κάθε χρήση ή αναπαραγωγή φωτογραφιών πρέπει να ζητείται απευθείας η άδεια των κατόχων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Δεύτερη έρευνα
της Ευρωπαϊκής Ένωσης
σχετικά με τις μειονότητες
και τις διακρίσεις

Μουσουλμάνοι –
Επιλεγμένα πορίσματα

Πρόλογος

Θυμάστε την τελευταία φορά που υποβάλατε αίτηση για κάποια θέση εργασίας; Μπορεί να ανησυχούσατε ότι δεν διαθέτετε επαρκείς δεξιότητες χρήσης υπολογιστή ή να είχατε αγχωθεί για κάποιο ορθογραφικό λάθος στο βιογραφικό σας. Ωστόσο, αν είστε μουσουλμάνος ή έχετε μουσουλμανική καταγωγή και ζείτε στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), το όνομά σας μπορεί να αρκεί για να μη λάβετε ποτέ πρόσκληση σε επαγγελματική συνέντευξη.

Αυτό είναι ένα μόνο από τα ευρήματα της δεύτερης έρευνας της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις μειονότητες και τις διακρίσεις. Και, παρόλο που οι διακρίσεις αποτελούν ιδιαίτερο πρόβλημα κατά την αναζήτηση εργασίας και στον χώρο εργασίας, σε καμία περίπτωση δεν περιορίζονται σε αυτές τις περιστάσεις. Η άνιση μεταχείριση αποτελεί επίσης καθημερινό φαινόμενο στην προσπάθεια των ανθρώπων να αποκτήσουν πρόσβαση σε δημόσιες ή ιδιωτικές υπηρεσίες, όπως σ' ένα ιδιωτικό ιατρείο ή σ' ένα εστιατόριο. Οι άνθρωποι που φέρουν ορατά θρησκευτικά σύμβολα, ιδίως οι γυναίκες που φορούν μαντίλα, είναι πιθανότερο να βιώσουν διακρίσεις και παρενόχληση, η οποία ποικίλλει από απρεπή βλέμματα μέχρι σωματική επίθεση.

Αυτά είναι κάποια μόνο από τα ευρήματα που περιέχει η έκθεση της έρευνάς μας, η οποία εξετάζει τις εμπειρίες που έχουν βιώσει πάνω από 10 500 άτομα που αυτοπροσδιορίζονται ως μουσουλμάνοι μετανάστες και απόγονοι μουσουλμάνων μεταναστών σε 15 κράτη μέλη της ΕΕ. Τα ευρήματα αυτής της έρευνας δείχνουν μια γενική έλλειψη προόδου όσον αφορά την αντιμετώπιση των διακρίσεων και των εγκλημάτων μίσους από το 2008, οπότε και διενεργήσαμε την πρώτη έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις μειονότητες και τις διακρίσεις.

Αυτή η έκθεση παρέχει μια μοναδική εικόνα των εμπειριών και των αντιλήψεων της δεύτερης μεγαλύτερης θρησκευτικής ομάδας της ΕΕ, η οποία αντιστοιχεί στο 4 % του συνολικού πληθυσμού της ΕΕ. Όπως προκύπτει από τα πορίσματα, οι διακρίσεις, η παρενόχληση και η βία μπορούν να υπονομεύσουν τη θετική στάση και να παρεμποδίσουν την ουσιαστική συμμετοχή στην κοινωνία. Επιπροσθέτως, η αδυναμία καταπολέμησης των διακρίσεων και της μη επίδειξης ανοχής καθιστά δυσκολότερη τη διασφάλιση της ένταξης των μεταναστών και των προσφύγων που φτάνουν στις ακτές της Ευρώπης τα τελευταία χρόνια, με όλες τις επιζήμιες συνέπειες που αυτό μπορεί να επιφέρει.

Η έκθεση παρέχει στους φορείς χάραξης πολιτικής πορίσματα με βάση το πλέον ευρύ σύνολο δεδομένων που υπάρχει για τους μουσουλμάνους στην ΕΕ, με έμφαση σε διάφορα θέματα όπως η ιθαγένεια, η εμπιστοσύνη και η ανοχή, οι διακρίσεις, οι αιφνιδιαστικοί έλεγχοι από την αστυνομία στον δρόμο λόγω της εθνοτικής καταγωγής ενός ατόμου, η ευαισθητοποίηση για τα δικαιώματα. Τα πορίσματα της έρευνας, σε συνδυασμό με τις συστάσεις, μπορούν να αποτελέσουν μια καλή βάση για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας ενός μεγάλου εύρους μέτρων στους τομείς της ένταξης και της εξάλειψης των διακρίσεων, καθώς και της πολιτικής εσωτερικής ασφάλειας.

Michael O'Flaherty

Διευθυντής

Κωδικοί χωρών και ομάδων-στόχων

Κωδικός χώρας	Κράτος μέλος ΕΕ	Κωδικός ομάδας-στόχου χώρας	Ομάδα-στόχος
AT	Αυστρία	AT - TUR	Μετανάστες και απόγονοι μεταναστών από την Τουρκία
BE	Βέλγιο	BE - TUR	Μετανάστες και απόγονοι μεταναστών από την Τουρκία
		BE - NOAFR	Μετανάστες και απόγονοι μεταναστών από τη Βόρεια Αφρική
CY	Κύπρος	CY - ASIA	Μετανάστες και απόγονοι μεταναστών από την Ασία
DE	Γερμανία	DE - TUR	Μετανάστες και απόγονοι μεταναστών από την Τουρκία
		DE - SSAFR	Μετανάστες και απόγονοι μεταναστών από την Υποσαχάρια Αφρική
DK	Δανία	DK - TUR	Μετανάστες και απόγονοι μεταναστών από την Τουρκία
		DK - SSAFR	Μετανάστες και απόγονοι μεταναστών από την Υποσαχάρια Αφρική
EL	Ελλάδα	EL - SASIA	Μετανάστες και απόγονοι μεταναστών από τη Νότια Ασία
ES	Ισπανία	ES - NOAFR	Μετανάστες και απόγονοι μεταναστών από τη Βόρεια Αφρική
FI	Φινλανδία	FI - SSAFR	Μετανάστες και απόγονοι μεταναστών από την Υποσαχάρια Αφρική
FR	Γαλλία	FR - NOAFR	Μετανάστες και απόγονοι μεταναστών από τη Βόρεια Αφρική
		FR - SSAFR	Μετανάστες και απόγονοι μεταναστών από την Υποσαχάρια Αφρική
IT	Ιταλία	IT - SASIA	Μετανάστες και απόγονοι μεταναστών από τη Νότια Ασία
		IT - NOAFR	Μετανάστες και απόγονοι μεταναστών από τη Βόρεια Αφρική
		IT - SSAFR	Μετανάστες και απόγονοι μεταναστών από την Υποσαχάρια Αφρική
MT	Μάλτα	MT - SSAFR	Μετανάστες και απόγονοι μεταναστών από την Υποσαχάρια Αφρική
NL	Κάτω Χώρες	NL - TUR	Μετανάστες και απόγονοι μεταναστών από την Τουρκία
		NL - NOAFR	Μετανάστες και απόγονοι μεταναστών από τη Βόρεια Αφρική
SE	Σουηδία	SE - TUR	Μετανάστες και απόγονοι μεταναστών από την Τουρκία
		SE - SSAFR	Μετανάστες και απόγονοι μεταναστών από την Υποσαχάρια Αφρική
SI	Σλοβενία	SI - RIMGR	Νεοαφιχθέντες μετανάστες
UK	Ηνωμένο Βασίλειο	UK - SASIA	Μετανάστες και απόγονοι μεταναστών από τη Νότια Ασία
		UK - SSAFR	Μετανάστες και απόγονοι μεταναστών από την Υποσαχάρια Αφρική

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
ΓΙΑΤΙ ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΕΚΘΕΣΗ;	7
1 ΚΥΡΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ FRA	11
1.1. Συνύπαρξη στην ΕΕ: ιθαγένεια, εμπιστοσύνη και ανοχή	12
1.2. Διακρίσεις και ευαισθητοποίηση όσον αφορά τα δικαιώματα	13
1.3. Παρενόχληση και βία με κίνητρο το μίσος	15
1.4. Αιφνίδιοι αστυνομικοί έλεγχοι	18
2 ΤΙ ΦΑΝΕΡΩΝΟΥΝ ΤΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ	21
2.1. Συνύπαρξη στην ΕΕ: ιθαγένεια, εμπιστοσύνη και ανοχή	21
2.1.1. Ιθαγένεια μουσουλμάνων μεταναστών και απογόνων μεταναστών	22
2.1.2. Αίσθημα του ανήκειν, δεσμοί και κοινωνική απόσταση	24
2.1.3. Εμπιστοσύνη στα θεσμικά όργανα	27
2.2. Διακρίσεις και ευαισθητοποίηση όσον αφορά τα δικαιώματα	29
2.2.1. Συνολικά ποσοστά διακρίσεων	30
2.2.2. Εμπειρίες διακρίσεων λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης	36
2.2.3. Αναφορά περιστατικών διακρίσεων	40
2.2.4. Γνώση της ύπαρξης οργανώσεων υποστήριξης, φορέων ισότητας και νόμων ενάντια στις διακρίσεις	42
2.2.5. Αντίληψη διακρίσεων λόγω εθνοτικής καταγωγής, χρώματος δέρματος και θρησκείας ή θρησκευτικών πεποιθήσεων	46
2.3. Έγκλημα μίσους – παρενόχληση και βία	48
2.3.1. Εμπειρίες παρενόχλησης υποκινούμενες από μίσος	49
2.3.2. Εμπειρίες σωματικής βίας υποκινούμενης από μίσος	54
2.3.3. Παρενόχληση και σωματική βία κατά μελών της οικογένειας ή φίλων των ερωτηθέντων – περιστατικά υποκινούμενα από το μίσος	56
2.3.4. Στάσεις απέναντι στη βία	57
2.4. Αιφνίδιοι αστυνομικοί έλεγχοι	59
2.4.1. Συναντήσεις με τις αρχές επιβολής του νόμου	60
2.4.2. Διαφορές στους αιφνίδιους αστυνομικούς ελέγχους ανά φύλο και ηλικία	62
2.4.3. Περιστάσεις και φύση του πιο πρόσφατου ελέγχου από την αστυνομία	62
2.4.4. Μεταχείριση από την αστυνομία	64
2.5. Η επίδραση των διακρίσεων και της θυματοποίησης στο αίσθημα της συμμετοχής και της εμπιστοσύνης στα θεσμικά όργανα	65
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ EU-MIDIS II	67
ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ	74

Διαγράμματα και πίνακες

Διάγραμμα 1:	Μουσουλμάνοι με άδεια διαμονής με διάρκεια ισχύος μικρότερη των πέντε ετών ή χωρίς άδεια διαμονής, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	23
Διάγραμμα 2:	Αίσθημα σύνδεσης με τη χώρα διαμονής, ανά φύλο, ιθαγένεια, κράτος μέλος της ΕΕ και ομάδα-στόχο (μέση τιμή σε κλίμακα 1-5)	25
Διάγραμμα 3:	Επίπεδο αποδοχής γειτόνων που ανήκουν σε διαφορετικά περιβάλλοντα (σε κλίμακα 0-10)	26
Διάγραμμα 4:	Άτομα από τον γενικό πληθυσμό στην ΕΕ που «δεν θέλουν» να έχουν μουσουλμάνους γείτονες, Έρευνα για τις ευρωπαϊκές αξίες (EVS) (%)	27
Διάγραμμα 5:	Εμπιστοσύνη των μουσουλμάνων στα θεσμικά όργανα σε 11 κράτη μέλη της ΕΕ, ανά είδος θεσμικού οργάνου (μέση τιμή σε κλίμακα 0-10)	28
Διάγραμμα 6:	Λόγοι διακρίσεων κατά την τελευταία πενταετία σε τέσσερις τομείς της καθημερινής ζωής (%)	31
Διάγραμμα 7:	Διακρίσεις με βάση τρεις συγκεκριμένους λόγους κατά τα τελευταία 5 έτη σε τέσσερις τομείς της καθημερινής ζωής, ανά ομάδα-στόχο (%)	31
Διάγραμμα 8:	Διακρίσεις με βάση τρεις συγκεκριμένους λόγους κατά τα τελευταία 5 έτη σε τέσσερις τομείς της καθημερινής ζωής, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	32
Διάγραμμα 9:	Συνολικές διακρίσεις λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης κατά την τελευταία πενταετία και κατά τους τελευταίους 12 μήνες, ανά ομάδα-στόχο της έρευνας (%)	34
Διάγραμμα 10:	Συνολικές διακρίσεις λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης κατά την τελευταία πενταετία και κατά τους τελευταίους 12 μήνες, ανά ομάδα-στόχο και χώρα διαμονής (%)	35
Διάγραμμα 11:	Διακρίσεις λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης κατά τους τελευταίους 12 μήνες, μεταξύ όσων φορούν / δεν φορούν παραδοσιακή ή θρησκευτική ενδυμασία, και ανά φύλο (%)	36
Διάγραμμα 12:	Διακρίσεις λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης κατά τους τελευταίους 12 μήνες και κατά την τελευταία πενταετία σε διάφορους τομείς της ζωής (%)	37
Διάγραμμα 13:	Κύριοι λόγοι για το πλέον πρόσφατο περιστατικό διακριτικής μεταχείρισης λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης σε διάφορους τομείς της ζωής (πολλαπλές απαντήσεις) (%)	38
Διάγραμμα 14:	Αριθμός περιστατικών διακρίσεων λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης τους τελευταίους 12 μήνες στην εργασία (%)	39
Διάγραμμα 15:	Αριθμός περιστατικών διακρίσεων λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης τους τελευταίους 12 μήνες κατά την αναζήτηση εργασίας (%)	40
Διάγραμμα 16:	Μουσουλμάνοι μετανάστες και οι απόγονοί τους που ανέφεραν ή κατήγγειλαν το πλέον πρόσφατο περιστατικό διακρίσεων λόγω εθνοτικής ή θρησκευτικής προέλευσης, ανά φύλο (%)	41
Διάγραμμα 17:	Μουσουλμάνοι μετανάστες και οι απόγονοί τους που ανέφεραν ή κατήγγειλαν το πλέον πρόσφατο περιστατικό διακριτικής μεταχείρισης λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	41
Διάγραμμα 18:	Μουσουλμάνοι μετανάστες και οι απόγονοί τους που γνωρίζουν οργανώσεις που προσφέρουν υποστήριξη ή συμβουλές σε θύματα διακρίσεων (για οποιονδήποτε λόγο διακριτικής μεταχείρισης), ανά ομάδα-στόχο (%)	43
Διάγραμμα 19:	Ερωτηθέντες μουσουλμάνοι που γνωρίζουν τουλάχιστον έναν φορέα ισότητας (%)	44
Διάγραμμα 20:	Μουσουλμάνοι μετανάστες και οι απόγονοί τους που γνωρίζουν σχετικά με την ύπαρξη νομοθεσίας που απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω χρώματος του δέρματος, εθνοτικής καταγωγής ή θρησκείας (%)	45
Διάγραμμα 21:	Μουσουλμάνοι ερωτηθέντες που πιστεύουν ότι οι διακρίσεις λόγω θρησκείας, εθνοτικής καταγωγής ή χρώματος του δέρματος είναι πολύ ή αρκετά διαδεδομένες στη χώρα τους, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	47
Διάγραμμα 22:	Επικράτηση της παρενόχλησης λόγω προέλευσης από εθνοτική μειονότητα ή περιβάλλον μεταναστών σε 12 μήνες πριν από την έρευνα (%)	50
Διάγραμμα 23:	Επικράτηση της παρενόχλησης λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης σε 12 μήνες πριν από την έρευνα (%), ανά συγκεντρωτικές ομάδες μουσουλμάνων	51
Διάγραμμα 24:	Ερωτηθέντες που φορούν παραδοσιακά ή θρησκευτικά ενδύματα (συμπεριλαμβανομένης της μαντίλας ή του νικάμπ για τις γυναίκες) τουλάχιστον κάποιες φορές δημοσίως και έχουν υποστεί παρενόχληση λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης 12 μήνες πριν από την έρευνα (%)	52
Διάγραμμα 25:	Προέλευση των δραστών των πιο πρόσφατων περιστατικών σωματικής βίας λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης (%)	54
Διάγραμμα 26:	Ικανοποίηση για τον τρόπο με τον οποίο η αστυνομία χειρίστηκε το πιο πρόσφατο περιστατικό βίας λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης μετά την καταγγελία του περιστατικού στην αστυνομία (%)	56
Διάγραμμα 27:	Αποδοχή της αντίδρασης με βία για λόγους αυτοάμυνας (%)	58
Διάγραμμα 28:	Αποδοχή της αντίδρασης με βία για την υπεράσπιση κάποιου άλλου (%)	58
Διάγραμμα 29:	Αποδοχή της αντίδρασης με βία σε περίπτωση προσβλητικών σχολίων, λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης (%)	58
Διάγραμμα 30:	Αποδοχή της αντίδρασης με βία λόγω προσβολής της θρησκείας κάποιου (%)	58
Διάγραμμα 31:	Συχνότητα των αιφνίδιων αστυνομικών ελέγχων κατά τα τελευταία πέντε έτη, ανά κράτος μέλος της ΕΕ και ανά ομάδα-στόχο (%)	60
Διάγραμμα 32:	Πιο πρόσφατοι αιφνίδιοι αστυνομικοί έλεγχοι που θεωρήθηκαν εθνοτικός χαρακτηρισμός από τα άτομα που έχει σταματήσει η αστυνομία για εξακρίβωση στοιχείων κατά τα πέντε έτη που προηγούνται της έρευνας, ανά κράτος μέλος της ΕΕ και ανά ομάδα-στόχο (%)	61
Διάγραμμα 33:	Πιο πρόσφατος έλεγχος από την αστυνομία κατά τα τελευταία πέντε έτη που θεωρείται ότι οφείλεται στην εθνοτική ή μεταναστευτική προέλευση α) μεταξύ των ατόμων που φορούν παραδοσιακή ή θρησκευτική ενδυμασία και β) ανά φύλο (%)	63
Διάγραμμα 34:	Εμπιστοσύνη στην αστυνομία, ανά κράτος μέλος της ΕΕ και ανά ομάδα-στόχο (μέσες τιμές, σε κλίμακα 0-10, όπου το 0 σημαίνει «καμία απολύτως εμπιστοσύνη» και το 10 σημαίνει «πλήρης εμπιστοσύνη»)	64
Διάγραμμα 35:	Εμπιστοσύνη στο νομικό σύστημα και την αστυνομία, ανά εμπειρία θυματοποίησης κατά τους τελευταίους 12 μήνες (μέση τιμή σε κλίμακα από το 0 έως το 10· τα τρίγωνα σημαίνουν ότι υπάρχει κάποια μορφή εμπειρίας θυματοποίησης και οι τελειές ότι δεν υπάρχει τέτοια εμπειρία)	66
Πίνακας 1:	Συγκεκριμένες πρακτικές διακριτικής μεταχείρισης σε βάρος των ερωτηθέντων στην εργασία λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης κατά την τελευταία πενταετία (%)	37
Πίνακας 2:	Δημογραφικά χαρακτηριστικά μουσουλμάνων ερωτηθέντων	71
Πίνακας 3:	Κύριες χώρες γέννησης μουσουλμάνων μεταναστών πρώτης γενιάς, ανά ομάδα-στόχο και χώρα διαμονής	72

Γιατί χρειάζεται η παρούσα έκθεση;

Οι μουσουλμάνοι αποτελούν τη δεύτερη μεγαλύτερη θρησκευτική ομάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αντιμετωπίζουν διακρίσεις σε ένα ευρύ φάσμα περιστάσεων και, ιδίως, όταν αναζητούν εργασία, όταν βρίσκονται στον χώρο εργασίας τους ή όταν αναζητούν πρόσβαση σε δημόσιες ή ιδιωτικές υπηρεσίες. Χαρακτηριστικά όπως το ονοματεπώνυμο ενός ατόμου, το χρώμα του δέρματος και η χρήση ορατών θρησκευτικών συμβόλων στην περιβολή μπορεί να πυροδοτήσουν διακριτική μεταχείριση και παρενόχληση. Παραδοσιακά, οι μουσουλμάνες μπορεί να φορούν ένα πέπλο που καλύπτει το κεφάλι, το πρόσωπο ή το σώμα τους. Αυτό μπορεί να είναι χιτζάμπ (που δεν καλύπτει το πρόσωπο), νικάμπ (που καλύπτει το πρόσωπο, αλλά όχι τα μάτια) ή μπούρκα (που καλύπτει εντελώς το πρόσωπο). Αυτά είναι κάποια μόνο από τα ευρήματα που περιγράφονται συνοπτικά στην παρούσα έκθεση. Με βάση το πλέον εκτεταμένο σύνολο δεδομένων στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), η έκθεση παρουσιάζει ευρήματα σχετικά με τις εμπειρίες και τις απόψεις μουσουλμάνων μεταναστών και απογόνων μεταναστών που ζουν στην ΕΕ.

Η μουσουλμανική κοινότητα αποτελείται από ένα ποικιλόμορφο μείγμα εθνοτήτων, θρησκευτικών, φιλοσοφικών και πολιτικών πεποιθήσεων, κοσμικών τάσεων, γλωσσών και πολιτιστικών παραδόσεων. Με βάση τις εκτιμήσεις του Pew Research Centre για το 2010, περίπου 20 εκατομμύρια μουσουλμάνοι ζουν στην ΕΕ, οι οποίοι αντιστοιχούν περίπου στο 4 % του συνολικού πληθυσμού της, ενώ σημαντικές διαφορές όσον αφορά τα αριθμητικά στοιχεία παρατηρούνται μεταξύ και εντός των κρατών μελών της ΕΕ. Οι περισσότεροι μουσουλμάνοι ζουν στη Γαλλία και τη Γερμανία, όπου περίπου 4,7 εκατομμύρια μουσουλμάνοι σε καθεμιά από αυτές τις δύο χώρες αντιστοιχούν στο 46 % του συνόλου των μουσουλμάνων στην ΕΕ.

Τα αποτελέσματα που παρουσιάζει η παρούσα έκθεση δείχνουν ότι η πλειονότητα των μουσουλμάνων που πήραν μέρος στην έρευνα έχουν ισχυρούς δεσμούς με τη χώρα διαμονής τους. Εμπιστεύονται τα θεσμικά όργανα της χώρας τους, συχνά περισσότερο απ' ό,τι ο ευρύτερος πληθυσμός. Ωστόσο, εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν φραγμούς ως προς την πλήρη ενσωμάτωσή τους στην ευρωπαϊκή κοινωνία. Οι εν λόγω φραγμοί περιλαμβάνουν διακρίσεις, παρενόχληση και βία με κίνητρο το μίσος, καθώς και συχνούς αιφνιδιαστικούς ελέγχους από την αστυνομία στον δρόμο. Με την πάροδο του χρόνου, οι εν λόγω αρνητικές εμπειρίες μπορούν να μειώσουν την εμπιστοσύνη των θυμάτων στην αστυνομία, στη δικαιοσύνη και την εκτελεστική εξουσία, καθώς και την αφοσίωση στη χώρα στην οποία ζουν.

Αυτά τα πορίσματα βασίζονται στην έρευνα του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) για κατοίκους της ΕΕ που προέρχονται από περιβάλλοντα μεταναστών ή εθνικές μειονότητες —τη δεύτερη έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις μειονότητες και τις διακρίσεις (EU-MIDIS II)—, η οποία διεξήχθη την περίοδο 2015-2016. Η παρούσα έκθεση εξετάζει τις απόψεις και τις εμπειρίες μουσουλμάνων μεταναστών πρώτης και δεύτερης γενιάς που ζουν σε 15 κράτη μέλη της ΕΕ, με έμφαση στις διακρίσεις και τη ρατσιστική θυματοποίηση. Παρέχει επίκαιρα και σημαντικά δεδομένα, τα οποία δεν είναι επί του παρόντος διαθέσιμα στο ευρωπαϊκό στατιστικό σύστημα ή σε σημαντικές έρευνες σε επίπεδο ΕΕ.

Η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και των διακρίσεων, καθώς και η προαγωγή της κοινωνικής δικαιοσύνης και προστασίας, αποτελούν αυτοσκοπούς της ΕΕ. Συνδέονται στενά με βασικά θεμελιώδη δικαιώματα, όπως η ισότητα και η εξάλειψη των διακρίσεων, η ανθρώπινη αξιοπρέπεια και το δικαίωμα στην ελευθερία, καθώς και η ασφάλεια και ο σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Το Ευρωπαϊκό Θεματολόγιο για την Ασφάλεια αναφέρει ότι η αντίδραση της ΕΕ στον εξτρεμισμό «δεν πρέπει να οδηγήσει στο στιγματισμό ομάδων ή κοινοτήτων» και πρέπει να στηρίζεται στις κοινές ευρωπαϊκές αξίες της ανοχής, της πολυμορφίας και του αμοιβαίου σεβασμού, προάγοντας παράλληλα τις ελεύθερες και πολυφωνικές κοινωνίες ¹. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο επανέλαβε τον προβληματισμό του σχετικά με τις διακρίσεις και τη βία κατά μουσουλμάνων τον Δεκέμβριο του 2016, αναφέροντας ότι ο αποκλεισμός θρησκευτικών κοινοτήτων ή οι διακρίσεις σε βάρος τους θα μπορούσαν να δημιουργήσουν γόνιμο έδαφος για τον εξτρεμισμό ².

Ο συντονιστής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την καταπολέμηση του μίσους κατά των μουσουλμάνων, ο οποίος διορίστηκε τον Δεκέμβριο του 2015, υποστηρίζει τη δημοσίευση της παρούσας έκθεσης. Ο συντονιστής ενεργεί ως ειδικό σημείο επαφής για τις μουσουλμανικές κοινότητες και για ΜΚΟ που εργάζονται σε αυτόν τον τομέα και συμβάλλει στη βασική στρατηγική της Επιτροπής για την καταπολέμηση των εγκλημάτων μίσους, της ρητορικής μίσους, της μισαλλοδοξίας και των διακρίσεων, καθώς και της ριζοσπαστικοποίησης και του βίαιου εξτρεμισμού.

Τα στοιχεία της έρευνας EU-MIDIS II μπορούν να χρησιμοποιηθούν στον σχεδιασμό και την αξιολόγηση των

¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2015α).

² Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2016).

πολιτικών της ΕΕ σε ένα μεγάλο εύρος θεμάτων – από την ένταξη των μεταναστών, την εξάλειψη των διακρίσεων και την καταπολέμηση των εγκλημάτων μίσους έως την εσωτερική ασφάλεια και τις σχέσεις αστυνομίας-κοινωνίας. Τα κράτη μέλη μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα ευρήματα της έρευνας για να αναπτύξουν εθνικές πολιτικές για την ένταξη των μεταναστών και την εσωτερική ασφάλεια οι οποίες θα αξιοποιούν αποτελεσματικότερα τους πόρους και θα είναι αναλογικές και ολοκληρωμένες, σύμφωνα με το σχέδιο δράσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών και το Ευρωπαϊκό Θεματολόγιο για την Ασφάλεια. Η παρούσα έκθεση δεν εστιάζει σε νεοαφιχθέντες μουσουλμάνους στην ΕΕ· με την εν λόγω ομάδα θα ασχοληθεί μια ποιοτική έρευνα που θα διεξαχθεί από τον Οργανισμό³. Εντούτοις, τα ευρήματά της αφορούν επίσης χώρες που συνεχίζουν να υποδέχονται μεγάλο αριθμό μουσουλμάνων μεταναστών και αιτούντων άσυλο, καθώς η πολιτική απάντηση στη μετανάστευση και την ένταξη πρέπει να είναι στοχοθετημένη και εμπειριστατωμένη για να είναι αποτελεσματική.

Η συλλογή αξιόπιστων και συγκρίσιμων δεδομένων για τις εμπειρίες διακρίσεων ατόμων από περιβάλλοντα μεταναστών ή εθνοτικές μειονότητες αποτελεί μέρος της προσπάθειας του FRA να προαγάγει την τεκμηριωμένη χάραξη πολιτικής – με απώτερο στόχο να βοηθήσει τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και τα κράτη μέλη να αναπτύξουν αποτελεσματικές και ολοκληρωμένες πολιτικές λύσεις όσον αφορά τη μέριμνα για τα θεμελιώδη δικαιώματα. Ο οργανισμός παρέχει τέτοια αποδεικτικά στοιχεία για περισσότερο από μια δεκαετία. Το 2009, η πρώτη έκθεση του FRA⁴ σχετικά με τις εμπειρίες μουσουλμάνων σε θέματα διακρίσεων αποκάλυψε ότι υπάρχουν σημαντικοί φραγμοί στην ένταξη, όπως υψηλά επίπεδα διακρίσεων και ρατσιστικής θυματοποίησης, τα οποία επηρεάζουν ιδίως τους νέους, καθώς και χαμηλό επίπεδο ενημέρωσης όσον αφορά τα δικαιώματα και χαμηλό επίπεδο γνώσης ή εμπιστοσύνης όσον αφορά τους μηχανισμούς υποβολής καταγγελιών και επιβολής της νομοθεσίας. Αυτά τα ευρήματα βασίστηκαν στην πρώτη έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις μειονότητες και τις διακρίσεις [EU-MIDIS I⁵] που διεξήγαγε ο Οργανισμός.

Η παρούσα έκθεση είναι η δεύτερη που βασίζεται στα αποτελέσματα της έρευνας EU-MIDIS II. Η πρώτη

έκθεση, η οποία δημοσιεύτηκε τον Νοέμβριο του 2016, συνοψίζει τις εμπειρίες της μεγαλύτερης και πλέον περιθωριοποιημένης εθνοτικής μειονότητας στην Ευρώπη, των Ρομά.

Μια συνοπτική έκθεση που καλύπτει τα αποτελέσματα για όλες τις ομάδες που ρωτήθηκαν στο πλαίσιο της EU-MIDIS II θα δημοσιευτεί τον Δεκέμβριο του 2017. Το εργαλείο αναζήτησης δεδομένων του FRA επιτρέπει ταχεία διαδικτυακή πρόσβαση στα πλήρη στοιχεία της έρευνας.

Η EU-MIDIS II εν συντομία⁶

- **Κάλυψη:** Η EU-MIDIS II συνέλεξε πληροφορίες από περισσότερους από 25 500 ερωτηθέντες από διαφορετικά περιβάλλοντα μεταναστών ή εθνοτικές μειονότητες σε όλη την ΕΕ. Η παρούσα έκθεση αναλύει τις απαντήσεις 10 527 ερωτηθέντων οι οποίοι αυτοπροσδιορίστηκαν ως μουσουλμάνοι όταν ρωτήθηκαν σχετικά με το θρήσκευμά τους (εφεξής «ερωτηθέντες μουσουλμάνοι») σε 15 κράτη μέλη της ΕΕ: Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ελλάδα, Ηνωμένο Βασίλειο, Ισπανία, Ιταλία, Κάτω Χώρες, Κύπρος, Μάλτα, Σλοβενία, Σουηδία και Φινλανδία. Αυτές οι χώρες φιλοξενούν συνολικά περίπου το 94 % των μουσουλμάνων που ζουν στην ΕΕ, σύμφωνα με εκτιμήσεις του Pew Research Centre⁷.
- Το **δείγμα της έρευνας EU-MIDIS II** είναι αντιπροσωπευτικό για επιλεγμένες ομάδες μεταναστών που έχουν γεννηθεί εκτός της ΕΕ (πρώτη γενιά) και για απογόνους μεταναστών (δεύτερη γενιά) των οποίων τουλάχιστον ένας από τους δύο γονείς έχει γεννηθεί εκτός της ΕΕ. Όλοι οι ερωτηθέντες ήταν ηλικίας 16 ετών και άνω όταν διεξήχθη η έρευνα και ζούσαν σε ιδιωτικά νοικοκυριά για τουλάχιστον 12 μήνες πριν από την έρευνα. Άτομα που ζουν σε δημόσιες δομές στέγασης, όπως γηροκομεία, νοσοκομεία ή φυλακές, δεν συμπεριλήφθηκαν στο πλαίσιο της δειγματοληψίας και, επομένως, δεν ρωτήθηκαν.
- Οι **χώρες/περιοχές καταγωγής των μουσουλμάνων μεταναστών και απογόνων μεταναστών που ρωτήθηκαν** περιλαμβάνουν την Τουρκία, τη Βόρεια Αφρική, την Υποσαχάρια Αφρική και τη

3 Η έρευνα του FRA με τίτλο «Responding to a fundamental rights emergency» (Αντιμετωπίζοντας μια κατάσταση έκτακτης ανάγκης για τα θεμελιώδη δικαιώματα) θα εξετάσει τις εμπειρίες αιτούντων άσυλο που εισήλθαν στην ΕΕ κατά τα προηγούμενα έτη όσον αφορά την κατάσταση σε επιλεγμένες πόλεις σε έξι κράτη μέλη.

4 FRA (2009).

5 Τα αποτελέσματα της έρευνας EU-MIDIS I που δημοσιεύτηκαν την περίοδο 2009-2012 διατίθενται στην [ιστοσελίδα](#) του FRA.

6 Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τη μεθοδολογία της έρευνας, βλ. το [παράρτημα](#) («Μεθοδολογία της έρευνας EU-MIDIS II») και την τεχνική έκθεση της EU-MIDIS II (που θα δημοσιευτεί τον Δεκέμβριο του 2017).

7 Οι υπολογισμοί του FRA βασίζονται σε εκτιμήσεις του Pew Research Centre, οι οποίες δεν κάνουν διάκριση μεταξύ μουσουλμάνων που προέρχονται και μουσουλμάνων που δεν προέρχονται από περιβάλλον μεταναστών. Για περισσότερες σχετικές πληροφορίες, βλ. την [ιστοσελίδα](#) του Pew Research Centre.

Νότια Ασία (για την Κύπρο: Ασία)· επιπροσθέτως, τα στοιχεία για τους μουσουλμάνους στη Σλοβενία αφορούν νεοαφιχθέντες μετανάστες που μετανάστευσαν στην ΕΕ την προηγούμενη δεκαετία από χώρες εκτός της ΕΕ (για λεπτομερή κατάλογο των βασικών χωρών καταγωγής μουσουλμάνων μεταναστών πρώτης γενιάς, βλ. πίνακα 3 στο [παράρτημα](#)).

- **Χαρακτηριστικά του δείγματος:** Ο μέσος όρος ηλικίας των ερωτηθέντων μουσουλμάνων είναι τα 38 έτη· το 50 % είναι γυναίκες και το 50 % είναι άνδρες· λίγο περισσότεροι από τους μισούς ερωτηθέντες είναι πολίτες του κράτους μέλους στο οποίο ζουν. Το κοινωνικό/δημογραφικό προφίλ τους διαφέρει σημαντικά μεταξύ των χωρών διαμονής και των χωρών/περιοχών καταγωγής, όπως παρουσιάζεται στον πίνακα 2 στο [παράρτημα](#) για τη μεθοδολογία της EU-MIDIS II.
- **Θέματα που καλύπτονται:** Η έρευνα περιλαμβάνει ερωτήματα σχετικά με εμπειρίες διακρίσεων σε διαφορετικούς τομείς, όπως στην απασχόληση, την εκπαίδευση, τη στέγαση, την υγειονομική περίθαλψη, κατά τη χρήση δημόσιων ή ιδιωτικών υπηρεσιών· εμπειρίες που αφορούν αιφνίδιους αστυνομικούς ελέγχους και ποινική θυματοποίηση (συμπεριλαμβανομένων των εγκλημάτων μίσους)· την ευαισθητοποίηση όσον αφορά τα δικαιώματα και τους μηχανισμούς προσφυγής και τη συμμετοχή στην κοινωνία και την ένταξη, μεταξύ άλλων όσον αφορά την εμπιστοσύνη στους δημόσιους φορείς και το επίπεδο αφοσίωσης στη χώρα διαμονής. Οι ερωτηθέντες παρείχαν επίσης πληροφορίες σχετικά με βασικά κοινωνικά/δημογραφικά χαρακτηριστικά όλων των μελών του νοικοκυριού, συμπεριλαμβανομένων των ιδίων. Η παρούσα έκθεση παρουσιάζει πορίσματα που προέκυψαν από επιλεγμένες ερωτήσεις σχετικά με τις διακρίσεις, τον ρατσισμό και το μίσος λόγω προκαταλήψεων, τους αιφνίδιους αστυνομικούς ελέγχους, την ένταξη και τη συμμετοχή στην κοινωνία.

- **Σύγκριση με την EU-MIDIS I:** Στην παρούσα έκθεση πραγματοποιείται σύγκριση αποτελεσμάτων όσον αφορά σημαντικές διαφορές σε συγκρίσιμους δείκτες. Η βελτιωμένη μεθοδολογία δειγματοληψίας και η εφαρμογή συντελεστών στάθμισης στον σχεδιασμό του δείγματος περιορίζουν την άμεση συγκρισιμότητα όλων των αποτελεσμάτων (για λεπτομερή στοιχεία, βλ. [παράρτημα](#)). Πραγματοποιούνται επίσης συγκρίσεις με τον ευρύτερο πληθυσμό όταν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία.

Περί ορολογίας

Λόγοι προκατάληψης

Αφορούν τη βία και άλλα αδικήματα που προκαλούνται από αρνητικές, συχνά στερεοτυπικές απόψεις και συμπεριφορές έναντι μιας συγκεκριμένης ομάδας ατόμων που έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό, όπως φύλο, φυλή, εθνοτική καταγωγή, γλώσσα, θρησκεία, υπηκοότητα, σεξουαλικό προσανατολισμό, ταυτότητα φύλου ή άλλο χαρακτηριστικό, όπως ηλικία ή μια σωματική ή ψυχοκοινωνική αναπηρία. Στην παρούσα έκθεση, οι λόγοι προκατάληψης αναφέρονται σε συμβάντα παρενόχλησης και εγκλημάτων με κίνητρο το μίσος που αφορούν τη θρησκεία ή τις θρησκευτικές πεποιθήσεις των ερωτηθέντων, την εθνοτική ή μεταναστευτική τους προέλευση ή το χρώμα του δέρματός τους.

Εθνοτική ή μεταναστευτική προέλευση

Στα ευρήματα που παρουσιάζονται στην παρούσα χρησιμοποιείται ο γενικός όρος «εθνοτική ή μεταναστευτική προέλευση» για αποτελέσματα που αφορούν τρεις λόγους διακρίσεων που εξετάζονται στην έρευνα: το χρώμα του δέρματος· την εθνοτική καταγωγή ή τη μεταναστευτική προέλευση· τη θρησκεία ή τις θρησκευτικές πεποιθήσεις. Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τη διασύνδεση της θρησκείας και της εθνοτικής καταγωγής ως λόγων διακρίσεων, βλ. [ενότητα 2.2](#) «Διακρίσεις και ευαισθητοποίηση όσον αφορά τα δικαιώματα».

1

Κύρια ευρήματα και γνωμοδοτήσεις του FRA

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι, γενικά, η πλειονότητα των μουσουλμάνων μεταναστών πρώτης και δεύτερης γενιάς που ρωτήθηκαν σε 15 κράτη μέλη της ΕΕ αισθάνονται δεμένοι με τη χώρα στην οποία ζουν· εμπιστεύονται τα θεσμικά όργανά της – συχνά, περισσότερο από το ευρύ κοινό· και νιώθουν άνετα να αλληλεπιδρούν με άτομα διαφορετικού θρησκευτικού ή εθνοτικού υπόβαθρου. Ωστόσο, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι έχει επιτευχθεί ελάχιστη πρόοδος όσον αφορά τις διακρίσεις και τα εγκλήματα μίσους. Σε σύγκριση με μία δεκαετία πριν, οπότε και διεξήχθη για πρώτη φορά η παρούσα έρευνα, το ποσοστό των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που υφίστανται διακρίσεις παραμένει υψηλό, ιδίως κατά την αναζήτηση εργασίας. Εξακολουθούν να υφίστανται περιστατικά σωματικής βίας ή παρενόχλησης με κίνητρο το μίσος.

- Σχεδόν ένας στους τρεις ερωτηθέντες μουσουλμάνους ανέφερε ότι υφίσταται διακρίσεις όταν αναζητά εργασία. Το γεγονός αυτό παρεμποδίζει την ουσιαστική συμμετοχή τους στην κοινωνία.
- Η παρενόχληση λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης αποτελεί συνηθισμένο φαινόμενο για έναν στους τέσσερις ερωτηθέντες μουσουλμάνους· περίπου οι μισοί από αυτούς αντιμετώπισαν έξι ή περισσότερα τέτοια περιστατικά κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους.
- Τα ορατά θρησκευτικά σύμβολα, όπως η παραδοσιακή ή θρησκευτική ενδυμασία, προκάλεσαν περιστατικά διακρίσεων, παρενόχλησης ή αιφνίδιων αστυνομικών ελέγχων για έναν στους τρεις ερωτηθέντες μουσουλμάνους· τα αντίστοιχα ποσοστά ήταν χαμηλότερα για τα άτομα που δεν έφεραν παραδοσιακή ή θρησκευτική ενδυμασία.
- Το όνομα, το χρώμα του δέρματος ή η φυσική εμφάνιση προκάλεσαν διακρίσεις κατά περίπου

των μισών ερωτηθέντων κατά την αναζήτηση στέγασης, εργασίας ή κατά τη λήψη υγειονομικής περίθαλψης.

- Ένας στους δέκα ερωτηθέντες μουσουλμάνους ανέφερε το τελευταίο περιστατικό παρενόχλησης με κίνητρο το μίσος είτε στην αστυνομία είτε σε άλλον οργανισμό ή υπηρεσία. Μόνο τέσσερις στους 100 ερωτηθέντες μουσουλμάνους που δήλωσαν ότι έχουν υποστεί διακρίσεις ανέφεραν το σχετικό περιστατικό σε φορέα ισότητας, οργανισμό προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή οργανισμό διαμεσολάβησης.

Οι ακόλουθες γνωμοδοτήσεις του FRA βασίζονται στα κύρια ευρήματα της δεύτερης έρευνας της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις μειονότητες και τις διακρίσεις (EU-MIDIS II) που αφορούν τους μουσουλμάνους μετανάστες πρώτης και δεύτερης γενιάς. Θα πρέπει να ερμηνεύονται λαμβάνοντας υπόψη τις κοινές βασικές αρχές της πολιτικής ένταξης των μεταναστών της ΕΕ που εγκρίθηκαν το 2004 και, ιδίως, με βάση τις πολιτικές προτεραιότητες που καθορίζονται στο σχέδιο δράσης 2016 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών. Το εν λόγω σχέδιο δράσης περιλαμβάνει δράσεις για την ενθάρρυνση της ένταξης στην αγορά εργασίας, καθώς και για την επιχειρηματικότητα· δράσεις στον τομέα της εκπαίδευσης, ιδίως στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα, καθώς και στην αγωγή του πολίτη και τη μη τυπική μάθηση· δράσεις για την ενθάρρυνση της πρόσβασης σε υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης και σε κατάλληλη και οικονομική στέγαση· δράσεις για την ενθάρρυνση της ενεργού συμμετοχής και της κοινωνικής ένταξης μέσω κοινωνικών, πολιτιστικών και αθλητικών δραστηριοτήτων, ακόμα και πολιτικής δέσμευσης· δράσεις για την αντιμετώπιση των διακρίσεων και την προαγωγή μιας θετικής προσέγγισης στην ποικιλομορφία· και δράσεις για την

καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, ιδίως της ρητορικής μίσους, μέσω της επιβολής της σχετικής ενωσιακής και εθνικής νομοθεσίας⁸.

1.1. Συνύπαρξη στην ΕΕ: Ιθαγένεια, εμπιστοσύνη και ανοχή

Η EU-MIDIS II δείχνει ότι οι περισσότεροι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι αισθάνονται αφοσιωμένοι στη χώρα στην οποία ζουν, εμπιστεύονται τα θεσμικά όργανά της και νιώθουν άνετα να αλληλεπιδρούν με άτομα διαφορετικών θρησκευτικών πεποιθήσεων ή εθνότητας καταγωγής. Στην πλειονότητά τους (76 %), οι ερωτηθέντες αισθάνονται βαθιά αφοσιωμένοι στη χώρα διαμονής τους. Γενικά, εκφράζουν υψηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης στους δημόσιους φορείς σε σύγκριση με τον ευρύτερο πληθυσμό με βάση την ευρωπαϊκή κοινωνική έρευνα (ESS) του 2014 –ιδίως οι μουσουλμάνοι πρώτης γενιάς, οι οποίοι ενδεχομένως να έχουν επηρεαστεί από αρνητικές εμπειρίες όσον αφορά τους δημόσιους φορείς στη χώρα καταγωγής τους. Οι ερωτηθέντες εμπιστεύονται περισσότερο, κατά μέσο όρο, την αστυνομία και το νομικό σύστημα και, στη συνέχεια, το εθνικό κοινοβούλιο. Διατηρούν ουδέτερη άποψη όσον αφορά το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και τείνουν να μην εμπιστεύονται τους πολιτικούς και τα πολιτικά κόμματα σε εθνικό επίπεδο. Ωστόσο, κατά μέσο όρο, οι μουσουλμάνοι δεύτερης γενιάς εμπιστεύονται την αστυνομία και το νομικό σύστημα λιγότερο από τους μουσουλμάνους πρώτης γενιάς.

Λίγο περισσότεροι από τους μισούς ερωτηθέντες μουσουλμάνους (53 %) έχουν την υπηκοότητα της χώρας διαμονής τους και, επομένως, απολαμβάνουν το σύνολο των δικαιωμάτων που κατέχουν οι υπήκοοι της χώρας ή οι πολίτες της ΕΕ. Ωστόσο, το 15 % είτε διαθέτουν άδεια διαμονής με διάρκεια ισχύος μικρότερη των πέντε ετών ή (προσωρινά) δεν διαθέτουν άδεια διαμονής. Η ανασφάλεια όσον αφορά το νομικό καθεστώς μπορεί να υποβάλει τους μετανάστες σε ιδιαίτερους κινδύνους, αυξάνοντας έτσι την πιθανότητα να υποστούν διακρίσεις.

Αυτά τα ευρήματα δείχνουν ότι η επίτευξη των στόχων που έχει θέσει η ΕΕ στο σχέδιο δράσης 2016 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών θα αποτελέσει πρόκληση. Η ΕΕ παραδέχεται ότι η μετανάστευση αποτελεί μόνιμο χαρακτηριστικό των ευρωπαϊκών κοινωνιών και αναγνωρίζει τη σημασία της ενσωμάτωσης των μεταναστών για την κοινωνική ένταξη και την ανάπτυξη. Ωστόσο, πρέπει να εφαρμοστούν αποτελεσματικά μέτρα ώστε να διασφαλιστεί η ενεργός συμβολή των

μεταναστών, συμπεριλαμβανομένων των μουσουλμάνων, στην πολιτική, πολιτιστική και κοινωνική ζωή των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Πολλά κράτη μέλη της ΕΕ εφαρμόζουν εθνικό σχέδιο δράσης και/ή στρατηγική για την ένταξη. Η πρόσφατη έκθεση του FRA για τη συνύπαρξη στην ΕΕ⁹ επισημαίνει, ωστόσο, ότι αυτά τα σχέδια δράσης και οι στρατηγικές συχνά αναμένουν ορθώς από τους μετανάστες να συμμορφώνονται με τη νομοθεσία και τις αξίες των κοινωνιών υποδοχής, ενώ σπανίως προάγουν την ουσιαστική συμμετοχή τους, ιδίως των νέων, στην κοινωνία στην οποία ζουν. Η ανάπτυξη της αίσθησης της συμμετοχής θα συμβάλει στην οικοδόμηση κοινωνιών που ακμάζουν κοινωνικά και οικονομικά.

Πρώτη γνωμοδότηση του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να ενθαρρύνουν τη συμμετοχή μεταναστών και απογόνων μεταναστών στις σχετικές διαδικασίες και τους σχετικούς φορείς δημόσιας διαβούλευσης, όπως προτείνει ο FRA στην έκθεσή του με τίτλο Together in the EU (Μαζί στην ΕΕ). Αυτό θα συμβάλει στη βελτίωση του σχεδιασμού και της υλοποίησης μέτρων ένταξης και θα αξιοποιήσει τα υψηλά επίπεδα εμπιστοσύνης που έχουν οι μετανάστες και οι απόγονοί τους στους δημοκρατικούς θεσμούς στις χώρες στις οποίες ζουν. Οι διαβουλεύσεις θα πρέπει να είναι αποτελεσματικές, ουσιαστικές και να συνδέονται με τη λήψη αποφάσεων. Θα πρέπει να περιλαμβάνονται επίσης συγκεκριμένα μέτρα για την προσέλκυση γυναικών και νέων, ώστε να συμμετάσχουν σε αυτές τις διαδικασίες.

Δεύτερη γνωμοδότηση του FRA

Όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο παροχής ευνοϊκότερων συνθηκών για την απόκτηση της ιθαγένειας και την πολιτογράφηση απογόνων μεταναστών οι οποίοι έχουν γεννηθεί και/ή μορφωθεί στη χώρα, όπως προτείνει ο FRA στην έκθεσή του με τίτλο Together in the EU. Αυτό θα ενισχύσει το αίσθημα της συμμετοχής, ενισχύοντας τον ισχυρό δεσμό τους με τις χώρες στις οποίες ζουν και τα υψηλά επίπεδα εμπιστοσύνης στους δημοκρατικούς θεσμούς τους.

Οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι είναι γενικά ανοικτοί προς άλλες ομάδες ανθρώπων, με την έννοια ότι αισθάνονται άνετα να έχουν γείτονες διαφορετικού θρησκεύματος, της ίδιας ή άλλης εθνότητας καταγωγής ή άτομα με αναπηρίες. Εννέα στους δέκα ερωτηθέντες δηλώνουν ότι έχουν φίλους από διαφορετικό θρησκευτικό περιβάλλον και σχεδόν όλοι (92 %) νιώθουν άνετα να έχουν γείτονες από διαφορετικό θρησκευτικό περιβάλλον. Σχεδόν ένας στους

8 Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016β).

9 FRA (2017β).

δύο ερωτηθέντες (48 %) αναφέρει ότι αισθάνεται «καπολύτως άνετα» με το ενδεχόμενο ένα μέλος της οικογένειάς του να παντρευτεί κάποιον μη μουσουλμάνο, γεγονός που υπογραμμίζει περαιτέρω την ανοικτή στάση των ερωτηθέντων μουσουλμάνων προς τις άλλες θρησκείες. Το ποσοστό των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που δεν νιώθουν άνετα να παντρευτεί κάποιο μέλος της οικογένειάς τους άτομο διαφορετικού θρησκευόμενου (17 %) είναι μικρότερο του αντίστοιχου ποσοστού που αφορά τον ευρύτερο πληθυσμό, με βάση τις απαντήσεις του ευρύτερου πληθυσμού στην έρευνα του Ευρωβαρόμετρου για το 2015, σύμφωνα με την οποία το 30 % του πληθυσμού δεν θα αισθανόταν άνετα αν ο γιος ή η κόρη του είχε σχέση με μουσουλμάνο/-α.

Ωστόσο, το 23 % των ερωτηθέντων μουσουλμάνων δεν νιώθουν άνετα να έχουν λεσβίες, ομοφυλόφιλους ή αμφιφυλόφιλα άτομα για γείτονες, έναντι ποσοστού 16 % στον γενικό πληθυσμό που δηλώνει, στην έρευνα για τις ευρωπαϊκές αξίες (European Values Study) του 2008, ότι δεν θα ήθελε να έχει «ομοφυλόφιλους για γείτονες». Επίσης, το 30 % των ερωτηθέντων μουσουλμάνων δεν νιώθουν άνετα να έχουν διεμφυλικά ή τρανσεξουαλικά άτομα για γείτονες. Γενικά, οι ερωτηθείσες μουσουλμάνες γυναίκες τείνουν να διατηρούν λίγο περισσότερο ανοικτή στάση, δηλώνοντας σε μεγαλύτερο ποσοστό, κατά μέσο όρο, ότι νιώθουν άνετα να έχουν γείτονες που ανήκουν σε διάφορες ομάδες, ιδίως άτομα ΛΟΑΔ —ένα έμφυλο χαρακτηριστικό που επαναλαμβάνεται συχνά σε άλλες έρευνες που διεξάγονται στον ευρύτερο πληθυσμό.

Αυτή η διαπίστωση επιτάσσει τη σταθερή εφαρμογή της κοινής βασικής αρχής του Συμβουλίου της ΕΕ η οποία αναφέρεται στην ένταξη ως μια δυναμική, αμφίδρομη διαδικασία αμοιβαίων παραχωρήσεων από όλους τους μετανάστες, συμπεριλαμβανομένων των μουσουλμάνων, και τους κατοίκους. Στη δήλωση του Παρισιού¹⁰ τον Φεβρουάριο του 2015, που εξέδωσαν οι υπουργοί Παιδείας της ΕΕ και ο επίτροπος που είναι αρμόδιος για την Εκπαίδευση, τον Πολιτισμό, τη Νεολαία και τον Αθλητισμό, επισημαίνεται σχετικά η επείγουσα ανάγκη να ενισχυθεί η σημαντική συμβολή της εκπαίδευσης στην προσωπική ανάπτυξη, την κοινωνική ένταξη και τη συμμετοχή, μέσω της μετάδοσης των θεμελιωδών αξιών και αρχών που αποτελούν το θεμέλιο των κοινωνιών μας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επισήμανε, αντιστοίχως, στην ανακοίνωση του 2016 για το σχέδιο δράσης για την ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών, ότι η κατανόηση και η αποδοχή των θεμελιωδών αξιών της ΕΕ —των δικαιωμάτων ισότητας και της μη διακριτικής μεταχείρισης, καθώς και της θρησκευτικής ελευθερίας— αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο της διαβίωσης και συμμετοχής στην κοινωνία. Ταυτόχρονα, τα δικαιώματα αυτά προστατεύουν

επίσης τους μετανάστες, ενθαρρύνουν την ένταξη τους στην κοινωνία και επιτρέπουν στις τοπικές κοινωνίες να ακμάζουν.

Τρίτη γνωμοδότηση του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να αξιοποιήσουν τα αποτελέσματα που δείχνουν την ανοικτή στάση των μουσουλμάνων στην κοινωνική συναναστροφή με άτομα διαφορετικής θρησκείας, σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου. Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν τομείς στους οποίους τα κράτη μέλη θα μπορούσαν να εστιάσουν τις προσπάθειές τους, για παράδειγμα στο να αναπτύξουν ένα αίσθημα «άνεσης» όσον αφορά τη συναναστροφή με άτομα ΛΟΑΔ. Οι εν λόγω προσπάθειες θα μπορούσαν να ευδοκιμήσουν μέσω δράσεων στην εκπαίδευση —όπως αυτές που προτείνονται στην δήλωση του Παρισιού των υπουργών Παιδείας της ΕΕ— οι οποίες προωθούν την ιθαγένεια και τις κοινές αξίες της ελευθερίας, της ανοχής και της μη διακριτικής μεταχείρισης.

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να εξαλείψουν τον διαχωρισμό στα σχολεία και στις περιοχές κατοικίας και να εισαγάγουν περισσότερο φιλόδοξα προγράμματα διδασκαλίας της αγωγής του πολίτη. Οι τοπικές αρχές θα πρέπει να ενθαρρύνουν τη συμμετοχή κατοίκων τόσο από τον πληθυσμό της πλειοψηφίας όσο και από ομάδες μεταναστών, ιδίως γυναικών και νέων, σε τοπικές δραστηριότητες, όπως αθλήματα, ομάδες γονέων, στεγαστικούς οργανισμούς κ.λπ., για την περαιτέρω ενίσχυση της αίσθησης της συμμετοχής.

1.2. Διακρίσεις και ευαισθητοποίηση όσον αφορά τα δικαιώματα

Τα αποτελέσματα της EU-MIDIS II δείχνουν ότι οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι αντιμετωπίζουν υψηλά επίπεδα διακρίσεων λόγω της προέλευσής τους από εθνοτική μειονότητα ή περιβάλλον μεταναστών, συμπεριλαμβανομένου του χρώματος του δέρματος, της εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης, καθώς και της θρησκείας ή των θρησκευτικών πεποιθήσεων. Τέσσερις στους δέκα ερωτηθέντες μουσουλμάνους (39 %) θεώρησαν ότι υπέστησαν διακρίσεις την πενταετία πριν από την έρευνα λόγω της εθνοτικής ή μεταναστευτικής τους προέλευσης σε έναν ή περισσότερους τομείς της καθημερινής τους ζωής και ένας στους τέσσερις (25 %) υπέστη τέτοιες διακρίσεις κατά τους τελευταίους 12 μήνες πριν από την έρευνα. Όσοι ένιωσαν ότι υπέστησαν διακρίσεις ανέφεραν ότι αυτό συνέβη, κατά μέσο όρο, τουλάχιστον πέντε φορές

¹⁰ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2015).

κατά τη διάρκεια ενός έτους, γεγονός που δείχνει ότι οι διακρίσεις αποτελούν επαναλαμβανόμενη εμπειρία.

Όταν ρωτήθηκαν συγκεκριμένα σχετικά με διακρίσεις λόγω θρησκείας στην καθημερινή τους ζωή κατά την πενταετία που προηγήθηκε της έρευνας –κατά την αναζήτηση εργασίας, στην εργασία, κατά την πρόσβαση σε στέγαση και κατά την επαφή με σχολικές αρχές ως γονείς ή κηδεμόνες–, σχεδόν ένας στους πέντε μουσουλμάνους που ρωτήθηκαν στο πλαίσιο της EU-MIDIS II (17 %) ανέφερε ότι έχει υποστεί τέτοιες διακρίσεις. Το 2008, σύμφωνα με τις απαντήσεις στην έρευνα EU-MIDIS I, ένας στους δέκα μουσουλμάνους (10 %) ένιωθε ότι υφίσταται διακρίσεις σε αυτή τη βάση. Στην EU-MIDIS II, το ποσοστό των ερωτηθέντων μουσουλμάνων δεύτερης γενιάς που δηλώνουν ότι έχουν υποστεί διακρίσεις λόγω θρησκείας είναι υψηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό των μουσουλμάνων μεταναστών πρώτης γενιάς (22 % και 15 %, αντιστοίχως). Αυτά τα ευρήματα καταδεικνύουν ότι πρέπει να γίνουν ακόμα πολλά για να μπορέσουν οι μουσουλμάνοι να απολαύσουν πλήρως τα δικαιώματά τους όσον αφορά τη μη διακριτική μεταχείριση και τη θρησκευτική ελευθερία.

Το όνομα ή το επώνυμο των ερωτηθέντων μεταναστών, το χρώμα του δέρματος ή η εξωτερική εμφάνισή τους προκαλούν διακρίσεις σε όλους τους τομείς της ζωής τους, αλλά ιδίως κατά την αναζήτηση εργασίας ή στέγασης. Περισσότεροι από τους μισούς ερωτηθέντες μουσουλμάνους (53 %) που αναζήτησαν στέγαση ένιωσαν να υφίστανται διακρίσεις λόγω του ονοματεπώνυμου τους, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για αυτούς που αναζήτησαν εργασία ανέρχεται στο 44 %.

Όπως και στην προηγούμενη έρευνα, πολλοί ερωτηθέντες μουσουλμάνοι αναφέρουν ότι υφίστανται άνιση μεταχείριση στην εργασία: το 13 % όσων αναζήτησαν εργασία κατά τους 12 μήνες πριν από την έρευνα και το 9 % όσων εργάζονταν. Σε αυτό το πλαίσιο, οι μουσουλμάνες νιώθουν ότι υφίστανται ιδιαίτερα διακρίσεις λόγω της ενδυμασίας τους: το 35 % των μουσουλμάνων γυναικών που αναζήτησαν εργασία, έναντι ποσοστού 4 % όσον αφορά τους μουσουλμάνους άνδρες, αναφέρουν ότι η ενδυμασία αποτέλεσε λόγο διακρίσεων· το 22 % των μουσουλμάνων γυναικών, έναντι ποσοστού 7 % όσον αφορά τους μουσουλμάνους άνδρες, αναφέρουν την ενδυμασία ως λόγο διακρίσεων στην εργασία. Περίπου το 12 % των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που εργάζονταν κατά την πενταετία πριν από την έρευνα δεν είχαν δικαίωμα να πάρουν άδεια για μια σημαντική θρησκευτική αργία, λειτουργία ή τελετή και το 9 % εμποδίστηκε να εκφράσει ή να εφαρμόσει θρησκευτικές πρακτικές ή έθιμα, όπως να προσευχηθεί ή να φορέσει μαντίλα ή σαρίκι.

Οι διακρίσεις επηρεάζουν την κοινωνική ένταξη των μουσουλμάνων: όσοι νιώθουν θύματα διακρίσεων και/ή έχουν βιώσει παρενόχληση ή βία δείχνουν χαμηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης στο νομικό σύστημα της χώρας και την αστυνομία. Επίσης, δηλώνουν λιγότερο δεμένοι με τη χώρα διαμονής τους.

Αυτό δείχνει ότι, παρόλο που η μη διακριτική μεταχείριση αποτελεί απαίτηση η οποία προβλέπεται στο άρθρο 10 της Συνθήκης για τη λειτουργία της ΕΕ (ΣΛΕΕ), στο άρθρο 21 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ και σε συγκεκριμένη νομοθεσία της ΕΕ, όπως στην οδηγία για τη φυλετική ισότητα (2000/43/ΕΚ) και την οδηγία για την ισότητα στην απασχόληση (2000/78/ΕΚ), πρέπει να γίνουν πολλά για να διασφαλιστεί η αποτελεσματική και πρακτική εφαρμογή της. Η τρίτη κοινή βασική αρχή της ΕΕ για την ενσωμάτωση, για παράδειγμα, αναφέρει συγκεκριμένα ότι η «απασχόληση αποτελεί βασικό μέρος της διαδικασίας ενσωμάτωσης και είναι ζωτική για τη συμμετοχή των μεταναστών, για τη συμβολή των μεταναστών στην κοινωνία υποδοχής και για την προβολή της συμβολής αυτής». Σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο, το δικαίωμα ίσης μεταχείρισης και μη διακριτικής μεταχείρισης συνδέεται με τα δικαιώματα που αφορούν την ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας. Αυτά τα δικαιώματα κατοχυρώνονται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών (ΗΕ) για την κατάργηση πάσης μορφής φυλετικών διακρίσεων, το Σύμφωνο των ΗΕ για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα και το Σύμφωνο των ΗΕ για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα.

Τέταρτη γνωμοδότηση του FRA

Η παρούσα έρευνα παρέχει άφθονα αποδεικτικά στοιχεία ότι το ονοματεπώνυμο και το χρώμα του δέρματος αποτελούν σημαντικούς λόγους διακρίσεων σε βάρος ατόμων. Επομένως, τα κράτη μέλη θα πρέπει να εστιάσουν τις προσπάθειές τους στην επιβολή της νομοθεσίας της ΕΕ και της εθνικής νομοθεσίας κατά των διακρίσεων λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής. Για την αποτελεσματική εφαρμογή του νόμου, τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίσουν ότι οι κυρώσεις που επιβάλλονται σε όσους παραβιάζουν τη νομοθεσία κατά των διακρίσεων είναι αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές, όπως απαιτείται από την οδηγία για τη φυλετική ισότητα και όπως έχει ζητήσει επανειλημμένα ο FRA.

Πέμπτη γνωμοδότηση του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να καταπολεμήσουν τις άμεσες και έμμεσες διακρίσεις λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων στην απασχόληση και την εργασία, όπως απαιτείται από το δίκαιο της ΕΕ, και να προωθήσουν πρακτικές για την ικανοποίηση θρησκευτικών αναγκών.

Έκτη γνωμοδότηση του FRA

Η ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίσει την ταχεία έγκριση της προτεινόμενης οδηγίας για την ίση μεταχείριση, όπως έχει συστήσει επανειλημμένα ο FRA. Αυτό θα συμβάλει στη διασφάλιση ισότιμης προστασίας έναντι των πολλών και διάχυτων μορφών διακρίσεων που αντιμετωπίζουν συχνά οι εθνοτικές και θρησκευτικές μειονότητες, όπως οι μουσουλμάνοι, σε πολλούς τομείς της ζωής τους.

Σύμφωνα με την EU-MIDIS I, το 79 % των ερωτηθέντων μουσουλμάνων δεν ανέφεραν τις διακρίσεις που υπέστησαν. Αντιστοίχως, οι περισσότεροι μουσουλμάνοι που ρωτήθηκαν στο πλαίσιο της EU-MIDIS II δεν ανέφεραν τα εν λόγω περιστατικά σε οποιονδήποτε οργανισμό ή υπηρεσία στην οποία μπορούν να υποβληθούν καταγγελίες ή στον τόπο στον οποίο έλαβε χώρα η διάκριση. Κατά μέσο όρο, μόνο το 12 % των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που ένιωσαν ότι υπέστησαν διακρίσεις ανέφεραν το περιστατικό. Οι μουσουλμάνες αναφέρουν τέτοια ποσοστά συχνότερα (15 %) από τους άνδρες μουσουλμάνους (10 %). Οι ερωτηθέντες που ανέφεραν περιστατικά διακρίσεων προσέφυγαν κυρίως στον εργοδότη τους (39 %) και, σε μικρότερο ποσοστό, στην αστυνομία (17 %) και τις συνδικαλιστικές οργανώσεις (16 %), καθώς πολλά από αυτά τα περιστατικά αφορούσαν την εργασία. Μόνο το 4 % του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που ανέφεραν κάποιο περιστατικό διακρίσεων υπέβαλαν καταγγελία ή ανέφεραν το περιστατικό σε φορέα ισότητας, γεγονός που θα μπορούσε να εξηγηθεί από το πολύ χαμηλό ποσοστό επίγνωσης της ύπαρξης τέτοιων φορέων. Η πλειονότητα των μουσουλμάνων (72 %) που ρωτήθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας έκθεσης επίσης δεν γνώριζε την ύπαρξη οργανισμών που προσφέρουν υποστήριξη ή συμβουλές σε θύματα διακρίσεων, ενώ οι περισσότεροι (65 %) δεν αναγνωρίζουν κανέναν από τους φορείς ισότητας στη χώρα τους. Παρόμοια ήταν τα ευρήματα της έκθεσης EU-MIDIS I, σύμφωνα με τα οποία τα 80 % των ερωτηθέντων μεταναστών δεν γνώριζαν οποιονδήποτε τέτοιο οργανισμό.

Αυτά τα ευρήματα δείχνουν ότι εξακολουθούν να υπάρχουν σαφή κενά στην πρακτική εφαρμογή της νομοθεσίας της ΕΕ σχετικά με την ισότιμη μεταχείριση, ειδικότερα όσον αφορά την ενημέρωση του πληθυσμού για οργανισμούς που παρέχουν ανεξάρτητη

συνδρομή και υποστήριξη σε θύματα διακρίσεων. Παρόλο που το άρθρο 10 της οδηγίας για τη φυλετική ισότητα (2000/43/ΕΚ) υποχρεώνει τα κράτη μέλη να διασφαλίσουν ότι οι διατάξεις που θεσπίζονται κατ'εφαρμογή της οδηγίας, καθώς και οι ήδη ισχύουσες διατάξεις, «τίθενται υπόψη των ενδιαφερομένων με κάθε πρόσφορο μέσο και σε όλο το έδαφός τους», η επίγνωση του κοινού, ιδίως των ατόμων που διατρέχουν ιδιαίτερο κίνδυνο διακρίσεων, όσον αφορά τα δικαιώματα παραμένει χαμηλή. Θα πρέπει να ληφθούν υπόψη σχετικά οι αποφάσεις του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) στις υποθέσεις Achbita (Υπόθεση C-157/15) και Βουγναουί (Υπόθεση C-188/15), στις οποίες το Δικαστήριο, κατά την ερμηνεία της οδηγίας για την ισότητα στην απασχόληση (2000/78/ΕΚ), έκρινε ότι οι εσωτερικοί κανόνες μιας επιχείρησης που απαγορεύουν την ορατή χρήση πολιτικών, φιλοσοφικών ή θρησκευτικών συμβόλων ως μέρος της ενδυμασίας δεν συνιστούν άμεση διάκριση.

Έβδομη γνωμοδότηση του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να ενισχύσουν τους φορείς ισότητας και να ευαισθητοποιήσουν τον πληθυσμό σχετικά με τη νομοθεσία κατά των διακρίσεων και τις δυνατότητες προσφυγής, στοχεύοντας ιδίως σε ομάδες που είναι πιθανότερο να είναι θύματα διακρίσεων, όπως οι μουσουλμάνοι, σύμφωνα με τις επανειλημμένες συστάσεις του FRA. Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να ενδυναμώσουν επίσης τους φορείς ισότητας και να κατανεύμουν επαρκείς πόρους, ώστε αυτοί να μπορούν να βοηθήσουν θύματα διακρίσεων. Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητα και τις εξουσίες των φορέων ισότητας παρέχοντάς τους δεσμευτικές εξουσίες λήψης αποφάσεων και την ικανότητα να παρακολουθούν την επιβολή των κυρώσεων που ορίζουν τα δικαστήρια, όπως τα εργατοδικεία, όπου υπάρχουν.

1.3. Παρενόχληση και βία με κίνητρο το μίσος

Σύμφωνα με την EU-MIDIS II, ποσοστό άνω του ενός τετάρτου (27 %) των ερωτηθέντων μουσουλμάνων έχουν υποστεί παρενόχληση λόγω της εθνοτικής ή μεταναστευτικής τους προέλευσης κατά τους 12 μήνες που προηγήθηκαν της έρευνας, ενώ επιπρόσθετο ποσοστό 2 % έχει υποστεί σωματική επίθεση για τους ίδιους λόγους κατά την εν λόγω περίοδο.

Ορισμένοι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι (1 %) έχουν υποστεί σωματική επίθεση από αστυνομικούς λόγω της εθνοτικής ή μεταναστευτικής τους προέλευσης κατά τους 12 μήνες που προηγήθηκαν της έρευνας

(2 % των ερωτηθέντων υπέστησαν τέτοια επίθεση κατά την προηγούμενη πενταετία).

Παρατηρούνται διαφορές από γενιά σε γενιά. Περίπου το ένα πέμπτο (22 %) των ερωτηθέντων πρώτης γενιάς δηλώνουν ότι έχουν βιώσει παρενόχληση με κίνητρο το μίσος, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στους ερωτηθέντες μουσουλμάνους δεύτερης γενιάς είναι άνω του ενός τρίτου (36 %).

Όσον αφορά τις εμπειρίες των μουσουλμάνων γυναικών, σύμφωνα με την EU-MIDIS II ποσοστό μόλις μικρότερο του ενός τρίτου (31 %) των μουσουλμάνων γυναικών που φορούν μαντίλα ή νικάμπ δημοσίως έχουν υποστεί παρενόχληση λόγω της εθνοτικής ή μεταναστευτικής τους προέλευσης, ενώ το ποσοστό στις γυναίκες που δεν φορούν μαντίλα ή νικάμπ είναι μόλις μικρότερο του ενός τετάρτου (23 %). Πάνω από το ένα τρίτο (39 %) του συνόλου των μουσουλμάνων γυναικών που φορούν μαντίλα ή νικάμπ δημοσίως έχουν αντιμετωπίσει απρεπή επίμονα βλέμματα ή προσβλητικές χειρονομίες κατά τους 12 μήνες πριν από την έρευνα ακριβώς διότι φορούσαν μαντίλα ή νικάμπ, ενώ ποσοστό άνω του ενός πέμπτου (22 %) έχει δεχτεί προσβολές ή προσβλητικά σχόλια. Ποσοστό 2 % έχει υποστεί σωματική επίθεση.

Στην πλειονότητα των περιπτώσεων, οι ερωτηθέντες προσδιόρισαν τον δράστη (ή τους δράστες) της παρενόχλησης και της βίας με κίνητρο το μίσος ως κάποιον που δεν γνώριζαν και ως κάποιον που δεν ανήκε σε εθνοτική μειονότητα. Μόνο σε λίγες περιπτώσεις (3 % έως 5 %) οι ερωτηθέντες προσδιόρισαν τους δράστες ως μέλη εξτρεμιστικών ή ρατσιστικών ομάδων. Σχεδόν οι μισές μουσουλμάνες (48 %) που ρωτήθηκαν προσδιορίζουν τον δράστη (ή τους δράστες) ως άτομο άλλης εθνοτικής μειονοτικής ομάδας, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στους μουσουλμάνους άνδρες είναι ελάχιστα ανώτερο του ενός τετάρτου (26 %). Παρόμοια τάση παρατηρείται και μεταξύ των ερωτηθέντων μουσουλμάνων δεύτερης γενιάς, οι οποίοι προσδιορίζουν σχεδόν τέσσερις στους δέκα δράστες (38 %) ως άτομα άλλης εθνοτικής μειονοτικής ομάδας, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στους ερωτηθέντες πρώτης γενιάς είναι σχεδόν τρεις στους δέκα (28 %).

Σύμφωνα με τα ευρήματα άλλων ερευνών του FRA, η μη καταγγελία των περιστατικών εξακολουθεί να εγείρει προβληματισμό, καθώς ποσοστό μικρότερο του ενός δεκάτου των ερωτηθέντων (9 %) έχουν καταγγείλει την παρενόχληση που υπέστησαν σε οποιαδήποτε αρμόδια αρχή. Το ποσοστό καταγγελίας σωματικών επιθέσεων είναι επίσης χαμηλό, καθώς λιγότεροι από το ένα τέταρτο των ερωτηθέντων (23 %) έχουν καταγγείλει τέτοιες επιθέσεις στην αστυνομία ή σε άλλον οργανισμό. Επίσης, δεν

καταγγέλθηκε η πλειονότητα των περιστατικών που διαπράχθηκαν από αστυνομικούς (70 %). Ο κύριος λόγος που προβάλλουν οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι για τη μη καταγγελία περιστατικών είναι ότι τίποτα δεν θα άλλαζε ή τίποτα δεν θα γινόταν ως αποτέλεσμα της καταγγελίας (47 %).

Αυτό συνάδει με τα ευρήματα άλλων ερευνών θυματοποίησης. Οι έρευνες του FRA καταδεικνύουν σταθερά ότι τα θύματα εγκλημάτων μίσους δεν είναι πρόθυμα να καταγγείλουν περιστατικά στην αστυνομία –ενίοτε διότι δεν γνωρίζουν πού να στραφούν για βοήθεια, ενίοτε γιατί απλώς δεν πιστεύουν ότι η καταγγελία θα έχει αποτέλεσμα. Τα θύματα μπορεί να διακατέχονται επίσης από αισθήματα φόβου, ενοχών ή ντροπής. Αυτό σημαίνει ότι δεν ερευνώνται πολλές υποθέσεις ρατσιστικής παρενόχλησης και βίας και δεν ασκούνται δίωξεις. Ως αποτέλεσμα, οι παραβάτες παραμένουν ατιμώρητοι και τα θύματα δεν αποζημιώνονται και δεν βιώνουν την απόδοση δικαιοσύνης.

Όσοι αναφέρουν περιστατικά είναι συνήθως δυσαρεστημένοι με τον χειρισμό του ζητήματος από την αστυνομία. Οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι που ανέφεραν σωματική επίθεση στην αστυνομία ήταν στην πλειονότητά τους (81 %) δυσαρεστημένοι, ενώ μόνο το 13 % δήλωσαν ικανοποιημένοι με τον τρόπο χειρισμού της υπόθεσής τους από την αστυνομία. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με τα ευρήματα της έρευνας του FRA για τη βία σε βάρος γυναικών στην ΕΕ, τα οποία δείχνουν ότι το 66 % των γυναικών ήταν ικανοποιημένες με τον τρόπο που η αστυνομία χειρίστηκε το σοβαρότερο περιστατικό σωματικής βίας σε βάρος τους από κάποιον άλλον πλην του υφιστάμενου ή του προηγούμενου συντρόφου τους.

Τα εγκλήματα μίσους μπορούν να επηρεάσουν οποιονδήποτε στην κοινωνία και επηρεάζουν όχι μόνο τα άτομα - στόχους των εγκλημάτων, αλλά και τις οικογένειες, τις κοινότητές τους και ολόκληρη την κοινωνία. Αποτελούν τη σοβαρότερη μορφή διακρίσεων και κατάφωρη παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Από το 2008 η ΕΕ διαθέτει διατάξεις ποινικού δικαίου με τη μορφή της απόφασης-πλαισίου για τον ρατσισμό και την ξενοφοβία, οι οποίες παρέχουν προστασία έναντι της υποκίνησης μίσους και των εγκλημάτων μίσους σε βάρος ατόμου ή ατόμων που ανήκουν σε μια ομάδα που προσδιορίζεται βάσει της φυλής, του χρώματος, της θρησκείας, των γενεαλογικών καταβολών ή της εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής¹¹. Η εν λόγω προστασία συμπληρώνεται από τις διατάξεις της οδηγίας για τα δικαιώματα των

¹¹ Απόφαση-πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2008, για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου (ΕΕ L 328 της 6.12.2008, σ. 55).

θυμάτων, η οποία καθορίζει ελάχιστα πρότυπα σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία των θυμάτων εγκλημάτων μίσους, μεταξύ άλλων, για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που προβλέπει ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ ¹². Για την ενίσχυση της εφαρμογής της οδηγίας-πλασιού για τον ρατσισμό και την ξеноφοβία, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημιούργησε επίσης τον Ιούλιο του 2016 την Ομάδα Υψηλού Επιπέδου της ΕΕ για την καταπολέμηση του ρατσισμού, της ξеноφοβίας και άλλων μορφών μισαλλοδοξίας, στην οποία συμμετέχουν όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και ο FRA, καθώς και διακυβερνητικοί οργανισμοί και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Στις αρχικές προτεραιότητες της ομάδας περιλαμβάνονται η αντιμετώπιση της ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο και η βελτίωση των μεθοδολογιών για την καταγραφή και τη συλλογή δεδομένων σχετικά με εγκλήματα μίσους ¹³.

Όγδοη γνωμοδότηση του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να καθορίσουν ελάχιστα πρότυπα για τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας, σύμφωνα με την οδηγία για τα δικαιώματα των θυμάτων. Θα πρέπει να μεριμνήσουν για τη διεξαγωγή εξατομικευμένων εκτιμήσεων, ιδίως για τα θύματα εγκλημάτων μίσους.

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίσουν ότι οι πληροφορίες για τις υπηρεσίες υποστήριξης των θυμάτων και τα δικαιώματα των θυμάτων είναι προσβάσιμες και διαθέσιμες στα θύματα, όπως συνιστά ο FRA στην έκθεσή του με τίτλο Victims of crime in the EU: the extent and nature of support for victims (Θύματα εγκληματικότητας στην ΕΕ: η έκταση και ο χαρακτήρας της υποστήριξης των θυμάτων). Επιπροσθέτως, οι πάροχοι υπηρεσιών ιατρικής περίθαλψης θα πρέπει να εκπαιδευτούν ώστε να χειρίζονται τα θύματα έχοντας επίγνωση της κατάστασης και δείχνοντας κατανόηση για να τα ενθαρρύνουν να καταγγείλουν τις εμπειρίες τους.

¹² Οδηγία 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2012, για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλασιού 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου (οδηγία για τα δικαιώματα των θυμάτων) (ΕΕ L 315 της 14.11.2012, σ. 57).

¹³ Βλ. την [ιστοσελίδα](#) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ομάδα.

Ένατη γνωμοδότηση του FRA

Οι αρχές επιβολής της νομοθεσίας στα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να ενισχύσουν δραστηριότητες προβολής και συνεργασίας με κοινότητες εθνοτικών μειονοτήτων, τοπικές αρχές και μη κυβερνητικές οργανώσεις για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των εγκλημάτων μίσους. Μπορεί έτσι να ενισχυθεί η εμπιστοσύνη στην αστυνομία, ιδίως μεταξύ των μειονοτικών ομάδων, όπως των μουσουλμάνων, οι οποίοι είναι πιθανότερο να είναι θύματα εγκλημάτων μίσους λόγω της θρησκείας, του χρώματος του δέρματος ή της εθνοτικής καταγωγής τους.

Κατά τον σχεδιασμό των εν λόγω δραστηριοτήτων, οι αρχές θα πρέπει να λαμβάνουν ιδίως υπόψη ότι πολλές γυναίκες, καθώς και μεταναστες δεύτερης γενιάς, προσδιορίζουν στην έρευνα ως δράστες των εγκλημάτων μίσους άτομα που ανήκουν σε άλλη εθνοτική μειονοτική ομάδα. Ο φόβος των γυναικών για την εγκληματικότητα, ιδίως ο φόβος για τη βία με βάση το φύλο, μπορεί να επηρεάσει επίσης τις μουσουλμάνες· το γεγονός αυτό πρέπει να αναγνωριστεί και να αντιμετωπιστεί όχι μόνο σε επίπεδο ΕΕ και κρατών μελών, αλλά και σε τοπικό επίπεδο, λόγω του αρνητικού αντίκτυπου που έχει στην καθημερινότητα των γυναικών, όπως επεσήμανε ο FRA στην έκθεσή του για τη βία σε βάρος γυναικών.

Δέκατη γνωμοδότηση του FRA

Οι αρχές επιβολής του νόμου στα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να ενθαρρύνουν τα θύματα και την κοινωνία στην οποία ζουν να καταγγέλλουν εγκλήματα μίσους. Θα πρέπει να υποστηρίξουν πρωτοβουλίες για τη βελτίωση της καταγγελίας εγκλημάτων μίσους, όπως εργαλεία υποβολής ηλεκτρονικών καταγγελιών και εργαλεία καταγγελίας σε άλλους φορείς με τη συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών.

Ενδέκατη γνωμοδότηση του FRA

Τα κράτη μέλη θα πρέπει να ενισχύσουν την αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων. Αυτή θα πρέπει να περιλαμβάνει, για παράδειγμα, υπηρεσίες υποστήριξης των θυμάτων που συνδυάζουν την κατανόηση πολιτικών μη διακριτικής μεταχείρισης, την εμπειρογνωμοσύνη στους τομείς της ποινικής δικαιοσύνης και των δικαιωμάτων των θυμάτων εγκλημάτων μίσους, καθώς και επαρκείς δυνατότητες για την αποτελεσματική υποστήριξη των θυμάτων.

Δωδέκατη γνωμοδότηση του FRA

Τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στην παρούσα έκθεση δείχνουν ότι οι έρευνες της ΕΕ, όπως οι κοινοτικές στατιστικές για το εισόδημα και τις συνθήκες διαβίωσης (EU-SILC) και η έρευνα εργατικού δυναμικού (ΕΕΔ), θα πρέπει να περιλαμβάνουν σχετικές ερωτήσεις και αντιπροσωπευτικά δείγματα εθνοτικών μειονοτήτων και προσφύγων, ώστε να αποτυπώνουν συστηματικά τις εμπειρίες τους σχετικά με εγκλήματα μίσους και διακρίσεις. Υπό αυτό το πρίσμα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα μπορούσε να αντλήσει έμπνευση από τη σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας, στην οποία η ΕΕ, μαζί με τα κράτη μέλη της, είναι πλήρες μέρος: η σύμβαση ενθαρρύνει τα μέρη να διενεργούν τακτικές έρευνες στον πληθυσμό για να αξιολογήσουν τη συχνότητα και τις τάσεις κάθε μορφής βίας σε βάρος γυναικών που καλύπτονται από τη σύμβαση.

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να παρέχουν σε συστηματική βάση στοιχεία στο Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ODIHR) του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΑ) σχετικά με εγκλήματα μίσους για τα οποία το ODIHR είναι επιφορτισμένο να συντάσσει εκθέσεις, όπως ζητήθηκε στα συμπεράσματα του Συμβουλίου του Δεκεμβρίου του 2013 σχετικά με την καταπολέμηση των εγκλημάτων μίσους στην ΕΕ.

1.4. Αιφνίδιοι αστυνομικοί έλεγχοι

Σύμφωνα με την EU-MIDIS II, η αστυνομία υπέβαλε σε έλεγχο για την εξακρίβωση στοιχείων το 16 % του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων κατά τους 12 μήνες που προηγήθηκαν της έρευνας και το 7 % δηλώνει ότι ο αστυνομικός έλεγχος οφειλόταν στην εθνοτική ή μεταναστευτική τους προέλευση. Το 42 % των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που υποβλήθηκαν σε αστυνομικό έλεγχο κατά τη διάρκεια της εν λόγω περιόδου πιστεύουν ότι οφειλόταν στην εθνοτική ή μεταναστευτική τους προέλευση. Κατά μέσο όρο, η αστυνομία σταμάτησε για έλεγχο νέους μουσουλμάνους συχνότερα από ό,τι μουσουλμάνους μεγαλύτερης ηλικίας και άνδρες συχνότερα από ό,τι γυναίκες. Μεταξύ των διαφόρων ομάδων μουσουλμάνων που συμμετείχαν στην έρευνα, οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι από τη Βόρεια Αφρική και την Υποσαχάρια Αφρική δηλώνουν συχνότερα ότι έχουν υποβληθεί σε αστυνομικό έλεγχο λόγω της εθνοτικής ή μεταναστευτικής τους προέλευσης.

Οι μουσουλμάνοι άνδρες και γυναίκες που φορούν τουλάχιστον ενίοτε παραδοσιακή ή θρησκευτική

ενδυμασία δημοσίως υποβλήθηκαν συχνότερα, κατά την πενταετία πριν από την έρευνα, σε αστυνομικό έλεγχο λόγω της εθνοτικής ή μεταναστευτικής τους προέλευσης (το 39 % έχει υποβληθεί σε αστυνομικό έλεγχο) σε σύγκριση με όσους δεν φορούν τέτοια ενδυμασία (το 29 % έχει υποβληθεί σε αστυνομικό έλεγχο). Σε αυτό το πλαίσιο, τα ευρήματα δείχνουν επίσης διαφορές μεταξύ των δύο φύλων: σχεδόν ένας στους δύο μουσουλμάνους άνδρες (47 %) που φορούν ενίοτε παραδοσιακή ή θρησκευτική ενδυμασία δημοσίως πιστεύουν ότι η αστυνομία τους σταμάτησε για έλεγχο λόγω της εθνοτικής ή μεταναστευτικής τους προέλευσης, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στις μουσουλμάνες γυναίκες είναι μία στις πέντε (20 %).

Η επιβολή του νόμου με βάση την ισότητα και τη μη διακριτική μεταχείριση αποτελεί θεμέλιο λίθο των δημοκρατικών κοινωνιών που περιλαμβάνουν κοινότητες συνεχώς αυξανόμενης πολυμορφίας. Οι αρχές επιβολής του νόμου υποχρεούνται να αντιμετωπίζουν όλα τα άτομα με σεβασμό· δεν θα πρέπει μόνο να καταπολεμούν την εγκληματικότητα, αλλά και να αντιμετωπίζουν τις ανάγκες και τα δικαιώματα των θυμάτων, των μαρτύρων και των ευρύτερων κοινοτήτων. Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), στην απόφασή του στην υπόθεση S.A.S. κατά Γαλλίας (αριθ. 43835/11, 2014) και στις επόμενες αποφάσεις του στις υποθέσεις Belcacemi και Oussaf κατά Βελγίου (αριθ. 37798/13, 2017) και Dakir κατά Βελγίου (αριθ. 4619/12, 2017), έκρινε ότι οι γαλλικοί και οι βελγικοί νόμοι και τα διατάγματα που απαγορεύουν τη χρήση ενδυμασίας που καλύπτει πλήρως ή εν μέρει το πρόσωπο σε δημόσιους χώρους δεν παραβιάζουν την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ). Σε μια άλλη υπόθεση, η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ εξέφρασε τις απόψεις της σύμφωνα με το άρθρο 5 παράγραφος 4 του προαιρετικού πρωτοκόλλου στο διεθνές σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (108η συνεδρίαση) σχετικά με την ανακοίνωση αριθ. 1928/2010 που υπέβαλε ο Manoj Singh. Η επιτροπή συμπεραίνει ότι ο κανονισμός του κράτους μέλους (Γαλλία) ο οποίος υποχρεώνει τα άτομα να εμφανίζονται ασκεπή στις φωτογραφίες διαβατηρίου τους συνιστά δυσανάλογο περιορισμό, που παραβιάζει τη θρησκευτική ελευθερία και αποτελεί παραβίαση του άρθρου 18 του συμφώνου.

Η πρακτική διακρίσεων λόγω εθνοτικού χαρακτηρισμού –αιφνίδιοι αστυνομικοί έλεγχοι αποκλειστικά ή κυρίως λόγω των προσωπικών χαρακτηριστικών ενός ατόμου και όχι λόγω της συμπεριφοράς του– είναι παράνομη και μπορεί να έχει επιζήμιες επιπτώσεις στις σχέσεις με την κοινότητα και στη συνεργασία του κοινού με τις αρχές επιβολής του νόμου, υπονομεύοντας την εμπιστοσύνη στις εν λόγω αρχές. Η ενσωμάτωση ζητημάτων που αφορούν τα θεμελιώδη δικαιώματα στον σχεδιασμό των μέτρων

ασφάλειας μπορεί να βοηθήσει να περιοριστούν οι δυνητικά δυσμενείς επιπτώσεις τους στα δικαιώματα των ατόμων και να μειωθεί ο κίνδυνος αποξένωσης ολόκληρων κοινοτήτων με μέτρα που θα μπορούσαν να θεωρηθούν ότι εισάγουν διακρίσεις, όπως κατέδειξε ο FRA το 2015¹⁴. Η κοινωνική αποξένωση που επιφέρουν οι διακρίσεις, συμπεριλαμβανομένης της διακριτικής μεταχείρισης από τις αρχές, θα μπορούσε να αποτελέσει πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη μιας αίσθησης αδικίας την οποία μπορεί να εκμεταλλευτούν όσοι σκοπεύουν να ριζοσπαστικοποιήσουν ευάλωτα άτομα. Τα αποτελέσματα της EU-MIDIS II αποκαλύπτουν ότι οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι έχουν υψηλό επίπεδο εμπιστοσύνης στην αστυνομία σε σύγκριση με τον ευρύτερο πληθυσμό. Ωστόσο, αυτό το εύρημα θα πρέπει να εξετάζεται παράλληλα με τα πολύ χαμηλά ποσοστά καταγγελίας περιστατικών που αφορούν εγκλήματα μίσους, στοιχείο που θα μπορούσε να υποδηλώνει έλλειψη εμπιστοσύνης στην ικανότητα των μέτρων ποινικής δικαιοσύνης να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τα εν λόγω περιστατικά.

Δέκατη τρίτη γνωμοδότηση του FRA

Τα στοιχεία της παρούσας έρευνας παρουσιάζουν τα πλέον περιεκτικά ευρήματα σε όλη την ΕΕ για τις εμπειρίες των μουσουλμάνων όσον αφορά τους αιφνίδιους αστυνομικούς ελέγχους. Επομένως, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη στον σχεδιασμό του έργου του Οργανισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Κατάρτιση στον Τομέα της Επιβολής του Νόμου (CEPOL) και, ιδίως, της ομάδας εργασίας για την αστυνομία και τις αρχές επιβολής του νόμου του δικτύου της Επιτροπής για την ευαισθητοποίηση σχετικά με τη ριζοσπαστικοποίηση (RAN). Θα διασφαλιστεί έτσι ότι τα αποδεικτικά στοιχεία που αφορούν τις αρνητικές επιπτώσεις των αιφνίδιων αστυνομικών ελέγχων σε μουσουλμάνους οι οποίες δυνητικώς εισάγουν διακρίσεις καλύπτονται κατά την εκπαίδευση των αστυνομικών, από κοινού με πρακτικές τοπικής αστυνόμευσης που ενισχύουν την εμπιστοσύνη στις αρχές επιβολής του νόμου.

14 FRA (2015).

2

Τι φανερώνουν τα ευρήματα

2.1. Συνύπαρξη στην ΕΕ: ιθαγένεια, εμπιστοσύνη και ανοχή

ΚΥΡΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

- Περίπου το 53 % των ερωτηθέντων μουσουλμάνων έχουν την ιθαγένεια της χώρας διαμονής τους και, επομένως, απολαμβάνουν πλήρη δικαιώματα υπηκόων της χώρας ή πολιτών της ΕΕ. Ωστόσο, το 15 % των ερωτηθέντων είτε διαθέτουν άδεια διαμονής με διάρκεια ισχύος μικρότερη των πέντε ετών ή (προσωρινά) δεν διαθέτουν άδεια διαμονής.
- Οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι αισθάνονται στην πλειονότητά τους (76 %) ιδιαίτερος δεμένοι με τη χώρα διαμονής τους.
- Συνολικά, οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι δείχνουν μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στους δημοκρατικούς θεσμούς από ό,τι ο γενικός πληθυσμός, σύμφωνα με την ευρωπαϊκή κοινωνική έρευνα (ESS) του 2014. Κατά μέσο όρο, οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι εμπιστεύονται περισσότερο την αστυνομία και το νομικό σύστημα: σε μια κλίμακα από το 1 έως το 10 –όπου το 10 δηλώνει «απόλυτη εμπιστοσύνη»– τα αποτελέσματα σχετικά με την αστυνομία είναι παρόμοια με αυτά του γενικού πληθυσμού, με 6,6 μονάδες κατά μέσο όρο για τους ερωτηθέντες μουσουλμάνους και 6,5 μονάδες για τον γενικό πληθυσμό. Όσον αφορά το νομικό σύστημα, ο μέσος όρος είναι 6,6 για τους μουσουλμάνους και 5,4 για τον γενικό πληθυσμό. Ακολουθεί το εθνικό κοινοβούλιο (5,7 για τους μουσουλμάνους και 4,5 για τον γενικό πληθυσμό). Οι μουσουλμάνοι διατηρούν ουδέτερη άποψη όσον αφορά το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (5,0 για τους μουσουλμάνους και 3,9 για τον γενικό πληθυσμό). Τείνουν να μην εμπιστεύονται τους πολιτικούς (4,4 και 3,4 αντίστοιχα) και τα πολιτικά κόμματα (4,3 και 3,5 αντίστοιχα) σε εθνικό επίπεδο –τα σχετικά επίπεδα είναι παρόμοια με τα επίπεδα που καταγράφηκαν για τον γενικό πληθυσμό στην ευρωπαϊκή κοινωνική έρευνα.
- Οι μουσουλμάνοι που συμμετείχαν στην EU-MIDIS II είναι γενικά ανοικτοί προς άλλες ομάδες ανθρώπων, με την έννοια ότι αισθάνονται άνετα να έχουν γείτονες διαφορετικού θρησκειώματος, της ίδιας ή άλλης εθνοτικής καταγωγής ή άτομα με αναπηρίες. Για παράδειγμα, σχεδόν όλοι οι ερωτηθέντες (92 %) τείνουν να αισθάνονται άνετα να έχουν γείτονες που ανήκουν σε διαφορετικό θρησκευτικό περιβάλλον.
- Ωστόσο, σχεδόν ένας στους τέσσερις ερωτηθέντες μουσουλμάνους (23 %) δεν νιώθει άνετα να έχει λεσβίες, ομοφυλόφιλους ή αμφιφυλόφιλα άτομα για γείτονες και ένας στους τρεις (30 %) δεν νιώθει άνετα να έχει διεμφυλικά ή τρανσεξουαλικά άτομα για γείτονες.
- Γενικά, οι μουσουλμάνες που ρωτήθηκαν τείνουν να έχουν ελαφρώς πιο ανοικτή στάση από τους άνδρες μουσουλμάνους, δηλώνοντας σε μεγαλύτερο ποσοστό κατά μέσο όρο νιώθουν άνετα να έχουν γείτονες διαφορετικής θρησκείας, εθνοτικής καταγωγής ή άλλου περιβάλλοντος, και ιδίως άτομα ΛΟΑΔ.

ΚΥΡΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

- Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας EU-MIDIS II, σχεδόν ένας στους δύο ερωτηθέντες μουσουλμάνους (48 %) αναφέρει ότι αισθάνεται «απολύτως άνετα» με το ενδεχόμενο ένα μέλος της οικογένειάς του να παντρευτεί κάποιον μη μουσουλμάνο, γεγονός που αναδεικνύει την ανοικτή στάση των ερωτηθέντων μουσουλμάνων προς τις άλλες θρησκείες.
- Το ποσοστό των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που δεν νιώθουν άνετα να παντρευτεί κάποιον μέλος της οικογένειάς τους άτομο διαφορετικού θρησκευόμενου (17 %) είναι μικρότερο του αντίστοιχου ποσοστού που αφορά τον γενικό πληθυσμό, σύμφωνα με την έρευνα του Ευρωβαρόμετρου για το 2015: το 30 % του γενικού πληθυσμού δηλώνει ότι δεν θα αισθανόταν άνετα αν ο γιος ή η κόρη του είχε σχέση με μουσουλμάνο/-α.
- Εννέα στους δέκα ερωτηθέντες μουσουλμάνους έχουν φίλους που ανήκουν σε διαφορετικό θρησκευτικό περιβάλλον.

Η παρούσα ενότητα εξετάζει ζητήματα που αφορούν τη συμμετοχή μεταναστών και των απογόνων τους στην κοινωνία, με ιδιαίτερη έμφαση στην ιθαγένεια, το αίσθημα της συμμετοχής και την εμπιστοσύνη στα θεσμικά όργανα, στοιχεία τα οποία συζητούνται συχνά σε σχέση με την επιτυχημένη ένταξη των μεταναστών στην ευρωπαϊκή κοινωνία. Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι το αίσθημα της συμμετοχής είναι πολυδιάστατο, δεν είναι σταθερό και εξαρτάται από το περιβάλλον των μεταναστών. Το εν λόγω αίσθημα επηρεάζεται ιδίως από εμπειρίες που συνδέονται με διακρίσεις και θυματοποίηση, καθώς και από τον δημόσιο λόγο, τα μέσα ενημέρωσης και την πολιτική.

Η παρούσα ενότητα εξετάζει το πώς οι εμπειρίες των μουσουλμάνων που συνδέονται με διακρίσεις και θυματοποίηση επηρεάζουν το πόσο «δεμένοι» νιώθουν με την κοινωνία στην οποία ζουν και πόσο εμπιστεύονται τα θεσμικά όργανα. Τα χαμηλά επίπεδα διακρίσεων και θυματοποίησης θεωρούνται βασικό αποτέλεσμα της επιτυχημένης κοινωνικής ένταξης για όλα τα μέλη της κοινωνίας. Οι δείκτες της Σαραγόσα σχετικά με την ένταξη των μεταναστών¹⁵ –οι οποίοι συμφωνήθηκαν από τα κράτη μέλη της ΕΕ το 2010 για την παρακολούθηση της ένταξης– αναδεικνύουν τη σημασία της απασχόλησης, της εκπαίδευσης και της κοινωνικής ένταξης. Εκτός από αυτά τα βασικά στοιχεία, τα οποία παρακολουθούνται σε πολλά κράτη μέλη της ΕΕ¹⁶, οι θεματικοί τομείς πολιτικής «φιλόξενη κοινωνία» (welcoming society) και «ενεργός συμμετοχή στα κοινά» (active citizenship) εστιάζουν στην ενεργό συμμετοχή στην πολιτική ζωή, την εμπιστοσύνη στους δημόσιους φορείς και το αίσθημα της συμμετοχής, στοιχεία τα οποία πρέπει να παρακολουθούνται παράλληλα με τις εμπειρίες που αφορούν διακρίσεις¹⁷.

2.1.1. Ιθαγένεια μουσουλμάνων μεταναστών και απογόνων μεταναστών

Περισσότεροι από τους μισούς μουσουλμάνους που αφορά η παρούσα έκθεση είναι πολίτες της χώρας διαμονής τους και, επομένως, απολαμβάνουν τα ίδια πολιτικά δικαιώματα με τους υπηκόους στη χώρα τους και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο αριθμός των ατόμων που είναι πολίτες είναι πολύ μεγαλύτερος μεταξύ των απογόνων μεταναστών («δεύτερης γενιάς»), όπου το 86 % έχει την ιθαγένεια της χώρας στην οποία διεξήχθη η έρευνα, έναντι ποσοστού 38 % μεταξύ των μεταναστών πρώτης γενιάς. Στις περισσότερες χώρες όπου διεξήχθη η έρευνα, το ποσοστό των μουσουλμάνων γυναικών που έχουν την ιθαγένεια της χώρας είναι ελαφρώς υψηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό των μουσουλμάνων ανδρών (56 % έναντι 50 %).

Περίπου το 77 % των μεταναστών δεύτερης γενιάς που έχουν την ιθαγένεια της χώρας διαμονής τους απέκτησαν την ιθαγένεια κατά τη γέννησή τους: το υπόλοιπο 23 % την απέκτησε αργότερα μέσω πολιτογράφησης. Όσον αφορά τους μετανάστες πρώτης γενιάς, το 10 % απέκτησε την ιθαγένεια της χώρας διαμονής κατά τη γέννησή του¹⁸. Το υπόλοιπο 90 % απέκτησε την ιθαγένεια κυρίως μέσω διαδικασιών πολιτογράφησης που προβλέπονται στην εθνική νομοθεσία. Οι περισσότεροι μουσουλμάνοι μετανάστες που απέκτησαν την ιθαγένεια μέσω πολιτογράφησης την απέκτησαν κατά τα τελευταία δέκα χρόνια μετά το 2006 (36 %) ή μεταξύ του 1996 και του 2005 (35 %).

Συνολικά, το 0,4 % των μουσουλμάνων που αφορά η παρούσα έκθεση δηλώνουν ότι είναι ανιθαγενείς

¹⁵ Συμβούλιο της Ευρώπης (2010).

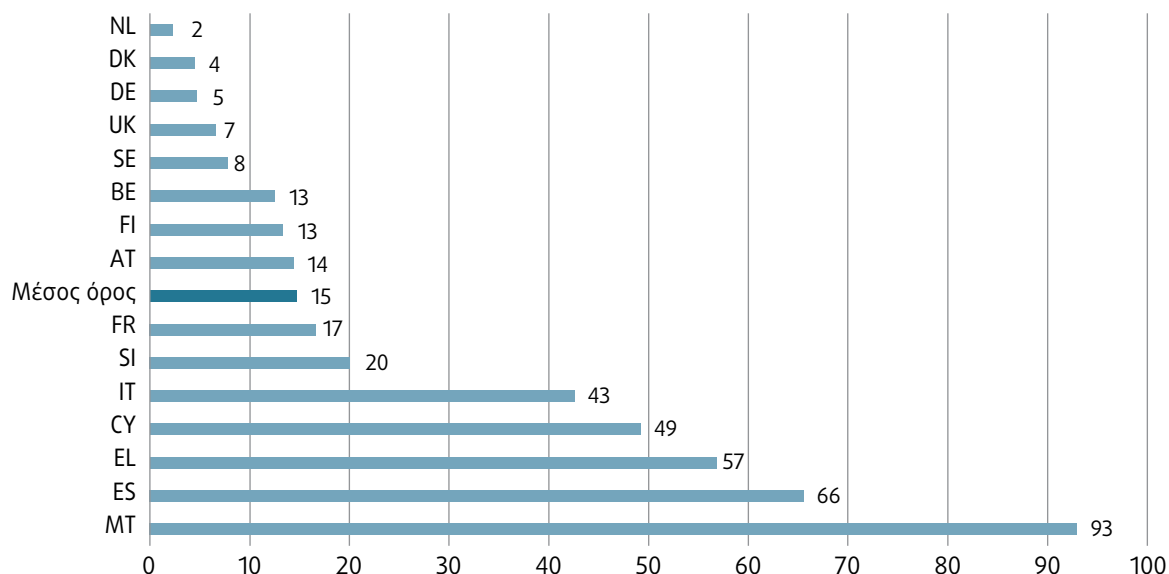
¹⁶ FRA (2017β).

¹⁷ Huddleston, T., Niessen, J., Tjaden, J. D. (2013).

¹⁸ Οι μετανάστες πρώτης γενιάς που έχουν την ιθαγένεια της χώρας προορισμού από τη γέννησή τους διαμένουν κυρίως στη Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Αυτό οφείλεται είτε στο γεγονός ότι ο ένας ή και οι δύο γονείς ήταν γάλλοι ή βρετανοί πολίτες είτε διότι αυτό ήταν δυνατό λόγω των κανονισμών σχετικά με την ιθαγένεια που αφορούν τις πρώην αποικίες ή τα εξωχώρια εδάφη της αντίστοιχης χώρας.

Διάγραμμα 1: Μουσουλμάνοι με άδεια διαμονής με διάρκεια ισχύος μικρότερη των πέντε ετών ή χωρίς άδεια διαμονής, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)^{α,β}

Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των μουσουλμάνων ερωτηθέντων (n = 10 527). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Σύνθετος δείκτης με βάση ερωτήσεις σχετικά με το αν οι ερωτηθέντες διαθέτουν ή όχι άδεια διαμονής επί του παρόντος και τη διάρκεια ισχύος της άδειας.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

(1 % μεταξύ όσων δεν έχουν την ιθαγένεια της χώρας στην οποία διεξήχθη η έρευνα). Το ποσοστό ανιθαγενών ατόμων είναι αξιοσημειώτο μεταξύ των μουσουλμάνων μεταναστών από την Υποσαχάρια Αφρική στη Μάλτα, όπου ανέρχεται στο 55 %, αλλά και μεταξύ των μουσουλμάνων από την Υποσαχάρια Αφρική στη Σουηδία και τη Φινλανδία, όπου περίπου ένας στους δέκα (10 %) δηλώνουν ότι είναι ανιθαγενείς¹⁹.

Ασφάλεια όσον αφορά τη διαμονή για τους μουσουλμάνους μετανάστες

Ποσοστό περίπου 5 % των μουσουλμάνων μεταναστών που δεν είναι υπήκοοι της χώρας διαμονής τους δηλώνουν ότι δεν χρειάζονται άδεια διαμονής στη χώρα στην οποία διεξήχθη η έρευνα διότι είναι πολίτες της Ένωσης. Το 2 % του συνόλου των μη πολιτογραφημένων ερωτηθέντων μουσουλμάνων είναι σε διαδικασία ανανέωσης της άδειας διαμονής τους και το 87 % διαθέτουν ισχύουσα άδεια διαμονής. Ωστόσο, μόλις το 45 % περίπου των μουσουλμάνων που διαθέτουν ισχύουσα άδεια διαμονής έχουν άδεια απεριόριστης διάρκειας ισχύος. Περίπου ίσο ποσοστό αυτών που διαθέτουν άδεια διαμονής περιορισμένης διάρκειας ισχύος κατέχουν άδεια με διάρκεια ισχύος είτε άνω των πέντε ετών είτε λιγότερο του ενός έτους: τα εν λόγω ποσοστά είναι περίπου 37 % και 38 %

αντίστοιχα. Το υπόλοιπο 25 % των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που διαθέτουν άδεια διαμονής κατέχουν άδεια με διάρκεια ισχύος μεταξύ ενός και πέντε ετών. Κατά τον χρόνο διεξαγωγής της συνέντευξης, το 5 % των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που έχουν την ιθαγένεια άλλης χώρας ή είναι ανιθαγενείς δήλωσαν ότι δεν διαθέτουν άδεια διαμονής ή δεν γνωρίζουν αν διαθέτουν άδεια διαμονής.

Συνολικά, οι περισσότεροι μουσουλμάνοι στους οποίους αναφέρεται η παρούσα έκθεση διαθέτουν ασφαλές καθεστώς διαμονής είτε διότι έχουν την ιθαγένεια της χώρας διαμονής ή την ιθαγένεια άλλης χώρας της ΕΕ είτε διότι διαθέτουν άδεια διαμονής απεριόριστης διάρκειας ισχύος ή διάρκειας ισχύος άνω των πέντε ετών. Ωστόσο, σχεδόν το 15 % του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων είτε διαθέτουν άδεια διαμονής με διάρκεια ισχύος μικρότερη των πέντε ετών είτε δεν διαθέτουν καθόλου άδεια διαμονής. Συγκεκριμένα, το 13 % διαθέτουν άδεια διαμονής περιορισμένης διάρκειας ισχύος και το 2 % δεν διαθέτουν άδεια διαμονής. Το ποσοστό των ερωτηθέντων που δεν έχουν δικαιώματα διαμονής ή έχουν προσωρινά περιορισμένα δικαιώματα διαμονής είναι ιδιαίτερος υψηλό στη Μάλτα, την Ισπανία, την Ελλάδα, την Κύπρο και την Ιταλία (διάγραμμα 1). Υψηλότερα ποσοστά ερωτηθέντων χωρίς άδεια διαμονής καταγράφονται στην Ελλάδα (12 %), τη Μάλτα (8 %), τη Σουηδία (6 %), την Ιταλία (5 %) και την Ισπανία (4 %). Η ασφάλεια όσον αφορά τη διαμονή συνδέεται στενά με τη διάρκεια της παραμονής

¹⁹ Ο μικρός αριθμός ερωτηθέντων για τη συγκεκριμένη στατιστική δεν επιτρέπει να πραγματοποιηθεί ακριβής εκτίμηση.

σε μια χώρα· οι ερωτηθέντες μετανάστες που διαθέτουν περιορισμένη διάρκεια ή δεν διαθέτουν καθόλου άδεια διαμονής παραμένουν στη χώρα για πολύ μικρότερο χρονικό διάστημα κατά μέσο όρο.

Το καθεστώς διαμονής και η πρόσβαση στην ιθαγένεια είναι σημαντικά στοιχεία για τους μετανάστες και τους απογόνους μεταναστών για διάφορους λόγους, συμπεριλαμβανομένων πολύ πρακτικών και βασικών ζητημάτων. Ωστόσο, είναι επίσης σημαντικά για την ενεργό συμμετοχή των ατόμων στην πολιτική ζωή και, εξίσου, για τον συναισθηματικό δεσμό και το αίσθημα του ανήκειν στη χώρα στην οποία ζουν. Προηγούμενες μελέτες σχετικά με την πολιτογράφηση δείχνουν ότι οι κύριοι λόγοι για τους οποίους οι μετανάστες και οι απόγονοί τους επιδιώκουν να πολιτογραφηθούν περιλαμβάνουν την πρόσβαση σε δικαιώματα, την ασφάλεια όσον αφορά τη διαμονή, την αντιμετώπιση λιγότερων προβλημάτων κατά τις μετακινήσεις, την αναγνώρισή τους ως πλήρων μελών της κοινωνίας, την περισσότερο ισότιμη μεταχείριση, την αντιμετώπιση λιγότερης γραφειοκρατίας στο πλαίσιο των διαφόρων διαδικασιών και τις καλύτερες ευκαιρίες εύρεσης εργασίας. Μόνο ένας στους πέντε (20 %) από το σύνολο των ερωτηθέντων μεταναστών που δεν διαθέτουν την ιθαγένεια της χώρας διαμονής τους έχει υποβάλει στο παρελθόν αίτηση για την απόκτηση της ιθαγένειας και οι μισοί περιμένουν ακόμα την έκδοση της σχετικής απόφασης. Η πλειονότητα των αιτούντων που έχουν υποβάλει στο παρελθόν αιτήσεις οι οποίες απορρίφθηκαν ή που απέσυραν εξακολουθούν να επιθυμούν να αποκτήσουν την ιθαγένεια στο μέλλον.

Περισσότερο από το ένα τρίτο και έως και το μισό των ερωτηθέντων μουσουλμάνων χωρίς υπηκοότητα που έχουν βιώσει διακρίσεις οποιασδήποτε μορφής σε διάφορους τομείς της ζωής τους δήλωσαν, όταν ρωτήθηκαν σχετικά, ότι πιστεύουν ότι η ιθαγένεια ήταν ο κύριος λόγος για τον οποίο αντιμετώπισαν διακρίσεις. Αυτό ισχύει ιδίως στον χώρο της εκπαίδευσης, κατά την επαφή με το σχολείο του παιδιού και κατά την αναζήτηση στέγασης, αλλά και στους χώρους εργασίας, κατά την αναζήτηση εργασίας και στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Ωστόσο, δεν είναι απαραίτητα παράνομες όλες οι μορφές διακρίσεων που αισθάνονται ότι υφίστανται οι ερωτηθέντες που δεν διαθέτουν την ιθαγένεια της χώρας διαμονής, δεδομένου ότι υπάρχουν συχνά προβλεπόμενες από τον νόμο διαφορές όσον αφορά τους υπηκόους τρίτης χώρας. Για παράδειγμα, σε ορισμένες χώρες οι υπήκοοι τρίτης χώρας δεν μπορούν να είναι μέλη πολιτικών κομμάτων ή αντιμετωπίζουν περιορισμούς στην πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Γενικά, οι ερωτηθέντες θεωρούν ότι η ιθαγένεια αποτελεί σημαντικό κριτήριο όσον αφορά τις διακρίσεις και τη διακριτική μεταχείριση.

2.1.2. Αίσθημα του ανήκειν, δεσμοί και κοινωνική απόσταση

Οι μουσουλμάνοι αισθάνονται ιδιαίτερα δεμένοι με τη χώρα διαμονής τους

Στην έρευνα EU-MIDIS II, οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν αν νιώθουν δεμένοι με τη γειτονιά, το χωριό, την πόλη, τη χώρα ή την περιοχή τους, τη χώρα διαμονής τους και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Στην πλειονότητά τους, οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι νιώθουν ιδιαίτερα δεμένοι με όλα τα παραπάνω. Νιώθουν περισσότερο δεμένοι με τη χώρα διαμονής τους και λιγότερο δεμένοι με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Σε μια κλίμακα από το 1 έως το 5 – όπου το 1 σημαίνει «καθόλου δεμένοι» και το 5 σημαίνει «πάρα πολύ δεμένοι» – ο μέσος όρος σύνδεσης με τη χώρα διαμονής είναι 4,1 (διάγραμμα 2).

Το 76 % περίπου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων επέλεξαν την τιμή 4 ή 5, γεγονός που δείχνει ότι τείνουν να νιώθουν ιδιαίτερος δεμένοι. Μόνο το 2 % περίπου ανέφεραν ότι δεν αισθάνονται καθόλου δεμένοι με τη χώρα διαμονής τους· το ποσοστό των ατόμων αυτών διαφέρει μεταξύ των 15 κρατών μελών της ΕΕ και κυμαίνεται από ποσοστό μικρότερο του 1 % στη Φινλανδία έως 8 % στις Κάτω Χώρες.

Οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι που έχουν την ιθαγένεια της χώρας στην οποία διεξήχθη η έρευνα νιώθουν σχετικά περισσότερο δεμένοι με την εν λόγω χώρα. Τα υψηλότερα επίπεδα σύνδεσης με τη χώρα διαμονής μεταξύ των ερωτηθέντων μουσουλμάνων καταγράφονται στη Φινλανδία (4,6), τη Σουηδία (4,4), το Ηνωμένο Βασίλειο (4,3), τη Γαλλία (4,3) και το Βέλγιο (4,2)· τα χαμηλότερα καταγράφονται στην Ιταλία (3,3), τις Κάτω Χώρες (3,4), την Αυστρία (3,5) και την Ελλάδα (3,6). Μεταξύ των διαφόρων ομάδων-στόχων, οι μουσουλμάνοι που είναι νεοαφιχθέντες μετανάστες (στη Σλοβενία) και οι μουσουλμάνοι μετανάστες από ασιατικές χώρες (στην Κύπρο) νιώθουν λιγότερο δεμένοι κατά μέσο όρο με τη χώρα διαμονής τους (διάγραμμα 2).

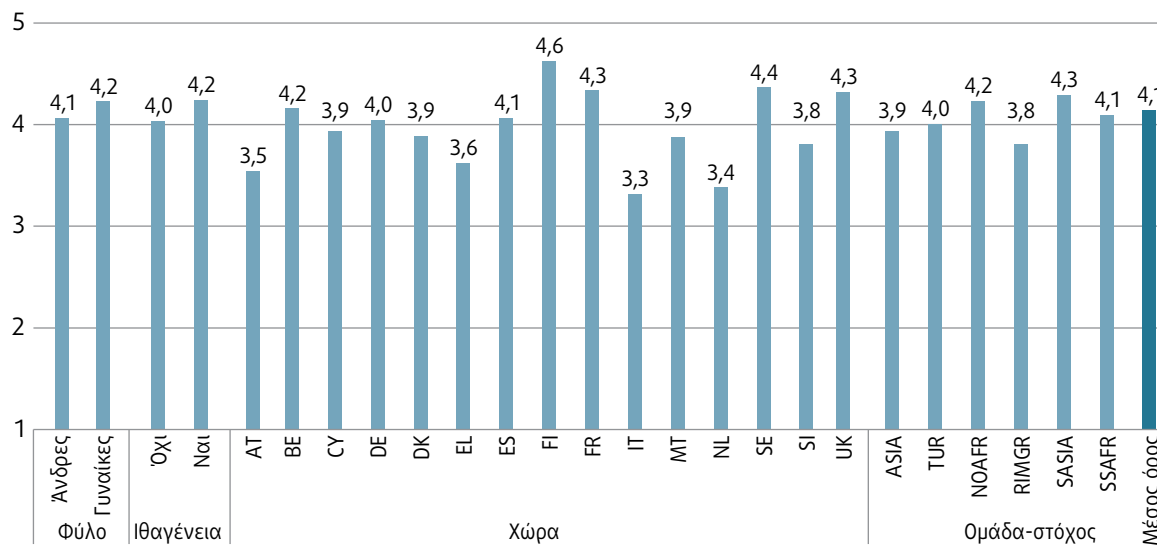
Οι απόγονοι μεταναστών τείνουν να αισθάνονται ελαφρώς περισσότερο δεμένοι γενικά με τη χώρα στην οποία διεξήχθη η έρευνα. Αυτό δεν ισχύει για τη Γαλλία ή τις Κάτω Χώρες, όπου οι μετανάστες δεύτερης γενιάς νιώθουν ελαφρώς λιγότερο δεμένοι με τη χώρα σε σύγκριση με τους μετανάστες πρώτης γενιάς.

Πολλοί μουσουλμάνοι επιδεικνύουν ανοικτή στάση απέναντι στις περισσότερες άλλες ομάδες

Οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι δεν είναι ιδιαίτερος απομονωμένοι, με την έννοια ότι έχουν φίλους από διαφορετικά περιβάλλοντα. Τέσσερις στους πέντε ερωτηθέντες μουσουλμάνους έχουν φίλους που

Διάγραμμα 2: Αίσθημα σύνδεσης με τη χώρα διαμονής, ανά φύλο, ιθαγένεια, κράτος μέλος της ΕΕ και ομάδα-στόχο (μέση τιμή σε κλίμακα 1-5)^{α,β,γ}

Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων με έγκυρες απαντήσεις (n = 10 489). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Ερώτηση: «Σε μια κλίμακα από το 1 έως το 5, όπου 1 σημαίνει “καθόλου δεμένοι” και 5 σημαίνει “πάρα πολύ δεμένοι”, πείτε μας πόσο δεμένοι νιώθετε με τη(ν)/το [χώρα];»

^γ Τα ακρωνύμια των ομάδων-στόχων αναφέρονται σε μετανάστες από τη(ν) [χώρα/περιοχή] και τους απογόνους τους: TUR = Τουρκία, SSAFR = Υποσαχάρια Αφρική, NOAFR = Βόρεια Αφρική, SASIA = Νότια Ασία, ASIA = Ασία, RIMGR = νεοαφιχθέντες μετανάστες από χώρες εκτός της ΕΕ.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

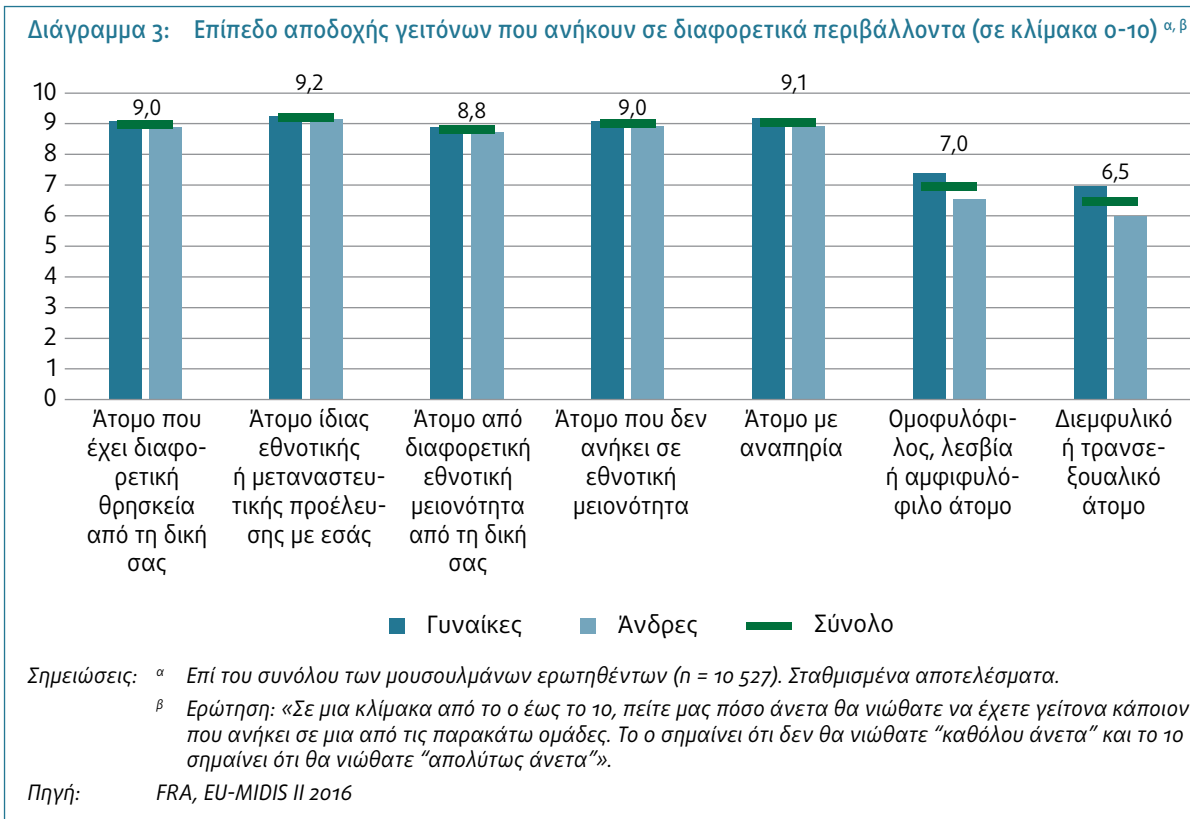
ανήκουν σε άλλες εθνοτικές μειονότητες (79 %) και που είναι μετανάστες (84 %). Σχεδόν εννέα στους δέκα έχουν φίλους διαφορετικού θρησκειώματος (88 %), δηλαδή φίλους που δεν είναι μουσουλμάνοι. Όσοι έχουν φίλους διαφορετικού θρησκειώματος τείνουν να νιώθουν ελαφρώς περισσότερο δεμένοι με τη χώρα διαμονής τους.

Οι μουσουλμάνοι που συμμετείχαν στην EU-MIDIS II είναι γενικά ανοικτοί προς άλλες ομάδες ανθρώπων, με την έννοια ότι αισθάνονται άνετα να έχουν γείτονες διαφορετικού θρησκειώματος, άλλης εθνοτικής καταγωγής ή άτομα με αναπηρίες (διάγραμμα 3). Ωστόσο, το επίπεδο αποδοχής είναι χαμηλότερο όσον αφορά τις λεσβίες, τους ομοφυλόφιλους, τα αμφιφυλόφιλα, διεμφυλικά ή τρανσεξουαλικά άτομα. Ζητήθηκε από τους ερωτηθέντες να δηλώσουν πόσο άνετα θα ένιωθαν να έχουν γείτονες που ανήκουν σε διάφορες ομάδες ατόμων, σε μια κλίμακα από το 0 έως το 10. Υπάρχει πολύ μεγάλη αποδοχή των ατόμων διαφορετικής θρησκείας, των ατόμων ίδιας εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης, των ατόμων που ανήκουν σε άλλη εθνοτική μειονότητα ή που δεν ανήκουν σε εθνοτική μειονότητα και των ατόμων με αναπηρίες: η μέση τιμή για τα άτομα που ανήκουν σε άλλη εθνοτική μειονότητα είναι 8,8 και η μέση τιμή για τα άτομα διαφορετικής θρησκείας είναι 9,0. Ποσοστό

92 % περίπου τείνει να νιώθει άνετα να έχει γείτονες διαφορετικής θρησκείας, με την έννοια ότι επέλεξε τιμή 6 ή μεγαλύτερη· μόνο το 2 % τείνει να μη νιώθει άνετα, έχοντας επιλέξει τιμές μεταξύ 0 και 4. Οι υπόλοιποι ερωτηθέντες εκφράζουν ουδέτερη άποψη.

Οι μέσες τιμές –σε κλίμακα από το 0 έως το 10– σχετικά με την άνεση που νιώθουν οι ερωτηθέντες απέναντι σε λεσβίες, ομοφυλόφιλους, αμφιφυλόφιλα, διεμφυλικά ή τρανσεξουαλικά άτομα είναι συγκριτικά χαμηλές: στο 7 και 6,5, αντίστοιχως. Το 23 % των ερωτηθέντων μουσουλμάνων τείνει να μη νιώθει άνετα να έχει λεσβίες, ομοφυλόφιλους ή αμφιφυλόφιλα άτομα για γείτονες και το 30 % δεν νιώθει άνετα να έχει διεμφυλικά ή τρανσεξουαλικά άτομα για γείτονες. Κατά μέσο όρο, το 16 % του γενικού πληθυσμού δηλώνει ότι δεν θα ήθελε να έχει «ομοφυλόφιλους γείτονες», με το αντίστοιχο ποσοστό να κυμαίνεται μεταξύ του 5 % στην Ισπανία και του 40 % στην Κύπρο²⁰. Γενικά, οι γυναίκες νιώθουν ελαφρώς περισσότερο άνετα να έχουν γείτονες που ανήκουν σε διάφορες ομάδες ατόμων –ιδίως λεσβίες, ομοφυλόφιλους,

²⁰ Υπολογισμοί του FRA με βάση την έρευνα για τις ευρωπαϊκές αξίες (EVS) (2016). Τα αποτελέσματα δεν είναι άμεσα συγκρίσιμα λόγω της χρήσης διαφορετικής κλίμακας απαντήσεων στην EU-MIDIS II.

αμφιφυλόφιλα, διεμφυλικά ή τρανσεξουαλικά άτομα, με διαφορά περίπου μίας μονάδας (Διάγραμμα 3).

Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι η αποδοχή των μουσουλμάνων από τον γενικό πληθυσμό είναι χαμηλή (Διάγραμμα 4). Με βάση τα στοιχεία της έρευνας για τις ευρωπαϊκές αξίες (EVS) του 2008, στις 15 χώρες που καλύπτει η παρούσα έκθεση, ένα στα πέντε άτομα κατά μέσο όρο δεν θα ήθελαν να έχουν μουσουλμάνους γείτονες. Ιδιαίτερως αρνητική στάση απέναντι στους μουσουλμάνους καταγράφεται στην Κύπρο (36 %), την Αυστρία (31 %), τη Μάλτα (31 %) και τη Σλοβενία (29 %). Συγκριτικά λιγότερο αρνητικές απόψεις και υψηλότερα ποσοστά αποδοχής καταγράφονται στη Γαλλία (7 %), παρόλο που θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι απόψεις μπορεί να έχουν αλλάξει από το 2008.

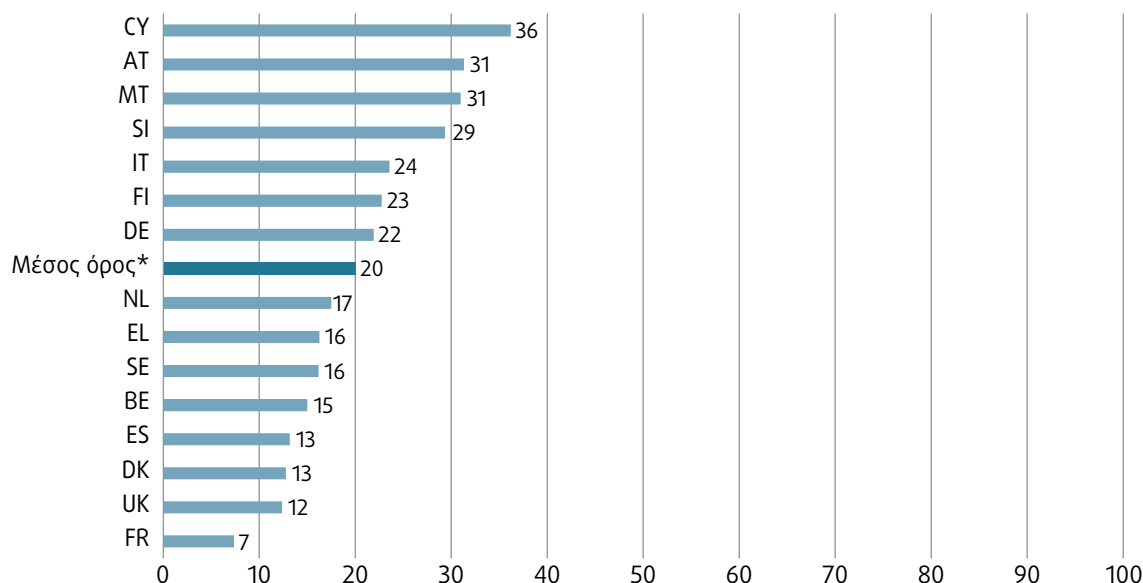
Τα πιο πρόσφατα αποτελέσματα της έρευνας του Ευρωβαρόμετρου για το 2015 επιβεβαιώνουν την ύπαρξη αρνητικού κλίματος απέναντι στους μουσουλμάνους στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα αποτελέσματά της δείχνουν ότι, στα 28 κράτη μέλη της ΕΕ, το 71 % του γενικού πληθυσμού θα ένιωθε άνετα ή δεν θα το ενδιέφερε αν κάποιος από τους συναδέλφους του ήταν μουσουλμάνος. Το ποσοστό αυτό είναι μικρότερο σε σύγκριση με άλλες ομάδες, όπως τους

βουδιστές (81 %), τους εβραίους (84 %), τους άθεους (87 %) ή τους χριστιανούς (94 %). Η πλέον αρνητική στάση στο ενδεχόμενο κάποιος να έχει συνάδελφο μουσουλμάνο καταγράφεται στην Τσεχική Δημοκρατία: μόνο το 27 % νιώθει άνετα ή δεν το ενδιαφέρει. Το υψηλότερο επίπεδο αποδοχής καταγράφεται στη Σουηδία με ποσοστό 89 %.

Σχετικά με την άνεση που νιώθει ο γενικός πληθυσμός όσον αφορά τις στενές σχέσεις με άλλους, η έρευνα του Ευρωβαρόμετρου του 2015 έδειξε ότι ένας στους τρεις (30 %) δεν θα ένιωθε άνετα αν ο γιος ή η κόρη του είχε σχέση με μουσουλμάνο/-α²¹. Σε παρόμοια ερώτηση στο πλαίσιο της έρευνας EU-MIDIS II, το 17 % των μουσουλμάνων ερωτηθέντων δηλώνει ότι δεν θα αισθάνονταν άνετα εάν κάποιος από την οικογένειά τους επρόκειτο να παντρευτεί άτομο διαφορετικών θρησκευτικών πεποιθήσεων. Το υψηλότερο ποσοστό μουσουλμάνων που δεν θα ένιωθαν «καθόλου άνετα» να παντρευτούν άτομο διαφορετικής θρησκείας καταγράφεται στις Κάτω Χώρες (33 %) και τη Δανία (25 %). Συνολικά, τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι σχεδόν ένας στους δύο ερωτηθέντες μουσουλμάνους (48 %) αισθάνεται «απολύτως άνετα» με το ενδεχόμενο κάποιο μέλος της οικογένειάς του να παντρευτεί άτομο που δεν είναι μουσουλμάνος.

²¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2015β).

Διάγραμμα 4: Άτομα από τον γενικό πληθυσμό στην ΕΕ που «δεν θέλουν» να έχουν μουσουλμάνους γείτονες, Έρευνα για τις ευρωπαϊκές αξίες (EVS) (%)^{α,β}

Σημειώσεις: ^α n = 21 038.

^β Ερώτηση: «Αυτός ο κατάλογος περιέχει διάφορες ομάδες ατόμων. Μπορείτε να ξεχωρίσετε ποιους δεν θα θέλατε να έχετε γείτονες; Μουσουλμάνοι». Τα ποσοστά δείχνουν το μερίδιο των ανθρώπων που ανέφεραν τους μουσουλμάνους.

* Ο μέσος όρος είναι ο μη σταθμισμένος μέσος όρος που δεν λαμβάνει υπόψη το συνολικό μέγεθος του πληθυσμού των χωρών. Κάθε χώρα έχει τον ίδιο συντελεστή στάθμισης.

Πηγή: Έρευνα για τις ευρωπαϊκές αξίες, 2008 [EVS (2016): European Values Study 2008: Ενοποιημένο σύνολο δεδομένων (EVS 2008)- αρχείο δεδομένων (data archive) GESIS, Κολωνία- αρχείο δεδομένων (data file) ZA4800, έκδοση 4.0.0)

2.1.3. Εμπιστοσύνη στα θεσμικά όργανα

Έρευνες έχουν δείξει ότι η εμπιστοσύνη των μεταναστών πρώτης και δεύτερης γενιάς στα θεσμικά όργανα επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες, συμπεριλαμβανομένης της ποιότητας και της επίδοσης των θεσμών στη χώρα καταγωγής, της ποιότητας και της επίδοσης των θεσμών στη χώρα διαμονής, της προσωπικής κοινωνικοποίησης και του επιπέδου συμμετοχής και προσδοκιών. Δεδομένων των πολλών ζητημάτων που καθορίζουν την εμπιστοσύνη στα θεσμικά όργανα, δεν είναι εύκολο να ερμηνευτεί το γενικό επίπεδο εμπιστοσύνης των μεταναστών και των απογόνων μεταναστών. Μολαταύτα, η εμπιστοσύνη αποτελεί σημαντικό δείκτη της ένταξης, καθώς δείχνει το επίπεδο της εμπιστοσύνης στα κύρια θεσμικά όργανα μιας δημοκρατικής κοινωνίας.

Κατά μέσο όρο, οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι τείνουν να εμπιστεύονται περισσότερο την αστυνομία και το νομικό σύστημα της χώρας και, αμέσως μετά, το εθνικό κοινοβούλιο. Διατηρούν κατά μέσο όρο ουδέτερη άποψη όσον αφορά το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και τείνουν να μην εμπιστεύονται τους πολιτικούς και τα πολιτικά κόμματα σε εθνικό επίπεδο. Οι μέσες τιμές

σε μια κλίμακα από το 0 έως το 10 —όπου ο σημαίνει «καμία εμπιστοσύνη» και το 10 σημαίνει «απόλυτη εμπιστοσύνη»— παρουσιάζονται στο [διάγραμμα 5](#). Η κατάταξη όσον αφορά τα μέσα επίπεδα εμπιστοσύνης στα θεσμικά όργανα είναι σχεδόν η ίδια όσον αφορά τον γενικό πληθυσμό και τους ερωτηθέντες μουσουλμάνους που περιλαμβάνονται στην παρούσα έκθεση —αλλά κυρίως χαμηλότερη για τον γενικό πληθυσμό, με την εξαίρεση της εμπιστοσύνης στην αστυνομία, που είναι περίπου η ίδια. Το [διάγραμμα 5](#) παρουσιάζει τα μέσα επίπεδα εμπιστοσύνης των ερωτηθέντων μουσουλμάνων και του γενικού πληθυσμού για 11 κράτη μέλη της ΕΕ. Σε μια κλίμακα από το 0 έως το 10, η εμπιστοσύνη των ερωτηθέντων μουσουλμάνων κυμαίνεται από 4,3 για τα πολιτικά κόμματα έως 6,6 για το νομικό σύστημα και την αστυνομία²². Στον γενικό πληθυσμό, οι τιμές αυτές κυμαίνονται από 3,4 και 3,5 για τους πολιτικούς και τα πολιτικά κόμματα αντίστοιχα, έως 5,4 για το νομικό σύστημα και 6,5 για την αστυνομία²³. Αυτό σημαίνει ότι, κατά μέσο όρο, οι μουσουλμάνοι μετανάστες πρώτης και δεύτερης γενιάς εμπιστεύονται το νομικό σύστημα

²² Έπρεπε να επιλεγούν τα 11 κράτη μέλη γιατί οι πληροφορίες αυτές δεν ήταν διαθέσιμες για τέσσερις χώρες της ευρωπαϊκής κοινωνικής έρευνας (ESS).

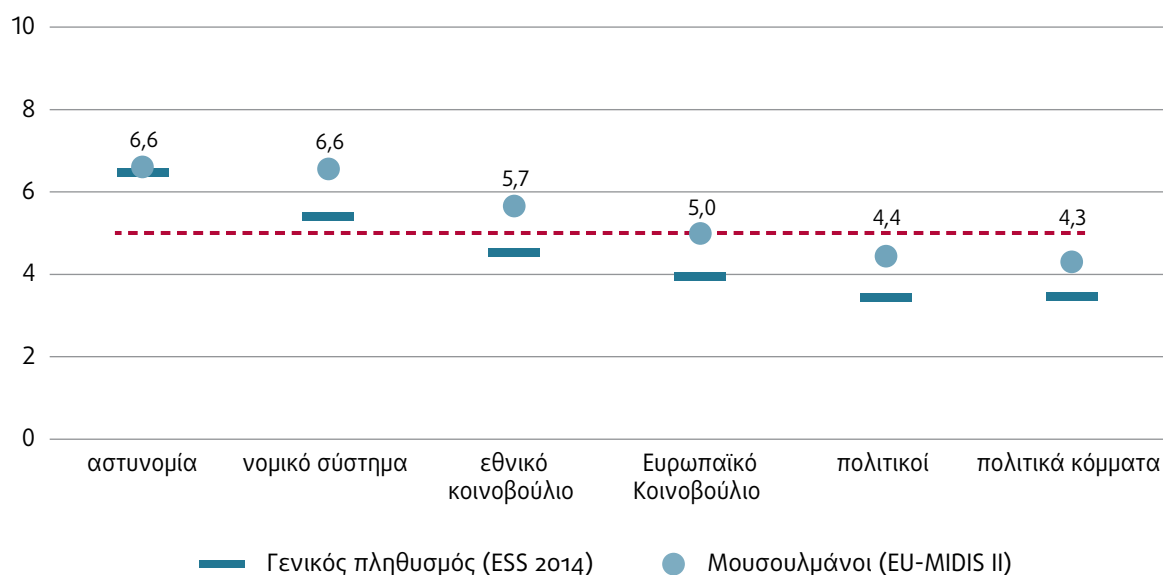
²³ Υπολογισμοί του FRA με βάση τον 7ο γύρο της ESS (2014).

και τους πολιτικούς θεσμούς περισσότερο από ό,τι ο γενικός πληθυσμός.

Το επίπεδο εμπιστοσύνης των μουσουλμάνων στο νομικό σύστημα είναι υψηλότερο του αντίστοιχου επιπέδου του γενικού πληθυσμού στις περισσότερες χώρες, αλλά όχι στη Δανία και τις Κάτω Χώρες, όπου η εμπιστοσύνη των μεταναστών πρώτης και δεύτερης γενιάς είναι λίγο χαμηλότερη από τον εθνικό μέσο όρο σύμφωνα με την ευρωπαϊκή κοινωνική έρευνα. Η δεύτερη γενιά αισθάνεται λιγότερη εμπιστοσύνη στο νομικό σύστημα σε σύγκριση με την πρώτη γενιά

σε αρκετές, αλλά όχι σε όλες τις χώρες της έρευνας. Η διαφορά μεταξύ των μουσουλμάνων πρώτης και δεύτερης γενιάς είναι μεγαλύτερη στη Γαλλία, όπου οι μετανάστες πρώτης γενιάς εμπιστεύονται περισσότερο το νομικό σύστημα από ό,τι ο γενικός πληθυσμός και οι μετανάστες δεύτερης γενιάς εκφράζουν ελαφρώς χαμηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης από ό,τι ο γενικός πληθυσμός. Αυτή η τάση είναι ακόμα εντονότερη όσον αφορά την εμπιστοσύνη στην αστυνομία. Στην τελευταία ενότητα της παρούσας έκθεσης θα εξεταστούν πιο ενδελεχώς οι παράγοντες που επηρεάζουν το επίπεδο εμπιστοσύνης.

Διάγραμμα 5: Εμπιστοσύνη των μουσουλμάνων στα θεσμικά όργανα σε 11 κράτη μέλη της ΕΕ, ανά είδος θεσμικού οργάνου (μέση τιμή σε κλίμακα 0-10)^{α,β}

Σημειώσεις: ^α EU-MIDIS II (11 κράτη μέλη), n = 8 333· ESS 2014 (11 κράτη μέλη), n = 21 238. Τα 11 κράτη μέλη της ΕΕ είναι: AT, BE, DE, DK, ES, FI, FR, NL, SE, SI και UK. Οι υπόλοιπες τέσσερις χώρες (CY, EL, IT και MT) δεν περιλαμβάνονται στην επισκόπηση για λόγους συγκρισιμότητας με τα στοιχεία της ESS, καθώς η ESS για το 2014 δεν κάλυπτε αυτές τις χώρες. Τα αποτελέσματα που περιλαμβάνουν και τις 15 χώρες που περιλαμβάνονται στην παρούσα έκθεση είναι τα ίδια, με επουσιώδεις διαφορές, που δεν υπερβαίνουν το 0,1 όσον αφορά τη μέση τιμή που αναφέρθηκε παραπάνω.

^β Ερώτηση: «Σε μια κλίμακα από το 0 έως το 10, πείτε μας πόσο εμπιστεύεστε προσωπικά καθένα από τα θεσμικά όργανα της/του [χώρας] που αναφέρω. Το 0 σημαίνει ότι δεν εμπιστεύεστε καθόλου ένα θεσμικό όργανο και το 10 σημαίνει ότι δείχνετε απόλυτη εμπιστοσύνη».

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016· και Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα, 2014 (7ος γύρος της ESS)

2.2. Διακρίσεις και ευαισθητοποίηση όσον αφορά τα δικαιώματα

ΚΥΡΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

- Κατά την πενταετία πριν από την έρευνα EU-MIDIS II, τέσσερις στους δέκα ερωτηθέντες μουσουλμάνους (39 %) θεώρησαν ότι υπέστησαν διακρίσεις λόγω της εθνοτικής ή μεταναστευτικής τους προέλευσης (συμπεριλαμβανομένου του χρώματος του δέρματός τους, της εθνοτικής ή μεταναστευτικής τους προέλευσης και της θρησκείας ή των θρησκευτικών πεποιθήσεών τους) σε έναν ή περισσότερους τομείς της καθημερινότητάς τους. Ένας στους τέσσερις (25 %) αντιμετώπισε τέτοιες διακρίσεις κατά τους 12 μήνες που προηγήθηκαν της έρευνας.
- Το 17 % περίπου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων δηλώνουν ότι έχουν αισθανθεί ότι υφίστανται διακρίσεις λόγω της θρησκείας ή των θρησκευτικών πεποιθήσεών τους κατά την πενταετία πριν από την έρευνα, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στην έρευνα EU-MIDIS I το 2008 ήταν 10 %. Συγκεκριμένα, στην EU-MIDIS II, το 19 % των μουσουλμάνων γυναικών και το 16 % των ανδρών ένιωσαν ότι υφίστανται διακρίσεις για αυτόν τον λόγο.
- Οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι δεύτερης γενιάς ένιωσαν ότι υφίστανται διακρίσεις λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης και ηλικίας συχνότερα από ό,τι οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι πρώτης γενιάς (θρησκεία: 22 % στους μετανάστες δεύτερης γενιάς έναντι 15 % στους μετανάστες πρώτης γενιάς· εθνοτική καταγωγή: 30 % έναντι 25 %· ηλικία: 9 % έναντι 5 % αντίστοιχα).
- Όπως και στην έρευνα EU-MIDIS I, μεταξύ των ομάδων μουσουλμάνων που συμμετείχαν, οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι που προέρχονται από τη Βόρεια Αφρική και την Υποσαχάρια Αφρική αναφέρουν τις περισσότερες διακρίσεις λόγω της εθνοτικής ή μεταναστευτικής τους προέλευσης –τόσο κατά την πενταετία πριν από την έρευνα (46 % και 45 % αντίστοιχα) όσο και κατά τους 12 μήνες πριν από την έρευνα (30 % και 28 % αντίστοιχα).
- Ουσιαστικές διαφορές όσον αφορά τις διακρίσεις που έχουν υποστεί καταγράφονται μεταξύ των ερωτηθέντων μουσουλμάνων γυναικών και ανδρών που προέρχονται από συγκεκριμένες χώρες και περιοχές και ζουν σε συγκεκριμένα κράτη μέλη της ΕΕ.
- Η ενδυμασία αποτελεί κυρίως λόγο διακρίσεων σε βάρος μουσουλμάνων γυναικών στους τομείς της απασχόλησης και της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Για παράδειγμα, το 35 % των μουσουλμάνων γυναικών –έναντι 4 % των ανδρών– δηλώνουν ότι ο τρόπος που ντύνονται αποτελεί τον κύριο λόγο διακρίσεων σε βάρος τους όταν αναζητούν εργασία· το 22 % δηλώνουν ότι η ενδυμασία τους προκαλεί διακρίσεις στον χώρο εργασίας τους.
- Οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι που ένιωσαν ότι υπέστησαν διακρίσεις ανέφεραν ότι αυτό συνέβη, κατά μέσο όρο, τουλάχιστον πέντε φορές κατά τη διάρκεια ενός έτους, γεγονός που δείχνει ότι οι διακρίσεις αποτελούν επαναλαμβανόμενη εμπειρία.
- Αντιστοίχως με τα ευρήματα της EU-MIDIS I, σύμφωνα με τα οποία το 79 % των ερωτηθέντων μουσουλμάνων δεν ανέφεραν τις διακρίσεις που υπέστησαν, οι περισσότεροι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι στο πλαίσιο της EU-MIDIS II δεν ανέφεραν τα εν λόγω περιστατικά σε οποιαδήποτε αρχή. Κατά μέσο όρο, μόνο το 12 % των ερωτηθέντων που ένιωσαν ότι υπέστησαν διακρίσεις ανέφεραν το περιστατικό οπουδήποτε. Οι γυναίκες καταγγέλλουν τέτοια ποσοστά συχνότερα (15 %) από τους άνδρες (10 %).
- Η μειονότητα των ερωτηθέντων που ανέφερε περιστατικά διακρίσεων προσέφυγε κυρίως στον εργοδότη (39 %) και, σε μικρότερο ποσοστό, στην αστυνομία (17 %) και τις συνδικαλιστικές οργανώσεις (16 %), καθώς πολλά περιστατικά αφορούσαν την εργασία. Μόνο το 4 % του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που ανέφεραν κάποιο περιστατικό υπέβαλαν καταγγελία ή ανέφεραν το περιστατικό σε κάποιον φορέα ισότητας, γεγονός που θα μπορούσε να εξηγηθεί από το πολύ χαμηλό ποσοστό γνώσης της ύπαρξής του.
- Κατά μέσο όρο, το 17 % των ερωτηθέντων μουσουλμάνων πιστεύει ότι κανένας νόμος δεν απαγορεύει τις διακρίσεις και το 14 % δεν γνωρίζει αν υπάρχει τέτοια νομοθεσία. Αυτό σημαίνει ότι ένας στους τρεις δεν γνωρίζει ότι έχει και μπορεί να αξιώσει νομικό δικαίωμα μη διακριτικής μεταχείρισης. Επιπροσθέτως, η πλειονότητα των ερωτηθέντων (72 %) δεν γνωρίζει κάποιον οργανισμό ο οποίος προσφέρει υποστήριξη ή συμβουλές σε θύματα διακρίσεων, εύρημα παρόμοιο με τα ευρήματα της EU-MIDIS I. Οι περισσότεροι (65 %) δεν αναγνώρισαν οποιονδήποτε από τους φορείς ισότητας στη χώρα τους.

Η οδηγία για τη φυλετική ισότητα παρέχει ολοκληρωμένη προστασία έναντι των διακρίσεων λόγω φυλετικής ή εθνικής καταγωγής και η οδηγία για την ισότητα στην απασχόληση παρέχει περισσότερο περιορισμένη προστασία έναντι διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων. Μολαταύτα, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι, στα κράτη μέλη της ΕΕ που περιλαμβάνονται στην παρούσα έρευνα, οι μουσουλμάνοι που προέρχονται από εθνικές μειονότητες και περιβάλλον μεταναστών συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν διακρίσεις σε διάφορες περιπτώσεις και πολλοί δεν γνωρίζουν τα δικαιώματά τους ή πού να προσφύγουν σε περίπτωση άνισης μεταχείρισης.

Πολλοί αντιμετωπίζουν επίσης διακρίσεις για περισσότερους από έναν λόγους, οι οποίες αποκαλούνται πολλαπλές διακρίσεις ή διατομεακή διακριτική μεταχείριση²⁴.

2.2.1. Συνολικά ποσοστά διακρίσεων

Διακρίσεις για διάφορους λόγους

Όπως και στην EU-MIDIS I, στην παρούσα έρευνα οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν για τις διακρίσεις που τυχόν υπέστησαν κατά τα τελευταία πέντε έτη σε τέσσερις τομείς της ζωής τους –κατά την αναζήτηση εργασίας, στην εργασία, κατά την πρόσβαση στη στέγαση και κατά την επαφή με σχολικές αρχές (ως γονείς ή κηδεμόνες)²⁵. Οι συμμετέχοντες ανέφεραν έως και οκτώ διαφορετικούς λόγους για τους οποίους υπέστησαν διακρίσεις.

Στην EU-MIDIS I, το 10 % των μουσουλμάνων ανέφεραν ότι νιώθουν ότι έχουν υποστεί διακρίσεις για λόγους θρησκείας κατά την πενταετία πριν από την εν λόγω έρευνα. Αντιθέτως, στην έρευνα EU-MIDIS II, το ποσοστό των ερωτηθέντων που ανέφεραν ότι υπέστησαν διακρίσεις λόγω θρησκείας ήταν 17 %. Κατά μέσο όρο, το 27 % του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων αναφέρει ότι έχει αντιμετωπίσει διακρίσεις λόγω εθνικής ή μεταναστευτικής προέλευσης, το 17 % λόγω θρησκείας ή θρησκευτικών πεποιθήσεων, το 9 % λόγω χρώματος του δέρματος, το 7 % λόγω ηλικίας και το 2 % λόγω φύλου (διάγραμμα 6). Περισσότερες

²⁴ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις πολλαπλές διακρίσεις, βλ. κεφάλαιο 2 του FRA (2017α).

²⁵ Ρωτήθηκαν επίσης για τυχόν διακρίσεις που έχουν αντιμετωπίσει στον τομέα της υγείας για διάφορους λόγους, αλλά, λόγω ενός σφάλματος μεταφοράς, ο τομέας αυτός δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη στην παρούσα ανάλυση. Τα αποτελέσματα για τον εν λόγω τομέα λαμβάνονται υπόψη στο συνολικό ποσοστό διακρίσεων λόγω εθνικής ή μεταναστευτικής προέλευσης κατά τους προηγούμενους 12 μήνες. Δεν ρωτήθηκαν σχετικά με την ύπαρξη πολλαπλών λόγων διακρίσεων στην κατηγορία «άλλες δημόσιες ή ιδιωτικές υπηρεσίες», η οποία περιλαμβάνει την εκπαίδευση, τις δημόσιες συγκοινωνίες, τη δημόσια διοίκηση, τα εστιατόρια ή μπαρ και τα καταστήματα.

Περί ορολογίας

Μέτρηση των διακρίσεων στην EU-MIDIS II

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα ρωτήθηκαν αν νιώθουν ότι υφίστανται διακρίσεις για έναν ή περισσότερους λόγους –χρώμα του δέρματος, εθνική ή μεταναστευτική προέλευση, θρησκεία ή θρησκευτικές πεποιθήσεις, φύλο, ηλικία, αναπηρία, σεξουαλικός προσανατολισμός και «άλλοι» λόγοι– σε διάφορους τομείς και δραστηριότητες:

- κατά την αναζήτηση εργασίας
- στην εργασία
- στην εκπαίδευση ή κατά την επαφή με το προσωπικό του σχολείου των παιδιών
- κατά την πρόσβαση σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη
- στη στέγαση
- κατά τη χρήση δημόσιων ή ιδιωτικών υπηρεσιών (όπως μέσω μαζικής μεταφοράς, διοικητικών υπηρεσιών, κατά την είσοδο σε κέντρα διασκέδασης, εστιατόρια ή ξενοδοχεία και κατά την είσοδο σε καταστήματα ή μέσα σε αυτά).

Τα ποσοστά διακρίσεων υπολογίστηκαν τόσο για τους 12 μήνες που προηγήθηκαν της έρευνας όσο και για την πενταετία που προηγήθηκε της έρευνας.

Οι ερωτηθέντες που ανέφεραν ότι αντιμετώπισαν διακρίσεις για τουλάχιστον έναν από τρεις συγκεκριμένους λόγους –δηλαδή χρώμα δέρματος, προέλευση από εθνική μειονότητα ή περιβάλλον μεταναστών και θρησκεία ή θρησκευτικές πεποιθήσεις– κλήθηκαν να δώσουν περαιτέρω λεπτομέρειες για το περιστατικό, με τη χρήση του γενικού όρου «εθνική ή μεταναστευτική προέλευση». Επομένως, τα αποτελέσματα που βασίζονται στις πληροφορίες που ζητήθηκαν σε αυτές τις επόμενες ερωτήσεις δεν μπορούν να αναλυθούν στους τρεις επιμέρους λόγους.

Επιπροσθέτως, οι ερωτηθέντες κλήθηκαν να απαντήσουν αν, κατά τα τελευταία πέντε έτη, αντιμετώπισαν διάφορες καταστάσεις διακριτικής μεταχείρισης λόγω της εθνικής ή μεταναστευτικής τους προέλευσης στον χώρο εργασίας, κατά την πρόσβαση σε στέγαση και κατά την επαφή με σχολικό προσωπικό ως γονείς ή κηδεμόνες.

μουσουλμάνες γυναίκες από ό,τι άνδρες δηλώνουν ότι έχουν υποστεί διακρίσεις λόγω φύλου (4 % και 1 %, αντιστοίχως). Όσον αφορά τους άλλους λόγους διακρίσεων, δεν υπάρχουν ουσιαστικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών –με την εξαίρεση ότι περισσότεροι μουσουλμάνοι άνδρες δηλώνουν ότι έχουν αντιμετωπίσει διακρίσεις λόγω του χρώματος του δέρματος (11 % έναντι 7 %) και ότι περισσότερες μουσουλμάνες γυναίκες αναφέρουν ότι έχουν αντιμετωπίσει διακρίσεις λόγω θρησκείας (19 % έναντι 16 %).

Υπάρχουν μικρές αλλά αξιοσημείωτες διαφορές μεταξύ των ερωτηθέντων μουσουλμάνων πρώτης

Διάγραμμα 6: Λόγοι διακρίσεων κατά την τελευταία πενταετία σε τέσσερις τομείς της καθημερινής ζωής (%)^{α,β,γ}

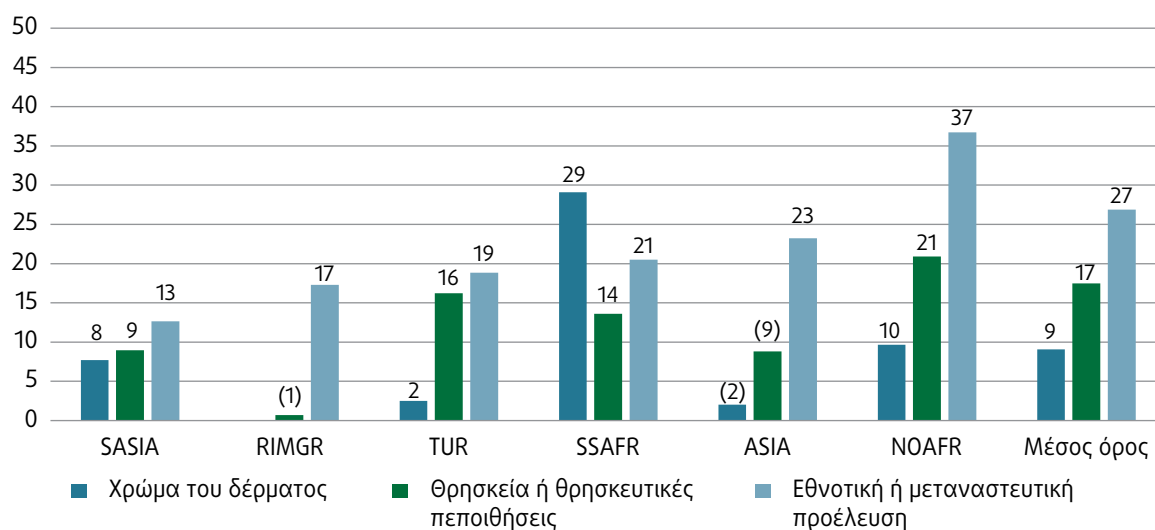
Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που κινδυνεύουν από διακρίσεις για διάφορους λόγους σε έναν τουλάχιστον από τους τέσσερις τομείς της καθημερινής ζωής που εξετάζονται στην έρευνα («τελευταία πενταετία»: n = 9 240). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

^γ Τομείς της καθημερινότητας που εξετάστηκαν για σκοπούς ανάλυσης: αναζήτηση εργασίας, στην εργασία, εκπαίδευση (ως γονείς ή κηδεμόνες), στέγαση.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

Διάγραμμα 7: Διακρίσεις με βάση τρεις συγκεκριμένους λόγους κατά τα τελευταία 5 έτη σε τέσσερις τομείς της καθημερινής ζωής, ανά ομάδα-στόχο (%)^{α,β,γ,δ}

Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που κινδυνεύουν από διακρίσεις για διάφορους λόγους σε έναν τουλάχιστον από τους τέσσερις τομείς της καθημερινής ζωής που εξετάζονται στην έρευνα («τελευταία πενταετία»: n = 9 240). Σταθμισμένα αποτελέσματα που αφορούν τον λόγο «εθνοτική ή μεταναστευτική προέλευση».

^β Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

^γ Τομείς της καθημερινότητας που εξετάστηκαν για σκοπούς ανάλυσης: αναζήτηση εργασίας, στην εργασία, εκπαίδευση (ως γονείς ή κηδεμόνες), στέγαση.

^δ Τα ακρωνύμια των ομάδων-στόχων αναφέρονται σε μετανάστες από τη(ν) [χώρα/περιοχή] και τους απογόνους τους: TUR = Τουρκία, SSAFR = Υποσαχάρια Αφρική, NOAFR = Βόρεια Αφρική, SASIA = Νότια Ασία, ASIA = Ασία, RIMGR = νεοαφιχθέντες μετανάστες από χώρες εκτός της ΕΕ.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

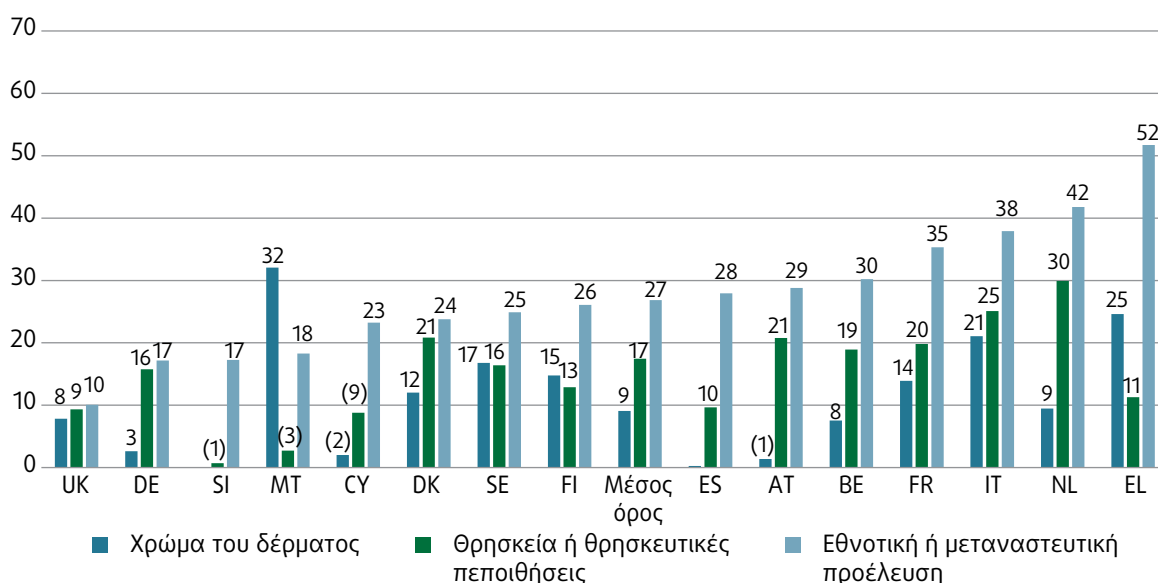
και δεύτερης γενιάς όσον αφορά τις διακρίσεις που νιώθουν ότι υφίστανται για λόγους θρησκείας ή θρησκευτικών πεποιθήσεων, εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης και ηλικίας. Κατά μέσο όρο, οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι δεύτερης γενιάς αναφέρουν συχνότερα τη θρησκεία ως λόγο διακρίσεων σε σύγκριση με τους ερωτηθέντες πρώτης γενιάς (22 % έναντι 15 %). Το ίδιο ισχύει για την εθνοτική καταγωγή (30 % έναντι 25 %) και την ηλικία (9 % έναντι 5 %). Ωστόσο, τα αποτελέσματα διαφέρουν μεταξύ των διαφόρων χωρών/περιοχών καταγωγής και χωρών διαμονής²⁶.

Μελετώντας τις διακρίσεις με βάση τις χώρες/περιοχές καταγωγής των ερωτηθέντων (διάγραμμα 7), τα συγκεντρωτικά αποτελέσματα δείχνουν ότι η εθνοτική ή μεταναστευτική προέλευση αποτελεί τον κύριο λόγο διακρίσεων για όλες τις ομάδες πλην των μουσουλμάνων από την Υποσαχάρια Αφρική, ενώ η θρησκεία ή οι θρησκευτικές πεποιθήσεις αποτελούν τον

αμέσως επόμενο λόγο. Οι μουσουλμάνοι από την Υποσαχάρια Αφρική αναφέρουν ότι αντιμετωπίζουν διακρίσεις κυρίως λόγω του χρώματος του δέρματός τους (29 %).

Το **διάγραμμα 8** εξετάζει τις διακρίσεις με βάση τη χώρα διαμονής των ερωτηθέντων. Δείχνει ότι οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι σε όλες τις χώρες πλην της Μάλτας προσδιορίζουν την εθνοτική ή μεταναστευτική προέλευση ως κύριο λόγο για τον οποίο αντιμετωπίζουν διακρίσεις. Στη Μάλτα, το 32 % δηλώνει το χρώμα του δέρματος ως τον κύριο λόγο διακρίσεων. Το χρώμα του δέρματος αναφέρεται επίσης από το 25 % των ερωτηθέντων στην Ελλάδα και από το 21 % στην Ιταλία –στοιχείο αναμενόμενο, καθώς οι χώρες/περιοχές καταγωγής των ερωτηθέντων σε αυτές τις χώρες επηρεάζουν τα αποτελέσματα. Για παράδειγμα, το 39 % των ερωτηθέντων μουσουλμάνων από την Υποσαχάρια Αφρική στην Ιταλία δηλώνουν το χρώμα του δέρματος ως λόγο διακρίσεων –ποσοστό σχεδόν

Διάγραμμα 8: Διακρίσεις με βάση τρεις συγκεκριμένους λόγους κατά τα τελευταία 5 έτη σε τέσσερις τομείς της καθημερινής ζωής, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)^{α, β, γ}

Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που κινδυνεύουν από διακρίσεις για διάφορους λόγους σε έναν τουλάχιστον από τους τέσσερις τομείς της καθημερινής ζωής που εξετάζονται στην έρευνα («τελευταία πενταετία»: n = 9 240). Σταθμισμένα αποτελέσματα που αφορούν τον λόγο «εθνοτική ή μεταναστευτική προέλευση».

^β Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

^γ Τομείς της καθημερινότητας που εξετάστηκαν για σκοπούς ανάλυσης: αναζήτηση εργασίας, στην εργασία, εκπαίδευση (ως γονείς ή κηδεμόνες), στέγαση.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

²⁶ Οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι δεύτερης γενιάς είναι κατά μέσο όρο μικρότερης ηλικίας (στην πλειονότητά τους, ηλικίας 16 έως 44 ετών).

διπλάσιο του μέσου όρου της χώρας με βάση τις απαντήσεις μουσουλμάνων από τρεις διαφορετικές χώρες/περιοχές καταγωγής. Αντιθέτως, οι μουσουλμάνοι στις Κάτω Χώρες (30 %) και την Ιταλία (25 %) αναφέρουν κυρίως τη θρησκεία ή τις θρησκευτικές πεποιθήσεις ως λόγο διακρίσεων.

Οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι από τη Βόρεια Αφρική που ζουν στις Κάτω Χώρες και την Ιταλία αναφέρουν τα υψηλότερα επίπεδα διακρίσεων λόγω θρησκείας ή θρησκευτικών πεποιθήσεων κατά την πενταετία πριν από την έρευνα (31 % και στις δύο χώρες) από όλους τους ερωτηθέντες. Ακολουθούν οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι από την Τουρκία που ζουν στις Κάτω Χώρες με ποσοστό 28 % και οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι από την Υποσαχάρια Αφρική που ζουν στη Δανία με ποσοστό 27 %.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ένα σημείο τομής των διακρίσεων λόγω θρησκείας με τις διακρίσεις λόγω εθνοτικής καταγωγής, καθώς το 70 % του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που αναφέρουν τη θρησκεία ως λόγο διακρίσεων θεώρησαν επίσης ότι υφίστανται διακρίσεις λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης. Αντιθέτως, μόνο το 46 % του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που ένωσαν να υφίστανται διακρίσεις λόγω της εθνοτικής ή μεταναστευτικής τους προέλευσης ανέφεραν ότι αντιμετώπισαν επίσης διακρίσεις λόγω θρησκείας – το εν λόγω εύρημα θα μπορούσε να υποδηλώνει ότι η πλειονότητα των ερωτηθέντων μουσουλμάνων αντιλαμβάνονται τη θρησκεία ως διάσταση ή στοιχείο της εθνοτικής ή μεταναστευτικής τους προέλευσης.

Σύγκριση ποσοστών διακρίσεων λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης

Στην παρούσα ενότητα συνοψίζονται περαιτέρω αποτελέσματα που αφορούν τον σημαντικότερο λόγο διακρίσεων για τους ερωτηθέντες μουσουλμάνους στην έρευνα EU-MIDIS II –την εθνοτική ή μεταναστευτική προέλευση. Όπως επισημάνθηκε και ανωτέρω, αυτός ο λόγος περιλαμβάνει τρεις επιμέρους λόγους: την εθνοτική ή μεταναστευτική προέλευση, τη θρησκεία ή τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και το χρώμα του δέρματος. Στο πλαίσιο της έρευνας συγκεντρώθηκαν λεπτομερέστερες πληροφορίες σχετικά με τις εν λόγω διακρίσεις σε έως δέκα τομείς της ζωής.

Οι μουσουλμάνοι μετανάστες και οι απόγονοί τους εξακολουθούν να θεωρούν ότι υφίστανται πολλές διακρίσεις λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης. Μια ματιά στις συνολικές διακρίσεις σε έως δέκα τομείς της καθημερινής ζωής που καλύπτονται από την EU-MIDIS II δείχνει ότι, κατά μέσο όρο, το 39 % του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων ένωσαν ότι υπέστησαν διακρίσεις λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης κατά την πενταετία πριν από την έρευνα· ποσοστό 25 % υπέστησαν αντίστοιχες διακρίσεις κατά τους 12 μήνες πριν από την έρευνα (διάγραμμα 9). Στην έρευνα EU-MIDIS I, ένας στους τρεις ερωτηθέντες μουσουλμάνους (30 %) είχε δηλώσει ότι ένωσε να υφίσταται διακρίσεις λόγω εθνότητας (όσον αφορά εννέα τομείς της ζωής).

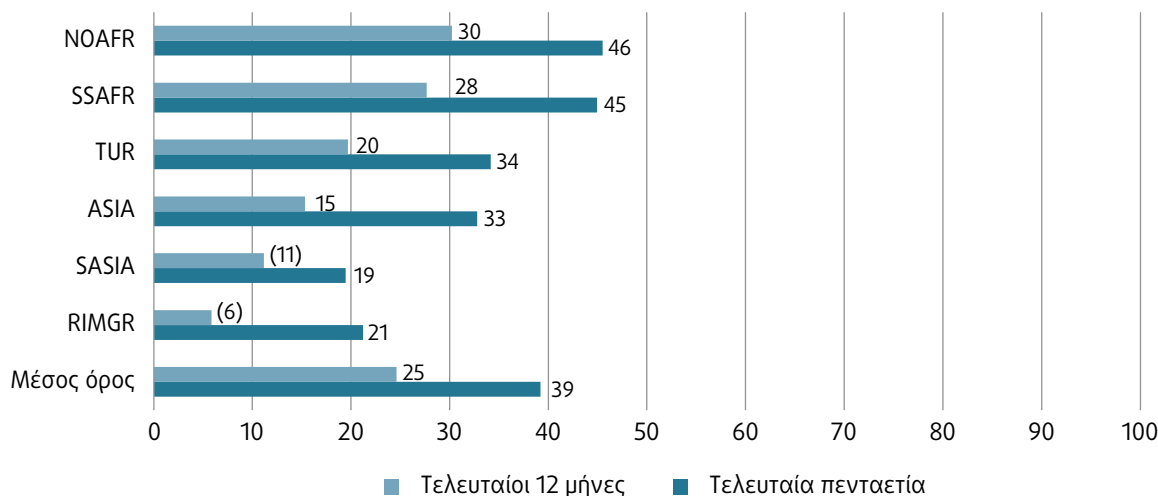
Ποσοστά διακρίσεων μεταξύ των ομάδων-στόχων

Όπως και στην έρευνα EU-MIDIS I, οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι από τη Βόρεια Αφρική και την Υποσαχάρια Αφρική αναφέρουν τα υψηλότερα επίπεδα διακρίσεων και για τις δύο περιόδους αναφοράς: για την πενταετία πριν από την έρευνα, 46 % και 45 % αντίστοιχα· και για τους προηγούμενους 12 μήνες, 30 % και 28 % αντίστοιχα (διάγραμμα 9)²⁷.

Υπάρχουν, ωστόσο, αξιοσημείωτες διαφορές μεταξύ των ιδίων ομάδων-στόχων σε διαφορετικές χώρες (διάγραμμα 10). Για παράδειγμα, οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι από τη Βόρεια Αφρική είναι πιθανότερο να νιώσουν διακρίσεις σε βάρος τους στις Κάτω Χώρες (49 %), την Ιταλία (33 %) και τη Γαλλία (31 %) και λιγότερο πιθανό να νιώσουν τέτοιες διακρίσεις στην Ισπανία (20 %). Υπάρχουν επίσης σημαντικές διαφορές μεταξύ των ερωτηθέντων μουσουλμάνων από διαφορετικές χώρες/περιοχές που ζουν στην ίδια χώρα της ΕΕ, γεγονός που θα μπορούσε να εξηγηθεί λόγω των διαφορών στα χαρακτηριστικά τους, για παράδειγμα στο χρώμα του δέρματος. Η πιο εντυπωσιακή διαφορά στο ποσοστό διακρίσεων κατά τους τελευταίους 12 μήνες παρατηρείται στη Γερμανία μεταξύ των μουσουλμάνων από την Υποσαχάρια Αφρική και των μουσουλμάνων από την Τουρκία: το 18 % των ερωτηθέντων μουσουλμάνων από την Τουρκία ένωσαν να υφίστανται διακρίσεις κατά τους προηγούμενους 12 μήνες, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για όσους προέρχονται από την Υποσαχάρια Αφρική είναι 50 %. Στις Κάτω Χώρες, το ποσοστό διακρίσεων κατά τους τελευταίους 12 μήνες λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης διαφέρει κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες μεταξύ των μουσουλμάνων από την Τουρκία και των μουσουλμάνων από τη Βόρεια Αφρική (39 % έναντι 49 % αντίστοιχα).

27 FRA (2009).

Διάγραμμα 9: Συνολικές διακρίσεις λόγω εθνικής ή μεταναστευτικής προέλευσης κατά την τελευταία πενταετία και κατά τους τελευταίους 12 μήνες, ανά ομάδα-στόχο της έρευνας (%)^{α, β, γ, δ, ε}

- Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που κινδυνεύουν από διακρίσεις λόγω εθνικής ή μεταναστευτικής προέλευσης σε έναν τουλάχιστον από τους τομείς της καθημερινής ζωής που εξετάζονται στην έρευνα («τελευταία πενταετία»: n = 10 467, «τελευταίοι 12 μήνες»: n = 10 498). Σταθμισμένα αποτελέσματα, ταξινομημένα με βάση το ποσοστό για τους 12 μήνες.
- ^β Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.
- ^γ Τομείς της καθημερινής ζωής που εξετάζονται στην έρευνα: αναζήτηση εργασίας, στην εργασία, εκπαίδευση (προσωπικά ή ως γονιός), υγειονομική περίθαλψη, στέγαση και άλλες δημόσιες ή ιδιωτικές υπηρεσίες (δημόσια διοίκηση, εστιατόρια ή μπαρ, δημόσιες συγκοινωνίες, καταστήματα).
- ^δ Η ερώτηση αν υπέστησαν διακρίσεις κατά την «πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη» αφορούσε μόνο τους τελευταίους 12 μήνες, γεγονός που εξηγεί τα διαφορετικά μεγέθη των δειγμάτων (n) για τις δύο περιόδους αναφοράς.
- ^ε Τα ακρωνύμια των ομάδων-στόχων αναφέρονται σε μετανάστες από τη(ν) [χώρα/περιοχή] και τους απογόνους τους: TUR = Τουρκία, SSAFR = Υποσαχάρια Αφρική, NOAFR = Βόρεια Αφρική, SASIA = Νότια Ασία, ASIA = Ασία, RIMGR = νεοαφιχθέντες μετανάστες από χώρες εκτός της ΕΕ.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

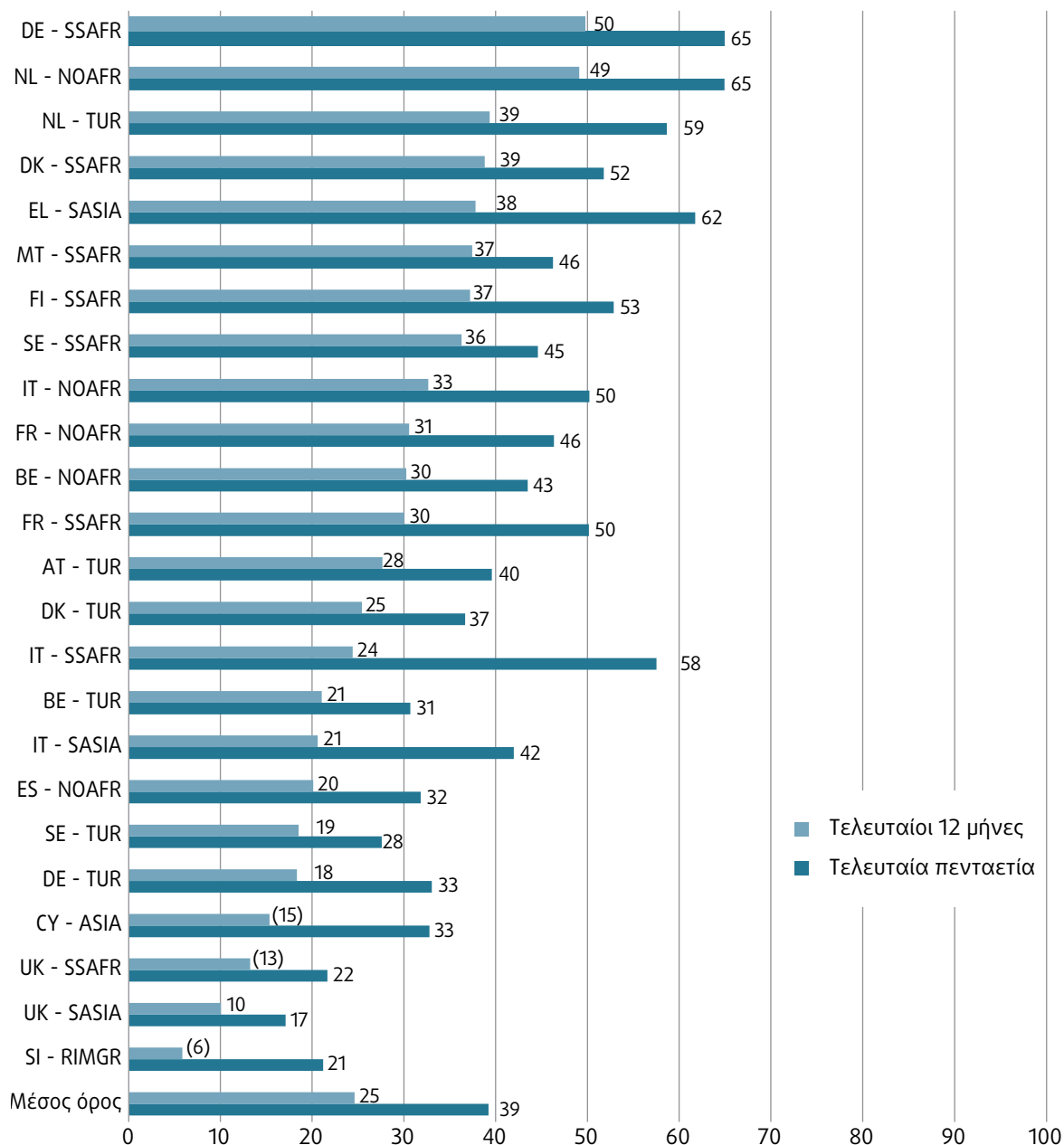
Διαφορές μεταξύ των δύο φύλων εντός και μεταξύ των ομάδων-στόχων

Κατά μέσο όρο, δεν υπάρχουν διαφορές στις διακρίσεις τις οποίες θεωρούν ότι υπέστησαν οι μουσουλμάνες γυναίκες και οι μουσουλμάνοι άνδρες λόγω εθνικής ή μεταναστευτικής προέλευσης κατά τους 12 μήνες πριν από την έρευνα (25 % και 24 % αντίστοιχα). Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένες σημαντικές διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα εντός και μεταξύ των ομάδων-στόχων. Για παράδειγμα, το ποσοστό για τις μουσουλμάνες γυναίκες από την Τουρκία στην Αυστρία είναι υπερδιπλάσιο του αντίστοιχου ποσοστού για τους άνδρες (38 % έναντι 16 %). Οι μουσουλμάνες γυναίκες από την Υποσαχάρια Αφρική στη Φινλανδία και την Ιταλία υπέστησαν επίσης τέτοιου είδους διακρίσεις περισσότερο από τους άνδρες της ίδιας ομάδας-στόχου (43 % έναντι 33 % στη Φινλανδία και 31 % έναντι 20 % στην Ιταλία). Αντιθέτως, περισσότεροι μουσουλμάνοι άνδρες από ό,τι μουσουλμάνες

γυναίκες στις Κάτω Χώρες νιώθουν ότι υφίστανται διακρίσεις, ανεξαρτήτως χώρας καταγωγής (από τη Βόρεια Αφρική: 54 % για τους άνδρες και 44 % για τις γυναίκες από την Τουρκία: 48 % για τους άνδρες και 30 % για τις γυναίκες). Στο Βέλγιο, τα ποσοστά διακρίσεων σε βάρος μουσουλμάνων ανδρών από τη Βόρεια Αφρική είναι υψηλότερα από τα ποσοστά των γυναικών (34 % έναντι 26 %), αλλά δεν παρατηρούνται ουσιαστικές διαφορές μεταξύ των δύο φύλων όσον αφορά τους μουσουλμάνους από την Τουρκία (20 % και 22 % αντίστοιχα).

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές στις διακρίσεις σε βάρος μουσουλμάνων γυναικών που φορούν συνήθως μαντίλα (ή νικάμπ) εκτός σπιτιού και όσων δεν φορούν –και για τις δύο περιόδους αναφοράς (τους τελευταίους 12 μήνες: 26 % και 24 % αντίστοιχα- την τελευταία πενταετία: 40 % και 39 % αντίστοιχα). Αποδεικτικά στοιχεία δείχνουν ότι αυτό ενδεχομένως να οφείλεται

Διάγραμμα 10: Συνολικές διακρίσεις λόγω εθνικής ή μεταναστευτικής προέλευσης κατά την τελευταία πενταετία και κατά τους τελευταίους 12 μήνες, ανά ομάδα-στόχο και χώρα διαμονής (%) ^{α, β, γ, δ}

Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που κινδυνεύουν από διακρίσεις λόγω εθνικής ή μεταναστευτικής προέλευσης σε έναν τουλάχιστον από τους τομείς της καθημερινής ζωής που εξετάζονται στην έρευνα («τελευταία πενταετία»: n = 10 467, «τελευταίοι 12 μήνες»: n = 10 498). Σταθμισμένα αποτελέσματα, με βάση το ποσοστό απαντήσεων για τους 12 τελευταίους μήνες.

^β Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

^γ Τομείς της καθημερινής ζωής που εξετάζονται στην έρευνα: αναζήτηση εργασίας, στην εργασία, εκπαίδευση (προσωπικά ή ως γονιός), υγειονομική περίθαλψη, στέγαση και άλλες δημόσιες ή ιδιωτικές υπηρεσίες (δημόσια διοίκηση, εστιατόρια ή μπαρ, δημόσιες συγκοινωνίες, καταστήματα).

^δ Η ερώτηση αν υπέστησαν διακρίσεις κατά την «πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη» αφορούσε μόνο τους τελευταίους 12 μήνες, γεγονός που εξηγεί τα διαφορετικά μεγέθη των δειγμάτων (n) για τις δύο περιόδους αναφοράς.

^ε Τα ακρωνύμια των ομάδων-στόχων αναφέρονται σε μετανάστες από τη(ν) [χώρα/περιοχή] και τους απογόνους τους: TUR = Τουρκία, SSAFR = Υποσαχάρια Αφρική, NOAFR = Βόρεια Αφρική, SASIA = Νότια Ασία, ASIA = Ασία, RIMGR = νεοαφιχθέντες μετανάστες από χώρες εκτός της ΕΕ.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

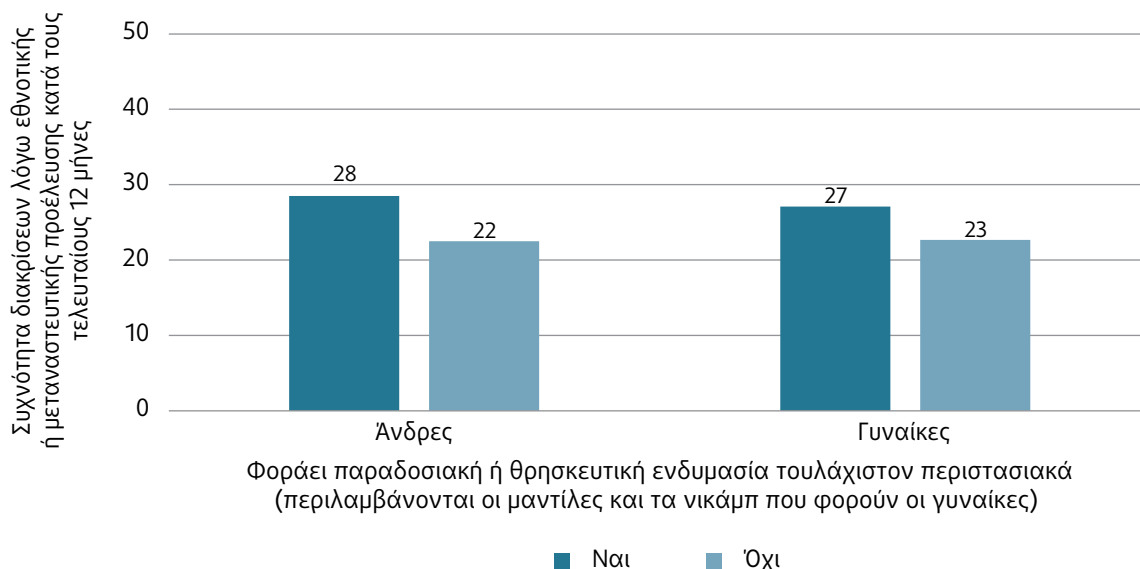
στη μικρότερη έκθεση σε διακρίσεις λόγω της πιο περιορισμένης κοινωνικής συναναστροφής, όπως κατά την εργασία ή την αναζήτηση εργασίας. Για παράδειγμα, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι μουσουλμάνες γυναίκες που φορούν συνήθως μαντίλα (ή νικάμπ) εκτός της οικίας τους εργάζονται σε μικρότερο βαθμό από τις γυναίκες που δεν φορούν (29 % και 40 % αντίστοιχα, με βάση τα ποσοστά που έχουν δηλώσει ως κύρια δραστηριότητα «αμειβόμενη εργασία ή αυτοαπασχόληση»).

Ωστόσο, τα αποτελέσματα δείχνουν (διάγραμμα 11) ότι τόσο οι γυναίκες όσο και οι άνδρες ερωτηθέντες μουσουλμάνοι που φορούν τουλάχιστον περιστασιακά παραδοσιακή ή θρησκευτική ενδυμασία σε δημόσιους χώρους νιώθουν ότι υφίστανται ελαφρώς συχνότερα διακρίσεις λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης κατά τους 12 μήνες πριν από την έρευνα (28 % για τους άνδρες και 27 % για τις γυναίκες) σε σύγκριση με τους ερωτηθέντες μουσουλμάνους που δεν φορούν τέτοια ενδυμασία (22 % για τους άνδρες και 23 % για τις γυναίκες).

2.2.2. Εμπειρίες διακρίσεων λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης

Το υψηλότερο ποσοστό διακρίσεων λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης στους διάφορους τομείς κατά την τελευταία πενταετία καταγράφεται στην απασχόληση και στην πρόσβαση σε δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες (διάγραμμα 12). Το 31 % του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που αναζητήσαν εργασία κατά την πενταετία πριν από την έρευνα ένιωσαν ότι υπέστησαν διακρίσεις για αυτόν τον λόγο. Ποσοστό 13 % όσων αντιμετώπισαν διακρίσεις τις αντιμετώπισε το έτος πριν από την έρευνα. Κατά την επαφή με δημόσιες ή ιδιωτικές υπηρεσίες, όπως διοικητικές υπηρεσίες, δημόσιες συγκοινωνίες ή κατά την είσοδο σε κατάστημα, εστιατόριο ή μπαρ, το 23 % και το 17 % των ερωτηθέντων μουσουλμάνων ένιωσαν να υφίστανται διακρίσεις κατά την πενταετία και κατά τους 12 μήνες πριν από την έρευνα, αντίστοιχα.

Διάγραμμα 11: Διακρίσεις λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης κατά τους τελευταίους 12 μήνες, μεταξύ όσων φορούν / δεν φορούν παραδοσιακή ή θρησκευτική ενδυμασία, και ανά φύλο (%)^{α, β, γ, δ}

Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που κινδυνεύουν από διακρίσεις λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης σε έναν τουλάχιστον από τους τομείς της καθημερινής ζωής που εξετάζονται στην έρευνα (άνδρες: n = 6 129, γυναίκες: n = 4 368). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Τομείς της καθημερινής ζωής που εξετάζονται στην έρευνα: αναζήτηση εργασίας, στην εργασία, εκπαίδευση (προσωπικά ή ως γονιός), υγειονομική περίθαλψη, στέγαση και άλλες δημόσιες ή ιδιωτικές υπηρεσίες (δημόσια διοίκηση, εστιατόρια ή μπαρ, δημόσιες συγκοινωνίες, καταστήματα).

^γ Ερώτηση: «Φοράτε παραδοσιακή ή θρησκευτική ενδυμασία που διαφέρει από τον συνήθη τύπο ενδυμάτων στη(ν)/στο [χώρα]; Μεταξύ άλλων, για παράδειγμα, ειδική παραδοσιακή ή θρησκευτική ενδυμασία, σύμβολα, μαντίλες ή τουρμπάνι».

^δ Ερώτηση που απευθύνεται μόνο σε μουσουλμάνες γυναίκες: «Φοράτε συνήθως μαντίλα ή νικάμπ εκτός σπιτιού;»

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

Διάγραμμα 12: Διακρίσεις λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης κατά τους τελευταίους 12 μήνες και κατά την τελευταία πενταετία σε διάφορους τομείς της ζωής (%)^{α,β}

Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που κινδυνεύουν από διακρίσεις λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης στον συγκεκριμένο τομέα. Σταθμισμένα αποτελέσματα, ταξινομημένα με βάση το ποσοστό για τους τελευταίους 12 μήνες.

^β Τομείς της καθημερινής ζωής που συνοψίζονται στην κατηγορία «άλλες δημόσιες ή ιδιωτικές υπηρεσίες»: δημόσια διοίκηση, εστιατόρια ή μπαρ, δημόσιες συγκοινωνίες, καταστήματα.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

Καταστάσεις διακριτικής μεταχείρισης στην εργασία

Κατά την έρευνα, οι ερωτηθέντες κλήθηκαν επίσης να απαντήσουν αν αντιμετώπισαν καταστάσεις διακριτικής μεταχείρισης στην εργασία λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης (πίνακας 1). Ορισμένες από αυτές συνδέονται με θρησκευτικές πρακτικές. Για παράδειγμα, περίπου το 12 % των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που εργάζονταν κατά την πενταετία πριν από την έρευνα δηλώνουν ότι δεν είχαν δικαίωμα να πάρουν άδεια για μια πολύ σημαντική θρησκευτική αργία, λειτουργία ή τελετή· το 9 % εμποδίστηκε να εκφράσει ή να εφαρμόσει θρησκευτικές πρακτικές ή έθιμα, όπως να προσευχηθεί ή να φορέσει μαντίλα ή σαρίκι. Επιπροσθέτως, το 7 % των ερωτηθέντων μουσουλμάνων δηλώνουν ότι τους ανατέθηκαν καθήκοντα κατώτερα των προσόντων τους και ποσοστό 5% δηλώνουν ότι δεν τους δόθηκε προαγωγή λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης. Το 2 % των ερωτηθέντων μουσουλμάνων δηλώνουν ότι απολύθηκαν ή διώχθηκαν από τη δουλειά τους λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης κατά την πενταετία πριν από την έρευνα, ενώ σε ποσοστό 1 % δεν επετράπη η ένταξη σε συνδικαλιστική οργάνωση.

Πίνακας 1: Συγκεκριμένες πρακτικές διακριτικής μεταχείρισης σε βάρος των ερωτηθέντων στην εργασία λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης κατά την τελευταία πενταετία (%)

Στην εργασία	
Δεν του/της επετράπη να πάρει άδεια για μια πολύ σημαντική θρησκευτική αργία/λειτουργία/τελετή	12
Δεν του/της επετράπη να εκφράσει ή να τελέσει θρησκευτικές πρακτικές και έθιμα, όπως να προσευχηθεί ή να φορέσει μαντίλα ή τουρμπάνι	9
Του/της ανατέθηκαν καθήκοντα κατώτερα των προσόντων του/της	7
Του/της αρνήθηκαν προαγωγή	5
Απολύθηκε ή διώχθηκε από τη δουλειά	2
Δεν του/της επετράπη να ενταχθεί σε συνδικαλιστική οργάνωση	1

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

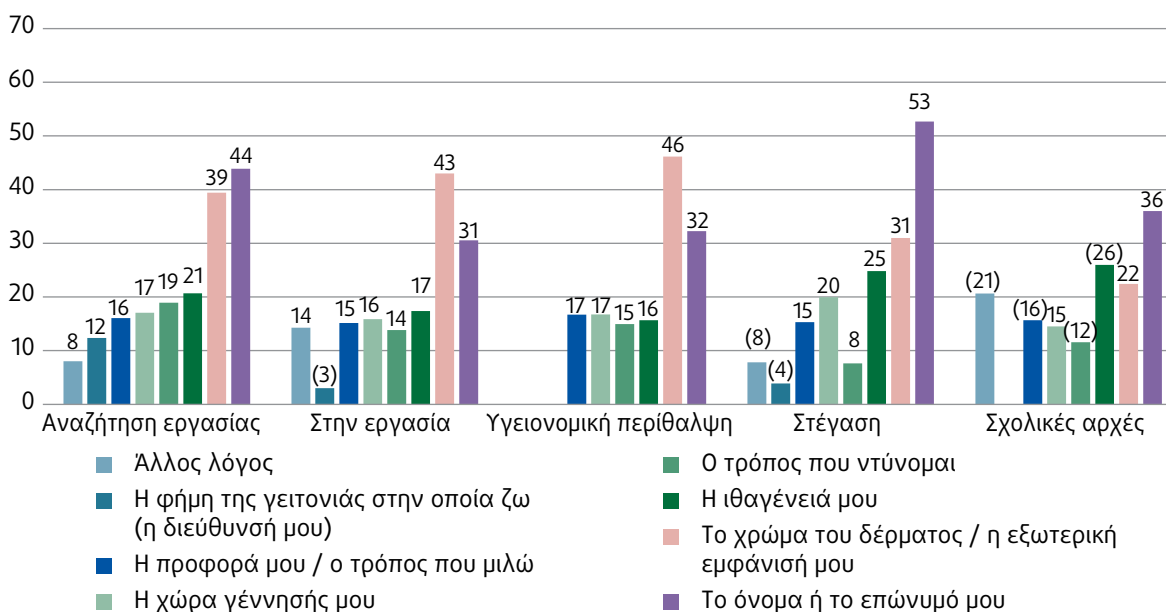
Κύριοι λόγοι διακριτικής μεταχείρισης σε διάφορους τομείς

Όταν οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι κλήθηκαν να απαντήσουν σχετικά με τον κύριο λόγο του πλέον πρόσφατου περιστατικού διακριτικής μεταχείρισης που αντιμετώπισαν λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης σε πέντε τομείς της ζωής τους, μπορούσαν να επιλέξουν μεταξύ πέντε διαφορετικών λόγων (διάγραμμα 13). Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι δύο λόγοι είναι ιδιαίτερα σημαντικοί για τους ερωτηθέντες μουσουλμάνους σε όλους τους τομείς: το ονοματεπώνυμό τους και το χρώμα του δέρματος ή η εξωτερική εμφάνισή τους. Το ονοματεπώνυμο αποτελεί σημαντικότερο λόγο κατά την αναζήτηση στέγασης (53 %) ή εργασίας (44 %). Το χρώμα του δέρματος ή η εξωτερική εμφάνιση αναφέρεται συχνότερα από τους ερωτηθέντες σε σχέση με τη χρήση υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης (46 %) και στην εργασία (43 %). Κατά την αναζήτηση εργασίας, σημαντικοί είναι και οι οκτώ λόγοι.

Ωστόσο, ένας στους εννέα (12 %) ερωτηθέντες μουσουλμάνους που ένιωσαν ότι υφίστανται διακρίσεις λόγω της προέλευσής τους από εθνοτική μειονότητα ή περιβάλλον μεταναστών κατά την αναζήτηση εργασίας αναφέρει τη φήμη της γειτονιάς του ή τη διεύθυνση κατοικίας του ως λόγο διακρίσεων —έναν παράγοντα που αναφέρεται τόσο συχνά μόνο σε αυτόν τον συγκεκριμένο τομέα της ζωής. Η ιθαγένεια των ερωτηθέντων κατέχει την τρίτη θέση στον τομέα της στέγασης, όπου αναφέρεται ως λόγος διακρίσεων από έναν στους τέσσερις (25 %) ερωτηθέντες μουσουλμάνους. Ένας στους πέντε (21 %) ερωτηθέντες αναφέρει την ιθαγένεια ως λόγο διακρίσεων κατά την αναζήτηση εργασίας. Η ιθαγένεια αναφέρεται επίσης ως λόγος διακρίσεων στον χώρο εργασίας από το 17 % των ερωτηθέντων μουσουλμάνων.

Λόγω του πολύ μικρού αριθμού απαντήσεων, συγκρίσεις μεταξύ των ομάδων-στόχων μπορούν να γίνουν μόνο σε δύο τομείς: κατά την αναζήτηση εργασίας και στον χώρο εργασίας. Για τους ερωτηθέντες

Διάγραμμα 13: Κύριοι λόγοι για το πλέον πρόσφατο περιστατικό διακριτικής μεταχείρισης λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης σε διάφορους τομείς της ζωής (πολλαπλές απαντήσεις) (%)^{α, β, γ}

Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που έδωσαν πληροφορίες για το πλέον πρόσφατο περιστατικό διακριτικής μεταχείρισης λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης τουλάχιστον σε έναν από πέντε τομείς της καθημερινής ζωής («αναζήτηση εργασίας»: n = 1 747· «στην εργασία»: n = 1 522· «υγεία»: n = 329· «στέγαση»: n = 750· «σχολικές αρχές»: n = 245). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

^γ Ερώτηση: «Την τελευταία φορά που θεωρήσατε ότι αντιμετωπίζετε διακρίσεις λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης κατά την [τομέας], ποιος ήταν ο κύριος λόγος αυτής της μεταχείρισης κατά την άποψή σας;»

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

μουσουλμάνους που προέρχονται από την Υποσαχάρια Αφρική και ζουν στη Δανία, τη Γαλλία, τη Φινλανδία, τη Μάλτα, την Ιταλία και τη Σουηδία, το χρώμα του δέρματος ή η εξωτερική εμφάνιση αποτελεί τον σημαντικότερο λόγο διακρίσεων κατά την αναζήτηση εργασίας ή στον χώρο εργασίας. Οι μουσουλμάνοι από τη Νότια Ασία στην Ιταλία και την Ελλάδα και οι μουσουλμάνοι από την Τουρκία στην Αυστρία και τη Γερμανία αναφέρουν επίσης το χρώμα του δέρματος ως τον κύριο λόγο διακρίσεων κατά την αναζήτηση εργασίας. Αντιθέτως, οι μουσουλμάνοι μετανάστες ή απόγονοι μεταναστών από τη Βόρεια Αφρική στις Κάτω Χώρες, το Βέλγιο και τη Γαλλία που ένιωσαν ότι υπέστησαν διακρίσεις κατά την αναζήτηση εργασίας δηλώνουν ότι κύριος λόγος ήταν το όνομα ή το επώνυμό τους. Εν τω μεταξύ, οι μουσουλμάνοι από τη Βόρεια Αφρική που διαμένουν στην Ιταλία και ένιωσαν ότι έχουν υποστεί διακρίσεις αναφέρουν ως κύριο λόγο τη χώρα γέννησής τους και στους δύο τομείς που αφορούν την απασχόληση. Οι μουσουλμάνοι από την Τουρκία στη Γερμανία που θεώρησαν ότι υπέστησαν διακρίσεις στον χώρο εργασίας και οι μουσουλμάνοι από τη Βόρεια Αφρική στην Ισπανία που υπέστησαν διακρίσεις κατά την αναζήτηση εργασίας δηλώνουν την ιθαγένειά τους ως τον σημαντικότερο λόγο διακριτικής μεταχείρισης.

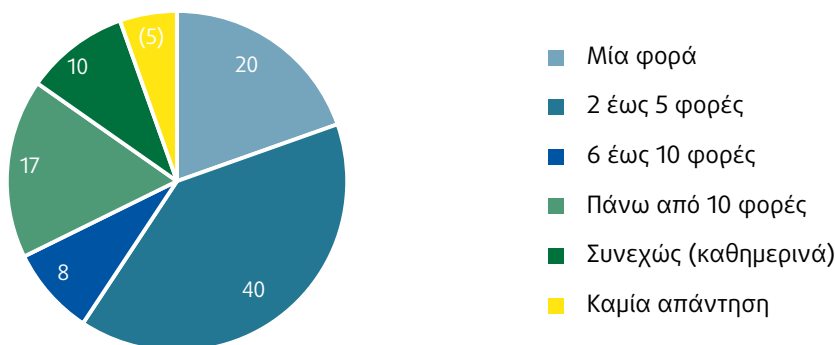
Όταν εξετάζονται οι διαφορές μεταξύ των δύο φύλων όσον αφορά τους κύριους λόγους διακρίσεων στους δύο τομείς της απασχόλησης –κατά την αναζήτηση εργασίας και στην εργασία– προκύπτουν τα ακόλουθα: Οι μουσουλμάνοι άνδρες αναφέρουν συχνότερα το χρώμα του δέρματος (αναζήτηση εργασίας: 51 % για τους άνδρες και 26 % για τις γυναίκες στην εργασία: 49 %

για τους άνδρες και 36 % για τις γυναίκες), το όνομα ή το επώνυμο (αναζήτηση εργασίας: 50 % για τους άνδρες και 37 % για τις γυναίκες στην εργασία: 36 % για τους άνδρες και 23 % για τις γυναίκες) και την προφορά ή τον τρόπο με τον οποίο μιλούν την εθνική γλώσσα της χώρας (στην εργασία: 20 % και 9 % αντίστοιχα) σε σύγκριση με τις μουσουλμάνες γυναίκες. Ωστόσο, αυτοί οι λόγοι αναφέρονται τόσο από άνδρες όσο και από γυναίκες και στους πέντε τομείς. Αντιθέτως, η ενδυμασία αναφέρεται κυρίως από τις μουσουλμάνες γυναίκες –όσον αφορά την απασχόληση, για παράδειγμα, ο συγκεκριμένος λόγος αναφέρεται πολύ συχνότερα από τις μουσουλμάνες γυναίκες σε σύγκριση με τους άνδρες (35 % έναντι 4 % κατά την αναζήτηση εργασίας και 22 % έναντι 7 % στην εργασία). Όσον αφορά τις υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, η ενδυμασία αναφέρεται μόνο από τις μουσουλμάνες γυναίκες.

Συχνότητα περιστατικών διακρίσεων

Στο πλαίσιο της έρευνας, οι ερωτηθέντες κλήθηκαν να αναφέρουν πόσο συχνά κατά τους τελευταίους 12 μήνες ένιωσαν να υφίστανται διακρίσεις λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης σε πέντε τομείς της ζωής τους (αναζήτηση εργασίας, στην εργασία, υγεία, στέγαση και κατά την επαφή με σχολικές αρχές). Κατά μέσο όρο, οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι ανέφεραν τουλάχιστον πέντε περιστατικά ανά έτος, γεγονός που δείχνει ότι οι διακρίσεις αποτελούν επαναλαμβανόμενη εμπειρία για πολλούς μουσουλμάνους (οι μέσες τιμές διαφέρουν –για παράδειγμα, από 2,3 περιστατικά για τους μετανάστες από την Υποσαχάρια Αφρική στην Ιταλία έως 6,2 περιστατικά

Διάγραμμα 14: Αριθμός περιστατικών διακρίσεων λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης τους τελευταίους 12 μήνες στην εργασία (%)^{α, β, γ}

Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που θώρησαν ότι υπέστησαν διακρίσεις λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης τους τελευταίους 12 μήνες στον χώρο εργασίας (n = 739). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Ερώτηση: «Πόσες φορές σας συνέβη αυτό τους τελευταίους 12 μήνες στην εργασία σας;»

^γ Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

για τους μετανάστες από τη Βόρεια Αφρική και τους απογόνους τους στο Βέλγιο). Η συχνότητα των περιστατικών διακρίσεων διαφέρει στους πέντε τομείς της ζωής. Οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι αντιμετωπίζουν συχνότερα διακρίσεις στην εργασία και κατά την αναζήτηση εργασίας (διάγραμμα 14 και διάγραμμα 15). Το 10 % του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων δηλώνουν ότι έχουν νιώσει να υφίστανται διακρίσεις λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης στην εργασία σε καθημερινή βάση και ποσοστό 17 % έχει νιώσει ότι υφίστανται διακρίσεις πάνω από 10 φορές (διάγραμμα 14). Για να προσδιοριστεί τι οδηγεί έναν ερωτηθέντα να θεωρήσει ότι ένα περιστατικό διακρίσεων αποτελεί επαναλαμβανόμενο περιστατικό απαιτείται ενδελεχής ανάλυση, καθώς αυτή η εντύπωση μπορεί να προκύπτει είτε από ένα περιστατικό που επηρεάζει το άτομο καθημερινά ή από περισσότερα του ενός περιστατικά που προκαλούν μια συνεχή αίσθηση διακριτικής μεταχείρισης σε βάρος του ατόμου σε καθημερινή βάση.

2.2.3. Αναφορά περιστατικών διακρίσεων

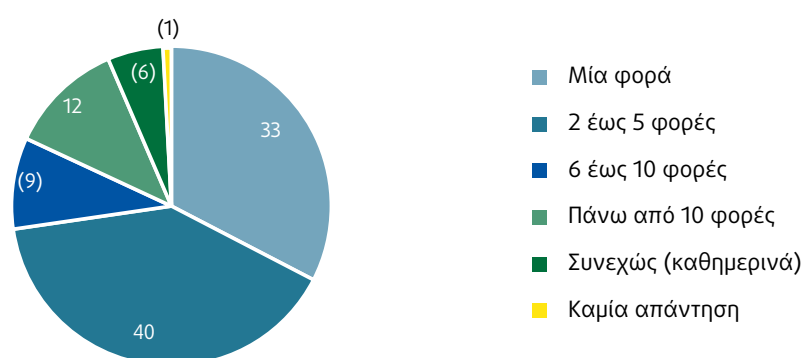
Η αναφορά περιστατικών διακρίσεων είναι πολύ περιορισμένη, ιδίως στην περίπτωση ανδρών μουσουλμάνων

Το ποσοστό των μουσουλμάνων μεταναστών και των απογόνων τους που αναφέρουν περιστατικά διακρίσεων εξακολουθεί να είναι χαμηλό. Σύμφωνα με την

έρευνα EU-MIDIS I, το 79 % των ερωτηθέντων μουσουλμάνων δεν ανέφεραν τα περιστατικά διακρίσεων σε βάρος τους. Τα αποτελέσματα της EU-MIDIS II δείχνουν ότι, κατά μέσο όρο, μόνο το 12 % των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που ένιωσαν να υφίστανται διακρίσεις λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης την πενταετία πριν από την έρευνα ανέφεραν το πλέον πρόσφατο περιστατικό ή υπέβαλαν καταγγελία σε αρμόδια αρχή. Το ποσοστό αναφοράς των περιστατικών είναι ακόμα χαμηλότερο στην περίπτωση των μουσουλμάνων ανδρών· ανεξαρτήτως χώρας και ομάδας-στόχου, μόνο το 10 % δήλωσε το τελευταίο περιστατικό διακριτικής μεταχείρισης σε βάρος του. Αντιθέτως, το 15 % των μουσουλμάνων γυναικών δήλωσαν ή υπέβαλαν καταγγελία για το πλέον πρόσφατο περιστατικό διακριτικής μεταχείρισης σε βάρος τους (διάγραμμα 16). Δεν παρατηρούνται ουσιαστικές διαφορές σχετικά με την αναφορά του τελευταίου περιστατικού διακριτικής μεταχείρισης μεταξύ των ερωτηθέντων μουσουλμάνων πρώτης και δεύτερης γενιάς.

Όσον αφορά τις διαφορές μεταξύ κρατών μελών (διάγραμμα 17), η έρευνα δείχνει ότι οι μουσουλμάνοι μετανάστες και οι απόγονοί τους στη Φινλανδία και τις Κάτω Χώρες δήλωσαν το τελευταίο περιστατικό διακρίσεων που υπέστησαν σε μεγαλύτερο ποσοστό, καθώς στις εν λόγω χώρες δηλώνεται σχεδόν ένα στα τρία ή ένα στα τέσσερα περιστατικά (31 % και 25 % αντίστοιχα). Μόνο ένα στα πέντε περιστατικά δηλώνεται στη Σουηδία και τη Δανία (19 % σε καθεμία από τις δύο αυτές χώρες).

Διάγραμμα 15: Αριθμός περιστατικών διακρίσεων λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης τους τελευταίους 12 μήνες κατά την αναζήτηση εργασίας (%)^{α, β, γ}

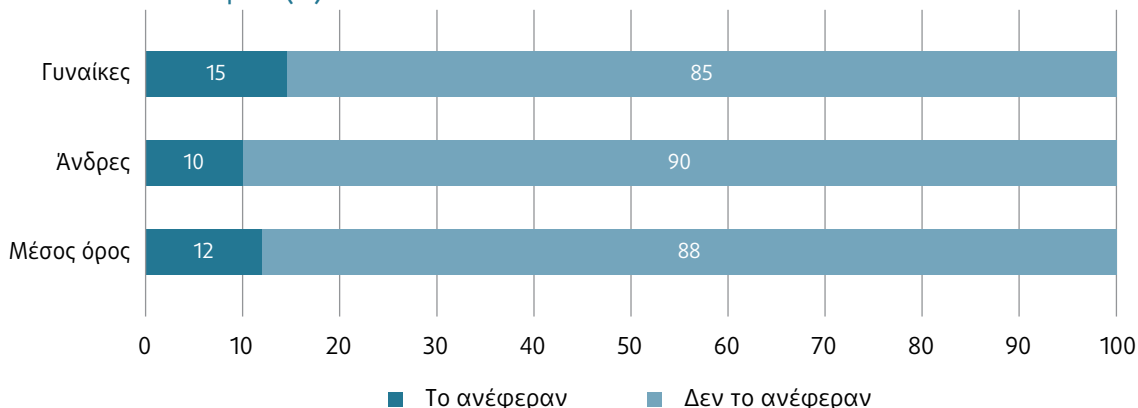
Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που ένιωσαν ότι υπέστησαν διακρίσεις λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης τους τελευταίους 12 μήνες κατά την αναζήτηση εργασίας (n = 829). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Ερώτηση: «Πόσες φορές σας συνέβη αυτό τους τελευταίους 12 μήνες κατά την αναζήτηση εργασίας;»

^γ Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

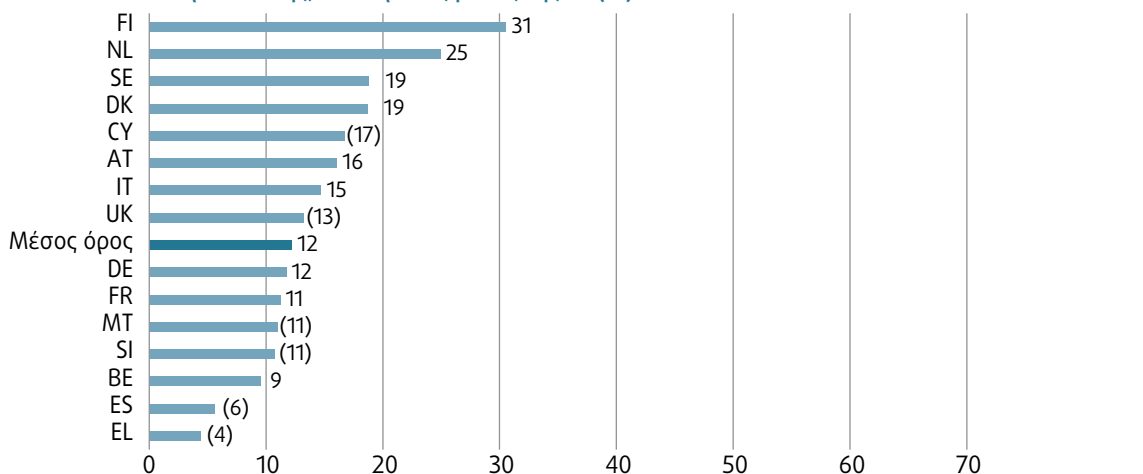
Διάγραμμα 16: Μουσουλμάνοι μετανάστες και οι απόγονοί τους που ανέφεραν ή κατήγγειλαν το πλέον πρόσφατο περιστατικό διακρίσεων λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης, ανά φύλο (%)^{α, β, γ}

Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που κινδυνεύουν από διακρίσεις λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης σε έναν τουλάχιστον από τους τομείς της καθημερινής ζωής που εξετάζονται στην έρευνα (n = 4 881, από τους οποίους n = 3 025 άνδρες και n = 1 856 γυναίκες). Σταθμισμένα αποτελέσματα.
^β Τομείς της καθημερινής ζωής που εξετάζονται στην έρευνα: αναζήτηση εργασίας, στην εργασία, εκπαίδευση (προσωπικά ή ως γονιός), υγειονομική περίθαλψη, στέγαση και άλλες δημόσιες ή ιδιωτικές υπηρεσίες (δημόσια διοίκηση, εστιατόρια ή μπαρ, δημόσιες συγκοινωνίες, καταστήματα).
^γ Ερώτηση: «Την τελευταία φορά που αισθανθήκατε ότι αντιμετωπίσατε διακρίσεις λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης στην [τομέα], αναφέρατε το περιστατικό ή υποβάλατε σχετική καταγγελία;»

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

Διάγραμμα 17: Μουσουλμάνοι μετανάστες και οι απόγονοί τους που ανέφεραν ή κατήγγειλαν το πλέον πρόσφατο περιστατικό διακριτικής μεταχείρισης λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)^{α, β, γ, δ}

Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που αντιμετώπισαν διακρίσεις λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης σε έναν τουλάχιστον από τους τομείς της καθημερινής ζωής που εξετάζονται στην έρευνα («τελευταίοι 12 μήνες»: n = 698). Σταθμισμένα αποτελέσματα.
^β Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.
^γ Τομείς της καθημερινής ζωής που εξετάζονται στην έρευνα: αναζήτηση εργασίας, στην εργασία, εκπαίδευση (προσωπικά ή ως γονιός), υγειονομική περίθαλψη, στέγαση και άλλες δημόσιες ή ιδιωτικές υπηρεσίες (δημόσια διοίκηση, εστιατόρια ή μπαρ, δημόσιες συγκοινωνίες, καταστήματα).
^δ Ερώτηση: «Την τελευταία φορά που αισθανθήκατε ότι αντιμετωπίσατε διακρίσεις λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης στην [τομέα], αναφέρατε το περιστατικό ή υποβάλατε σχετική καταγγελία;»

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

Οι περισσότερες αναφορές ή καταγγελίες σχετικά με το τελευταίο περιστατικό διακρίσεων υποβλήθηκαν στον εργοδότη

Με βάση όλους τους τομείς της καθημερινής ζωής, σχεδόν οι μισές αναφορές ή καταγγελίες σχετικά με το πλέον πρόσφατο περιστατικό διακρίσεων αφορούν περιστατικό που συνέβη στην εργασία (46 %). Το ένα πέμπτο των περιστατικών που αναφέρθηκαν συνέβη κατά την επαφή με διοικητικές ή δημόσιες υπηρεσίες (20 %). Το 15 % των αναφορών αφορούν περιστατικό που συνέβη κατά την επαφή με σχολικές αρχές. Στο σύνολο των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που ανέφεραν το πλέον πρόσφατο περιστατικό διακρίσεων σε όλους τους τομείς της ζωής, τα περισσότερα περιστατικά αναφέρθηκαν στον εργοδότη (39 %) και, σε μικρότερο βαθμό, στην αστυνομία (17 %) και σε συνδικαλιστικές οργανώσεις, εργατικά σωματεία ή επιτροπές προσωπικού (16 %). Τα αποτελέσματα αυτά αποτυπώνουν τα ποσοστά αναφοράς περιστατικών, καθώς οι περισσότερες αναφορές πραγματοποιούνται όταν ένα περιστατικό συμβαίνει στον χώρο εργασίας. Το ποσοστό των περιστατικών που αναφέρονται σε φορείς ισότητας είναι πολύ μικρότερο: μόνο το 4 % των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που ανέφεραν ένα περιστατικό υπέβαλαν καταγγελία ή ανέφεραν το περιστατικό σε έναν τέτοιο φορέα. Ωστόσο, οι αρχές / τα θεσμικά όργανα στα οποία προσφεύγουν οι ερωτηθέντες για την υποβολή καταγγελιών διαφέρουν στους διάφορους τομείς της ζωής που καλύπτονται από την έρευνα.

Στους δύο τομείς που αφορούν την απασχόληση (αναζήτηση εργασίας και στην εργασία), οι περισσότερες καταγγελίες υποβάλλονται στον εργοδότη (κατά την αναζήτηση εργασίας: 32 %, στην εργασία: 67 %)· συνδικαλιστική οργάνωση ή επιτροπή προσωπικού (στην εργασία: 28 %)· αστυνομία (κατά την αναζήτηση εργασίας: 17 % και στην εργασία: 11 %)· και κοινοτικές οργανώσεις, όπως εκκλησία / μειονοτικές ομάδες θρησκευτικού χαρακτήρα (κατά την αναζήτηση εργασίας: 15 %).

Τα χαμηλά ποσοστά αναφοράς των περιστατικών δεν επιτρέπουν να αναλυθεί λεπτομερώς το επίπεδο ικανοποίησης των ερωτηθέντων σχετικά με τον χειρισμό των καταγγελιών τους. Εντούτοις, αξίζει να επισημανθεί ότι, παρόλο που τα υψηλότερα ποσοστά αναφοράς περιστατικών καταγράφονται στην απασχόληση, οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι νιώθουν, κατά μέσο όρο, σχετικά δυσαρεστημένοι με τον τρόπο με τον οποίο ο εργοδότης / η συνδικαλιστική οργάνωση / η επιτροπή προσωπικού χειρίστηκε την καταγγελία τους. Αυτό ισχύει επίσης και για τον τρόπο με τον οποίο η αστυνομία χειρίστηκε καταγγελίες για περιστατικά που αφορούν την είσοδο σε κέντρα νυχτερινής διασκέδασης, μπαρ ή εστιατόρια ή σε μέσα μαζικής μεταφοράς. Αντιστοίχως,

οι ερωτηθέντες δεν ήταν ικανοποιημένοι με τον τρόπο με τον οποίο οι δημοτικές αρχές χειρίστηκαν τις καταγγελίες τους στην περίπτωση διακρίσεων σε διοικητικές ή δημόσιες υπηρεσίες.

Αναποτελεσματικές και άνευ αξίας αναφορές: οι λόγοι για τη μη αναφορά περιστατικών διακρίσεων

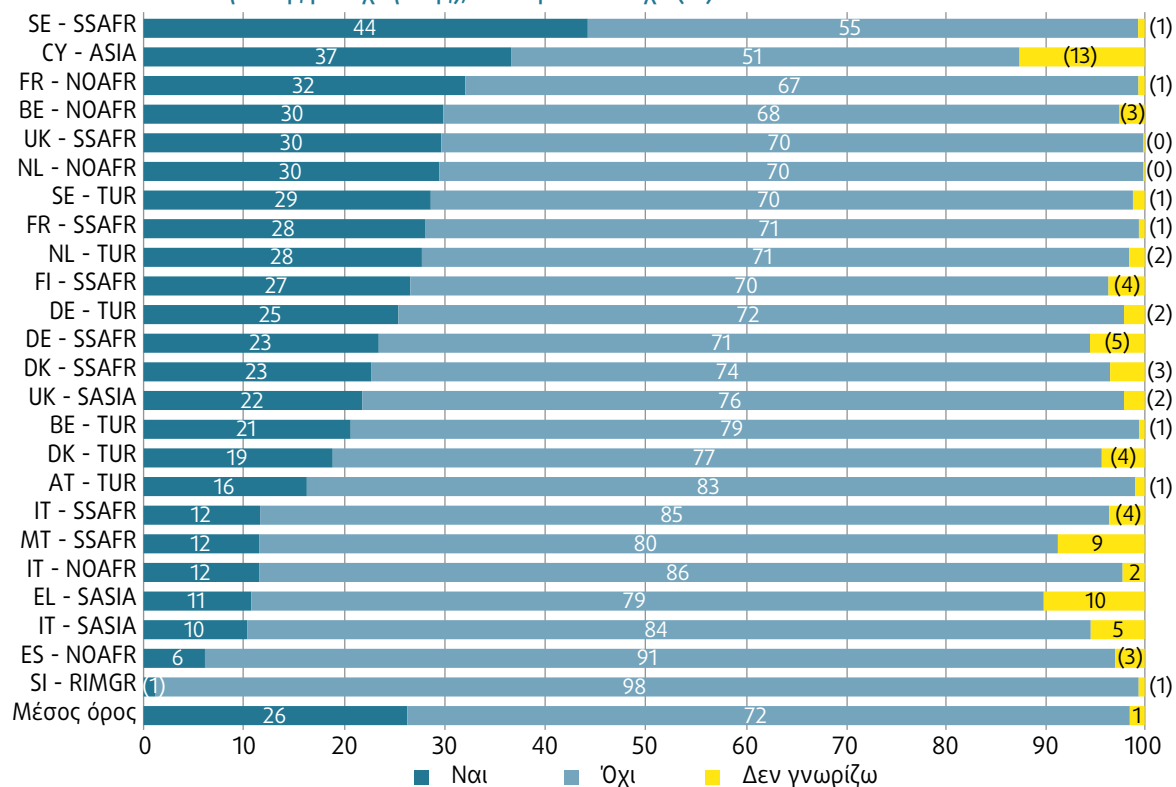
Όπως και στην έρευνα EU-MIDIS I²⁸, σε όλους τους τομείς της καθημερινής ζωής που εξετάστηκαν στην έρευνα οι περισσότεροι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι που δεν ανέφεραν περιστατικά διακρίσεων σε οποιονδήποτε οργανισμό ή αρχή δεν το έκαναν γιατί πιστεύουν ότι τίποτα δεν θα γίνει ή τίποτα δεν θα αλλάξει (π.χ. στέγαση: 41 %· στην εκπαίδευση: 40 %· σε διοικητικές ή δημόσιες υπηρεσίες: 40 %) ή γιατί θεωρούν ότι το περιστατικό είναι ασήμαντο ή ανάξιο αναφοράς (π.χ. στην εκπαίδευση: 44 %· στις δημόσιες συγκοινωνίες: 42 %· σε κέντρο νυχτερινής διασκέδασης, μπαρ ή εστιατόριο: 34 %). Ο τρίτος λόγος που προβάλλουν οι ερωτηθέντες – σε όλους τους τομείς – είναι ότι περιστατικά τέτοιου είδους συμβαίνουν συνέχεια (π.χ. σε κέντρα νυχτερινής διασκέδασης / μπαρ / εστιατόρια, σε δημόσιες συγκοινωνίες ή κατά την είσοδο σε ένα κατάστημα και μέσα σε αυτό: 27 %). Οι δύο συνηθέστεροι λόγοι για τη μη αναφορά περιστατικών διαφέρουν μόνο όσον αφορά περιστατικά στο σχολείο των παιδιών: σε αυτόν τον τομέα, οι ερωτηθέντες ανησυχούν κυρίως για τις αρνητικές συνέπειες (42 %) και, δεύτερον, γιατί δεν υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία για το περιστατικό (27 %). Αυτός ο τελευταίος λόγος είναι επίσης ο τέταρτος σημαντικότερος λόγος σε πολλούς τομείς. Ένας άλλος λόγος για τον οποίο οι ερωτηθέντες δηλώνουν ότι δεν ανέφεραν το πλέον πρόσφατο περιστατικό διακρίσεων είναι η επιθυμία τους να μη δημιουργήσουν προβλήματα (π.χ. υγειονομική περίθαλψη: 21 %· στέγαση και σε διοικητικές ή δημόσιες υπηρεσίες: 17 %).

2.2.4. Γνώση της ύπαρξης οργανώσεων υποστήριξης, φορέων ισότητας και νόμων ενάντια στις διακρίσεις

Στο πλαίσιο της έρευνας εξετάστηκε αν οι ερωτηθέντες γνώριζαν την ύπαρξη οργανώσεων παροχής υποστήριξης και συμβουλών προς τα θύματα διακρίσεων: ρωτήθηκαν αν αναγνωρίζουν έναν ή περισσότερους (έως τρεις) προεπιλεγμένους φορείς ισότητας (στη Γερμανία, έως τέσσερις φορείς). Επιπροσθέτως, οι συμμετέχοντες στην έρευνα ρωτήθηκαν αν γνωρίζουν οργανισμούς στη χώρα διαμονής τους οι οποίοι παρέχουν συμβουλές ή υποστήριξη σε ανθρώπους που έχουν υποστεί διακρίσεις για οποιονδήποτε λόγο.

²⁸ FRA (2009), σ. 8 κ.ε.

Διάγραμμα 18: Μουσουλμάνοι μετανάστες και οι απόγονοί τους που γνωρίζουν οργανώσεις που προσφέρουν υποστήριξη ή συμβουλές σε θύματα διακρίσεων (για οποιονδήποτε λόγο διακριτικής μεταχείρισης), ανά ομάδα-στόχο (%)^{α, β, γ, δ}

Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων (n = 10 527). Σταθμισμένα αποτελέσματα, με βάση τις θετικές απαντήσεις.

^β Ερώτηση: «Γνωρίζετε αν υπάρχει κάποια οργάνωση στη(ν)/στο [χώρα] που προσφέρει υποστήριξη ή συμβουλές σε θύματα διακρίσεων –για οποιονδήποτε λόγο;»

^γ Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

^δ Τα ακρωνύμια των ομάδων-στόχων αναφέρονται σε μετανάστες από το/τη(ν) [χώρα/περιοχή] και τους απογόνους τους: TUR = Τουρκία, SSAFR = Υποσαχάρια Αφρική, NOAFR = Βόρεια Αφρική, SASIA = Νότια Ασία, ASIA = Ασία, RIMGR = νεοαφιχθέντες μετανάστες από χώρες εκτός της ΕΕ.

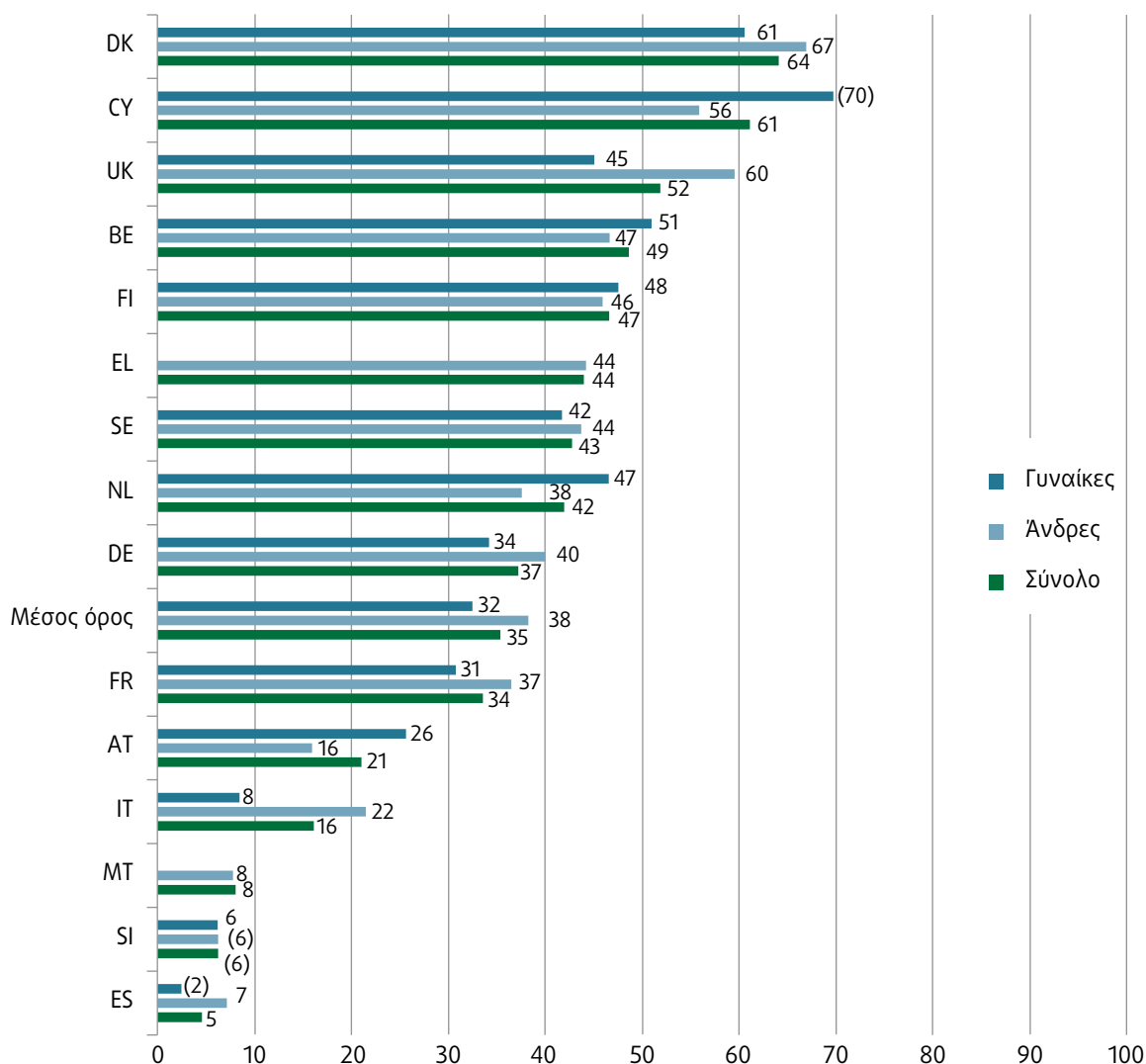
Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

Κατά μέσο όρο, οι περισσότεροι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι (72 %) στο πλαίσιο της έρευνας EU-MIDIS II δεν γνωρίζουν κανέναν οργανισμό που παρέχει υποστήριξη ή συμβουλές σε θύματα διακρίσεων στη

χώρα διαμονής τους (διάγραμμα 18)²⁹. Το αποτέλεσμα αυτό είναι παρόμοιο με τα ευρήματα της έρευνας

²⁹ Το μέσο ποσοστό που αναφέρθηκε στη 2η έκθεση για τα δεδομένα της EU-MIDIS του 2009 σχετικά με τους μουσουλμάνους (2009 EU-MIDIS Data in Focus Report 2: Muslims) ήταν 80 %. Παρόλο που δεν μπορούν να γίνουν άμεσες και ακριβείς συγκρίσεις μεταξύ των δύο αυτών αριθμητικών στοιχείων (λόγω της ελαφρώς διαφορετικής σύνθεσης των χωρών και των ομάδων-στόχων στις δύο αναλύσεις), το αποτέλεσμα αυτό δείχνει ότι, κατά μέσο όρο, οι περισσότεροι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι εξακολουθούν να μη γνωρίζουν ότι υπάρχουν διαθέσιμοι οργανισμοί υποστήριξης στην περίπτωση διακρίσεων στις χώρες στις οποίες ζουν. Όσον αφορά τους ερωτηθέντες Ρομά, τα αποτελέσματα της EU-MIDIS II αποκάλυψαν ότι, σε ποσοστό 82 % κατά μέσο όρο, δεν γνωρίζουν την ύπαρξη τέτοιων οργανισμών –αυτό δείχνει ότι οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι γνωρίζουν ελαφρώς περισσότερο την ύπαρξη τέτοιων οργανισμών από ό,τι οι ερωτηθέντες Ρομά. Βλ. FRA (2016), σ. 41.

Διάγραμμα 19: Ερωτηθέντες μουσουλμάνοι που γνωρίζουν τουλάχιστον έναν φορέα ισότητας (%) ^{α,β,γ}

Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων (n = 10 527). Σταθμισμένα αποτελέσματα, με βάση τις απαντήσεις που αφορούν το «Σύνολο».

^β Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

^γ Ερώτηση: «Έχετε ακούσει ποτέ για τον/την [όνομα του φορέα ισότητας];»

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

EU-MIDIS I ³⁰, σύμφωνα με τα οποία το 80 % των ερωτηθέντων μουσουλμάνων δεν γνώριζαν κανέναν τέτοιο οργανισμό. Θα μπορούσε επίσης να εξηγηθεί τα χαμηλά ποσοστά αναφοράς τέτοιων περιστατικών. Ωστόσο, τα αποτελέσματα διαφέρουν μεταξύ των ομάδων-στόχων και των χωρών –το υψηλότερο ποσοστό αφορά τους πρόσφατους μουσουλμάνους μετανάστες στη Σλοβενία, το 98 % των οποίων δεν γνωρίζουν κανέναν τέτοιο οργανισμό, και το χαμηλότερο αφορά τους μουσουλμάνους που προέρχονται

από την Υποσαχάρια Αφρική και ζουν στη Σουηδία, των 55 % των οποίων δεν γνωρίζουν αντιστοίχως τέτοιους οργανισμούς. Σχεδόν κανένας από τους ερωτηθέντες μετανάστες από τη Βόρεια Αφρική στην Ισπανία και τους νεοαφιχθέντες μετανάστες στη Σλοβενία δεν γνώριζε οποιαδήποτε υπηρεσία ή οργανισμό υποστήριξης. Αντιθέτως, οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι από την Υποσαχάρια Αφρική στη Σουηδία (44 %) και οι μουσουλμάνοι μετανάστες από την Ασία στην Κύπρο (37 %) έχουν τα υψηλότερα ποσοστά ενημέρωσης σχετικά με τέτοιους οργανισμούς στη χώρα διαμονής τους. Στο Βέλγιο, οι μουσουλμάνοι από

³⁰ FRA (2009).

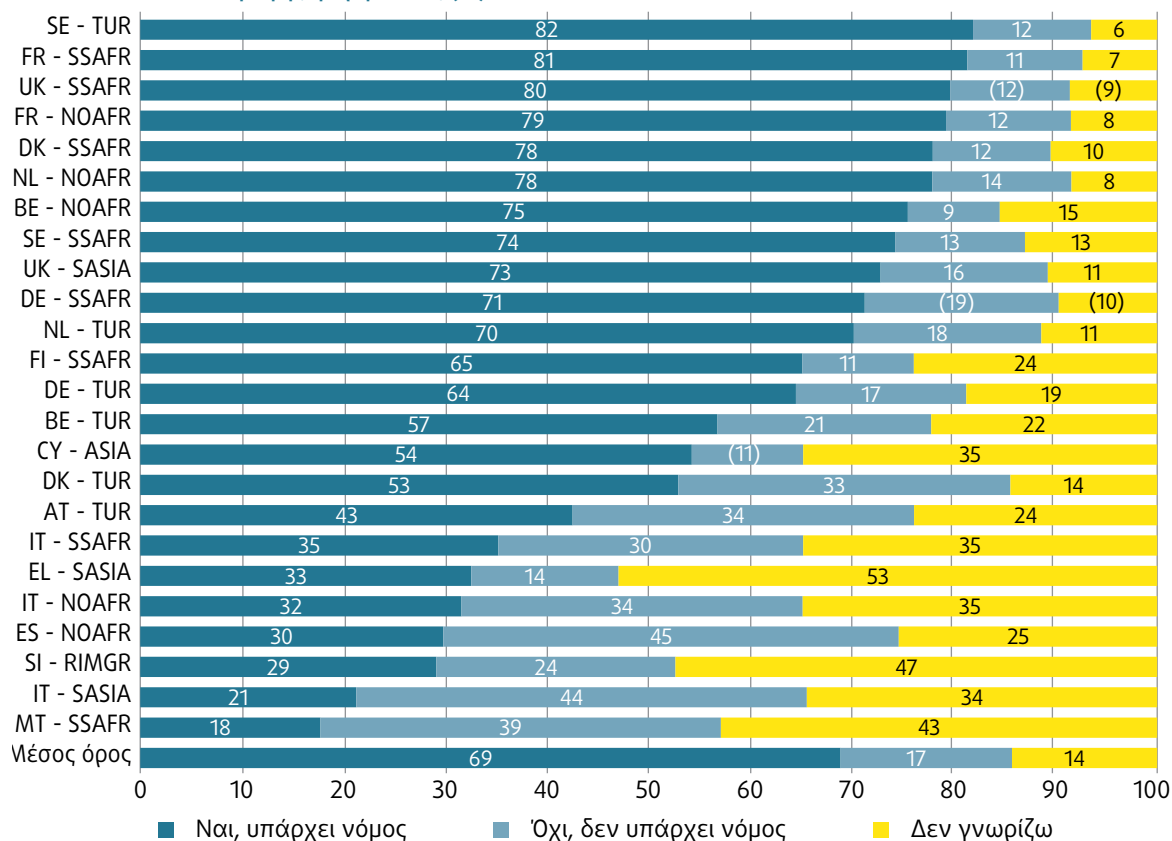
τη Βόρεια Αφρική φαίνεται να γνωρίζουν περισσότερο την ύπαρξη οργανισμών υποστήριξης, κατά μέσο όρο, σε σύγκριση με τους μουσουλμάνους από την Τουρκία (30 % και 21 % αντίστοιχα).

Συνολικά, η πλειονότητα (65 %) των ερωτηθέντων μουσουλμάνων δεν γνωρίζουν κανέναν φορέα ισότητας στη χώρα τους, παρόλο που τα αποτελέσματα διαφέρουν ανά χώρα (διάγραμμα 19). Οι πιο γνωστοί φορείς ισότητας βρίσκονται στη Δανία (64 %), την Κύπρο (61 %) και το Ηνωμένο Βασίλειο (52 %), όπου περισσότεροι από τους μισούς ερωτηθέντες γνωρίζουν τουλάχιστον έναν φορέα ισότητας. Στο Βέλγιο (49 %) και τη Φινλανδία (47 %), σχεδόν οι μισοί

ερωτηθέντες μουσουλμάνοι γνωρίζουν τουλάχιστον έναν τέτοιο φορέα. Σε άλλες χώρες, το ποσοστό των ερωτηθέντων που γνωρίζουν τους φορείς ισότητας είναι χαμηλό –για παράδειγμα, στην Αυστρία (21 %), τη Μάλτα (8 %), τη Σλοβενία (6 %) και την Ισπανία (5 %).

Κατά μέσο όρο, περισσότεροι άνδρες (38 %) από ό,τι γυναίκες (32 %) γνωρίζουν τουλάχιστον έναν φορέα ισότητας, αλλά οι διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών κυμαίνονται ανάλογα με τη χώρα. Η διαφορά όσον αφορά το επίπεδο ενημέρωσης μεταξύ μουσουλμάνων ανδρών (60 %) και γυναικών (45 %) είναι ιδιαίτερα εμφανής στο Ηνωμένο Βασίλειο. Αντίθετα,

Διάγραμμα 20: Μουσουλμάνοι μετανάστες και οι απόγονοί τους που γνωρίζουν σχετικά με την ύπαρξη νομοθεσίας που απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω χρώματος του δέρματος, εθνοτικής καταγωγής ή θρησκείας (%)^{α, β, γ, δ}

Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων (n = 10 527). Σταθμισμένα αποτελέσματα, με βάση τις θετικές απαντήσεις.

^β Ερώτηση: «Εξ όσων γνωρίζετε, υπάρχει νόμος στη(ν)/στο [χώρα] που απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω χρώματος του δέρματος, εθνοτικής καταγωγής ή θρησκείας;»

^γ Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

^δ Τα ακρωνύμια των ομάδων-στόχων αναφέρονται σε μετανάστες από τη(ν) [χώρα/περιοχή] και τους απογόνους τους: TUR = Τουρκία, SSAFR = Υποσαχάρια Αφρική, NOAFR = Βόρεια Αφρική, SASIA = Νότια Ασία, ASIA = Ασία, RIMGR = νεοαφιχθέντες μετανάστες από χώρες εκτός της ΕΕ.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

ιδίως στο Βέλγιο, τις Κάτω Χώρες και την Αυστρία περισσότερες μουσουλμάνες γυναίκες από ό,τι άνδρες γνωρίζουν τουλάχιστον έναν φορέα ισότητας.

Στην ερώτηση σχετικά με τη νομοθεσία κατά των διακρίσεων στη χώρα διαμονής τους, οι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι επιδεικνύουν υψηλό επίπεδο γνώσης, παρόλο που τα αποτελέσματα διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των ομάδων-στόχων και των χωρών (διάγραμμα 20). Κατά μέσο όρο, οι περισσότεροι ερωτηθέντες μουσουλμάνοι (69 %) γνωρίζουν ότι οι διακρίσεις λόγω χρώματος του δέρματος, εθνοτικής καταγωγής ή θρησκείας είναι παράνομες στη χώρα στην οποία ζουν. Το 17 % του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων πιστεύει ότι δεν υπάρχει τέτοια νομοθεσία, ενώ το 14 % δεν γνωρίζει αν υπάρχει τέτοια νομοθεσία.

Οι ερωτηθέντες από την Τουρκία στη Σουηδία (82 %), από την Υποσαχάρια Αφρική στη Γαλλία (81 %), το Ηνωμένο Βασίλειο (80 %) και τη Δανία (78 %) και οι μουσουλμάνοι από τη Βόρεια Αφρική στη Γαλλία (79 %) και τις Κάτω Χώρες (78 %) έχουν τα υψηλότερα ποσοστά γνώσης όσον αφορά την ύπαρξη νομοθεσίας κατά των διακρίσεων. Τα χαμηλότερα επίπεδα ενημέρωσης καταγράφονται μεταξύ των μουσουλμάνων από την Υποσαχάρια Αφρική στη Μάλτα (18 %), των μουσουλμάνων από τη Νότια Ασία στην Ιταλία (21 %) και των νεοαφιχθέντων μουσουλμάνων μεταναστών στη Σλοβενία (29 %).

2.2.5. Αντίληψη διακρίσεων λόγω εθνοτικής καταγωγής, χρώματος δέρματος και θρησκείας ή θρησκευτικών πεποιθήσεων

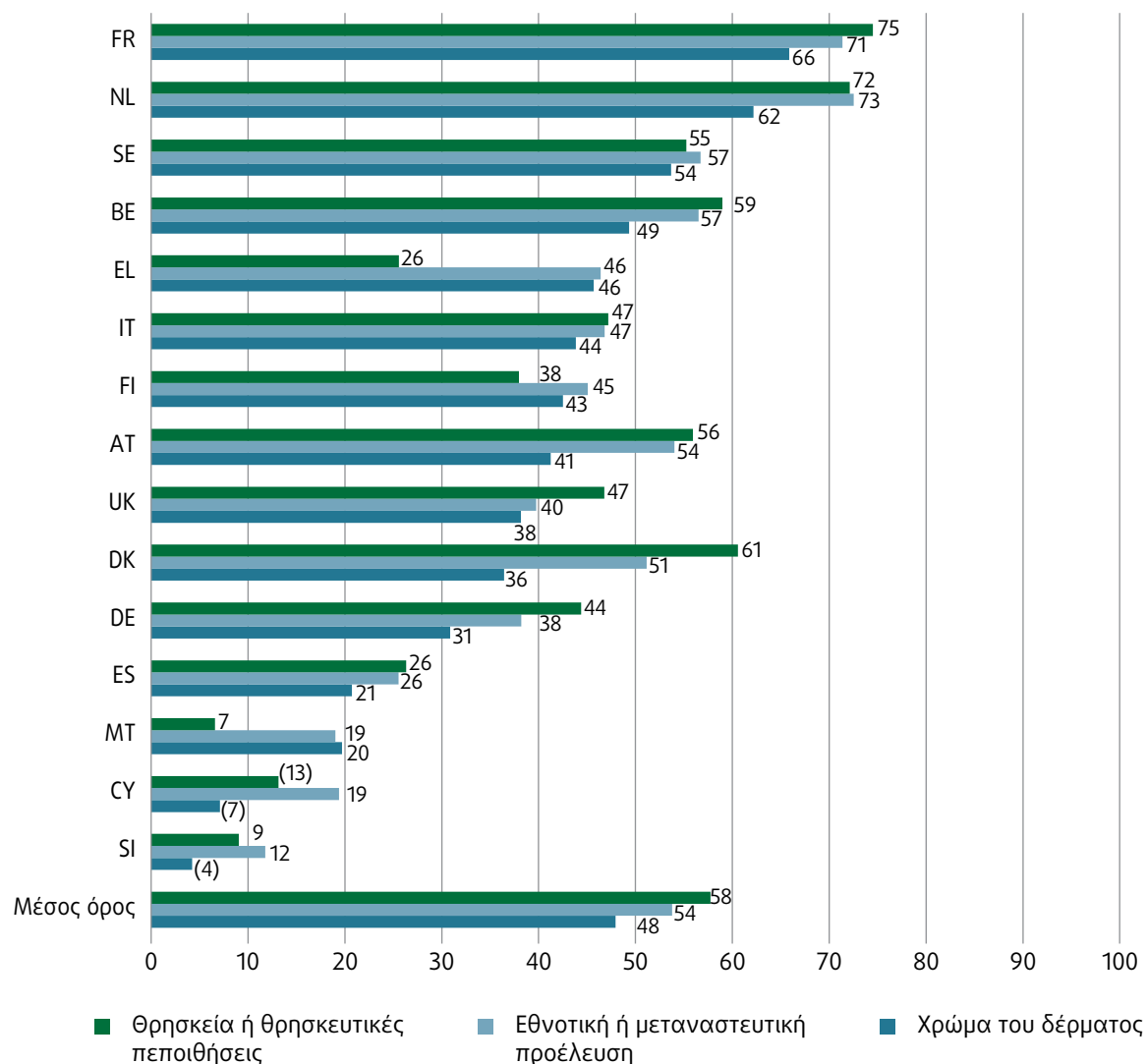
Οι ερωτηθέντες κλήθηκαν να εκτιμήσουν πόσο διαδεδομένη είναι στη χώρα διαμονής τους η διακριτική μεταχείριση λόγω χρώματος του δέρματος, εθνοτικής καταγωγής και θρησκείας ή πίστης. Περισσότεροι από ένας στους δύο μουσουλμάνους ερωτηθέντες θεωρούν ότι οι διακρίσεις για οποιονδήποτε από αυτούς τους τρεις λόγους είναι αρκετά ή πολύ διαδεδομένες (διάγραμμα 21). Οι διακρίσεις λόγω θρησκείας ή θρησκευτικών πεποιθήσεων θεωρούνται, κατά μέσο όρο, ακόμη πιο διαδεδομένες (58 %). Ωστόσο, το ποσοστό των μουσουλμάνων ερωτηθέντων που έχουν υποστεί διακρίσεις κατά τα πέντε τελευταία χρόνια πριν από την έρευνα είναι σημαντικά χαμηλότερο από το ποσοστό εκείνων που θεωρούν ότι οι διακρίσεις λόγω θρησκείας, εθνοτικής καταγωγής ή χρώματος του δέρματος είναι διαδεδομένες στην κοινωνία τους.

Οι μουσουλμάνοι ερωτηθέντες σε αυτήν την έρευνα και ο γενικός πληθυσμός έχουν ιδιαίτερα διαφορετικές αντιλήψεις για τις διακρίσεις λόγω εθνοτικής προέλευσης ή θρησκείας. Βάσει των αποτελεσμάτων του Ειδικού Ευρωβαρόμετρου 437 για τις διακρίσεις στην ΕΕ το 2015³¹, το ποσοστό του γενικού πληθυσμού που θεωρεί ότι οι διακρίσεις λόγω εθνοτικής προέλευσης είναι ευρέως διαδεδομένες στη χώρα τους είναι μεγαλύτερο από αυτό των μουσουλμάνων ερωτηθέντων στα δεκαπέντε κράτη μέλη της ΕΕ που περιλήφθηκαν στην έρευνα EU-MIDIS II. Παρόμοια κατάσταση παρατηρείται και όσον αφορά τις διακρίσεις λόγω θρησκείας ή θρησκευτικών πεποιθήσεων. Το ποσοστό του γενικού πληθυσμού σε όλες τις υπό έρευνα χώρες που θεωρεί ότι οι διακρίσεις αυτές είναι ευρέως διαδεδομένες είναι το ίδιο ή ακόμα και υψηλότερο από αυτό των μουσουλμάνων ερωτηθέντων στο πλαίσιο της έρευνας EU-MIDIS II –εκτός από την Αυστρία (μουσουλμάνοι ερωτηθέντες: 56 %· γενικός πληθυσμός: 51 %) και Φινλανδία (μουσουλμάνοι ερωτηθέντες: 38 %· γενικός πληθυσμός: 35 %).

31 Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2015β).

Διάγραμμα 21: Μουσουλμάνοι ερωτηθέντες που πιστεύουν ότι οι διακρίσεις λόγω θρησκείας, εθνικής καταγωγής ή χρώματος του δέρματος είναι πολύ ή αρκετά διαδεδομένες στη χώρα τους, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)^{α, β, γ, δ}

Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των μουσουλμάνων ερωτηθέντων (n = 10 527). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Ερώτηση: «Μπορείτε να μου πείτε αν, κατά τη γνώμη σας, οι παρακάτω μορφές διακριτικής μεταχείρισης είναι πολύ σπάνιο, αρκετά σπάνιο, αρκετά διαδεδομένο ή πολύ διαδεδομένο φαινόμενο στη(ν)/στο [χώρα]:»

^γ Οι κατηγορίες απαντήσεων «πολύ διαδεδομένο» και «αρκετά διαδεδομένο» συνηπολογίζονται στην παρούσα ανάλυση.

^δ Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

2.3. Έγκλημα μίσους – παρενόχληση και βία

ΚΥΡΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

- Περίπου το 27 % των μουσουλμάνων ερωτηθέντων έχουν υποστεί παρενόχληση λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης κατά τους 12 μήνες πριν από την έρευνα και το 45 % των ατόμων αυτών έχουν αντιμετωπίσει έξι ή περισσότερα περιστατικά κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Το 2 % των ερωτηθέντων δηλώνουν ότι έχουν δεχθεί σωματική επίθεση λόγω της εθνοτικής ή μεταναστευτικής τους προέλευσης κατά την ίδια περίοδο.
- Οι ερωτηθέντες δεύτερης γενιάς που έχουν υποστεί παρενόχληση με κίνητρο το μίσος κατά τους 12 μήνες πριν από την έρευνα είναι περισσότεροι (36 %) από εκείνους της πρώτης γενιάς (22 %).
- Συνολικά, οι μουσουλμάνες γυναίκες που φορούν μαντίλα (ή οι ελάχιστες που φορούν νικάμπ) δημοσίως είναι πιο πιθανό να υποστούν παρενόχληση υποκινούμενη από προκατάληψη από όσες δεν φορούν (31 % σε σύγκριση με 23 % αντίστοιχα).
- Περίπου το 39 % των μουσουλμάνων γυναικών που φορούν μαντίλα ή νικάμπ δημοσίως δηλώνουν ότι έχουν δεχθεί, στο διάστημα των 12 μηνών πριν από την έρευνα, απρεπή βλέμματα ή προσβλητικές χειρονομίες λόγω αυτού του θρησκευτικού συμβόλου, το 22 % από αυτές έχουν δεχθεί λεκτικές προσβολές ή προσβλητικά σχόλια και το 2 % σωματικές επιθέσεις.
- Σε εννέα από τις δέκα περιπτώσεις (91 %), οι ερωτηθείσες δεν κατήγγειλαν το πιο πρόσφατο περιστατικό παρενόχλησης με κίνητρο την προκατάληψη στην αστυνομία ή σε άλλη οργάνωση, ενώ το 43 % από αυτές εξήγησαν ότι δεν το έκαναν επειδή «δεν θα γινόταν καμία ενέργεια ούτε θα άλλαζε τίποτα αν το κατήγγελλαν». Περίπου το 77 % των σωματικών επιθέσεων υποκινούμενων από λόγους προκατάληψης δεν είχαν επίσης καταγγελθεί στην αστυνομία ή σε άλλη οργάνωση.
- Μόνο 3 στους 3 763 μουσουλμάνους ερωτηθέντες που δήλωσαν ότι είχαν δεχθεί παρενόχληση κατήγγειλαν το περιστατικό σε κάποιον φορέα για την ισότητα, αρχή για τα ανθρώπινα δικαιώματα ή θεσμό διαμεσολαβητή.
- Η συντριπτική πλειονότητα των ερωτηθέντων που κατήγγειλαν στην αστυνομία την πιο πρόσφατη σωματική επίθεση υποκινούμενη από λόγους προκατάληψης που δέχθηκαν (81 %) δήλωσαν είτε κάπως είτε πολύ απογοητευμένοι με τον τρόπο με τον οποίο χειρίστηκε την υπόθεση η αστυνομία, ενώ το 13 % δήλωσαν ικανοποιημένοι. Στην έρευνα του FRA σχετικά με τη βία κατά των γυναικών στην ΕΕ, το 66 % των γυναικών ανέφεραν ότι ήταν ικανοποιημένες με τον τρόπο με τον οποίο η αστυνομία χειρίστηκε το σοβαρότερο περιστατικό σωματικής βίας από κάποιον άλλον πλην του υφιστάμενου ή του προηγούμενου συντρόφου τους.
- Οι δράστες τόσο παρενόχλησης όσο και βίας υποκινούμενης από λόγους προκατάληψης στην πλειονότητα των περιπτώσεων δεν ήταν γνωστοί στο θύμα και δεν προέρχονταν από εθνοτική μειονότητα. Περίπου 3 % έως 5 % των ερωτηθέντων δηλώνουν ότι οι δράστες των περιστατικών υποκινούμενων από λόγους προκατάληψης μπορεί να ήταν μέλη εξτρεμιστικής ή ρατσιστικής ομάδας.
- Το ποσοστό των γυναικών που έχουν αναγνωρίσει ότι ο δράστης του πιο πρόσφατου περιστατικού ανήκει σε άλλη εθνοτική μειονοτική ομάδα είναι πολύ υψηλότερο από αυτό των ανδρών (48 % έναντι 26 %). Ομοίως, περισσότεροι ερωτηθέντες δεύτερης γενιάς από ό,τι ερωτηθέντες πρώτης γενιάς αναφέρουν ότι ο δράστης προερχόταν από άλλη εθνοτική μειονοτική ομάδα. Τα ποσοστά αντιστοιχούν, συγκεκριμένα, σε 38 % των ερωτηθέντων δεύτερης γενιάς και σε 28 % των ερωτηθέντων πρώτης γενιάς.
- Περίπου το 2 % των μουσουλμάνων ερωτηθέντων δηλώνουν ότι έχουν δεχθεί σωματική επίθεση από την αστυνομία λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης κατά τα πέντε χρόνια που προηγήθηκαν της έρευνας (1 % στους 12 μήνες που προηγήθηκαν της έρευνας). Τα περισσότερα από τα περιστατικά αυτά (70 %) δεν έχουν καταγγελθεί.
- Περίπου οι μισοί από τους μουσουλμάνους ερωτηθέντες δεν υποστηρίζουν τη χρήση σωματικής βίας για να αποφύγουν να τραυματιστούν οι ίδιοι ή για να εμποδίσουν τον τραυματισμό κάποιου άλλου ατόμου (53 % και 49 % αντίστοιχα). Η συντριπτική πλειονότητα των ερωτηθέντων θεωρεί ότι δεν είναι ποτέ αποδεκτή η χρήση σωματικής βίας επειδή κάποιος τους προσέβαλε λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης ή της θρησκείας τους (86 % και 87 % αντίστοιχα).

Η οδηγία για τη φυλετική ισότητα³² αναγνωρίζει την παρενόχληση ως μορφή διάκρισης, χαρακτηρίζοντας την ως «ανεπιθύμητη συμπεριφορά συνδεδεμένη με φυλετική ή εθνοτική καταγωγή με σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας ενός προσώπου και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος» (άρθρο 2). Η απόφαση-πλαίσιο για τον ρατσισμό και την ξενοφοβία³³ παρέχει προστασία έναντι της υποκίνησης μίσους και των εγκλημάτων μίσους σε βάρος ατόμου ή ατόμων που ανήκουν σε μια ομάδα που προσδιορίζεται βάσει της φυλής, του χρώματος, της θρησκείας, των γενεαλογικών καταβολών ή της εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής. Ειδικότερα, τα άρθρα 4 και 8 της απόφασης αυτής υποχρεώνουν τα κράτη μέλη της ΕΕ να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για τη δίωξη αδικημάτων με ρατσιστικά και/ή ξενοφοβικά κίνητρα και ότι αυτά τα κίνητρα μπορούν να λαμβάνονται υπόψη από τα δικαστήρια ως επιβαρυντικές περιστάσεις κατά την επιμέτρηση των ποινών. Επιπλέον, η οδηγία για τα δικαιώματα των θυμάτων ορίζει ότι τα «θύματα εγκλήματος που οφείλεται σε προκαταλήψεις ή διακρίσεις» υποβάλλονται σε ατομική αξιολόγηση για τον εντοπισμό τυχόν ειδικών αναγκών προστασίας που μπορεί να έχουν (άρθρο 22)³⁴. Αυτές οι εκτιμήσεις πρέπει να λαμβάνουν υπόψη την εθνική καταγωγή, τη φυλή και τη θρησκεία ενός ατόμου.

Τον Ιούνιο του 2016 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημιούργησε μια ομάδα υψηλού επιπέδου για την καταπολέμηση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και άλλων μορφών μισαλλοδοξίας, προκειμένου να εντείνει τις ενέργειες για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του μίσους και της μισαλλοδοξίας. Στον FRA ανατέθηκε ο συντονισμός μιας συγκεκριμένης υποομάδας, αποστολή της οποίας ήταν να βοηθήσει τα κράτη μέλη να αναπτύξουν αποτελεσματικές μεθόδους καταγραφής και συλλογής δεδομένων σχετικά με τα εγκλήματα μίσους. Η σχετική νομοθεσία, συμπεριλαμβανομένης της απόφασης-πλαισίου του Συμβουλίου

για τον ρατσισμό και την ξενοφοβία³⁵, δεν περιέχει διατάξεις για τη συλλογή και τη δημοσίευση τέτοιων δεδομένων. Επίσημα δεδομένα σχετικά με περιστατικά εγκληματικής θυματοποίησης υποκινούμενης από μίσος κατά των μουσουλμάνων έχουν μέχρι σήμερα δημοσιευθεί από εννέα κράτη μέλη της ΕΕ: την Αυστρία, τη Γαλλία, τη Δανία, τις Κάτω Χώρες, την Κροατία, την Πολωνία, τη Σουηδία, την Τσεχική Δημοκρατία και τη Φινλανδία³⁶.

Στην έκθεση του FRA για το 2012 με τίτλο *Making hate crime visible in the European Union: acknowledging victims' rights* (Προβολή των εγκλημάτων μίσους στην Ευρωπαϊκή Ένωση: αναγνώριση των δικαιωμάτων των θυμάτων)³⁷ υπογραμμίζεται η ανάγκη διεύρυνσης του πεδίου συλλογής δεδομένων για τα εγκλήματα μίσους με σκοπό την προβολή τους στην ΕΕ, καθώς λίγα μόνο κράτη μέλη συλλέγουν και δημοσιεύουν δεδομένα που αφορούν μια σειρά από κίνητρα προκατάληψης. Στην έκθεση αναφέρονται επίσης οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, οι οποίες εκφράζουν την ανάγκη τα κράτη να «αποκαλύψουν» τα κίνητρα πίσω από ρατσιστικά αδικήματα, καθώς και εγκλήματα που διαπράττονται λόγω των θρησκευτικών πεποιθήσεων του θύματος.

2.3.1. Εμπειρίες παρενόχλησης υποκινούμενες από μίσος

Τα αποτελέσματα της έρευνας που παρουσιάζονται στην παρούσα έκθεση αναφέρονται στην παρενόχληση που υφίστανται επιλεγμένες ομάδες των μουσουλμάνων ερωτηθέντων λόγω «εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης». Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται ως γενικός όρος και περιλαμβάνει αποτελέσματα για τρεις δείκτες προκατάληψης για τους οποίους διατυπώθηκαν χωριστά ερωτήσεις στο πλαίσιο της έρευνας: χρώμα του δέρματος, εθνοτική ή μεταναστευτική προέλευση και θρησκεία ή θρησκευτικές πεποιθήσεις. Οι ερωτηθέντες ρωτήθηκαν σχετικά με πέντε μορφές παρενόχλησης: προσβλητικά ή απειλητικά σχόλια από το ίδιο το άτομο που ασκεί την παρενόχληση· απειλές βίας από το ίδιο το άτομο που ασκεί την παρενόχληση· προσβλητικές χειρονομίες ή υποτιμητικά βλέμματα· προσβλητικά ή απειλητικά μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή SMS· και προσβλητικά σχόλια που δέχθηκαν στο διαδίκτυο.

32 Οδηγία 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Ιουνίου 2000, περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής (οδηγία για τη φυλετική ισότητα) (ΕΕ L 180 της 19.7.2000, σ. 22).

33 Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2008), Απόφαση-πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2008, για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου (ΕΕ L 328 της 6.12.2008, σ. 55).

34 Οδηγία 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2012, για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαισίου 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου (οδηγία για τα δικαιώματα των θυμάτων) (ΕΕ L 315 της 14.11.2012, σ. 57).

35 Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2008), Απόφαση-πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2008, για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου (ΕΕ L 328 της 6.12.2008, σ. 55).

36 Δείτε το κεφάλαιο 3 σχετικά με τον ρατσισμό, την ξενοφοβία και τη σχετική μισαλλοδοξία στον FRA (2017α).

37 FRA (2012).

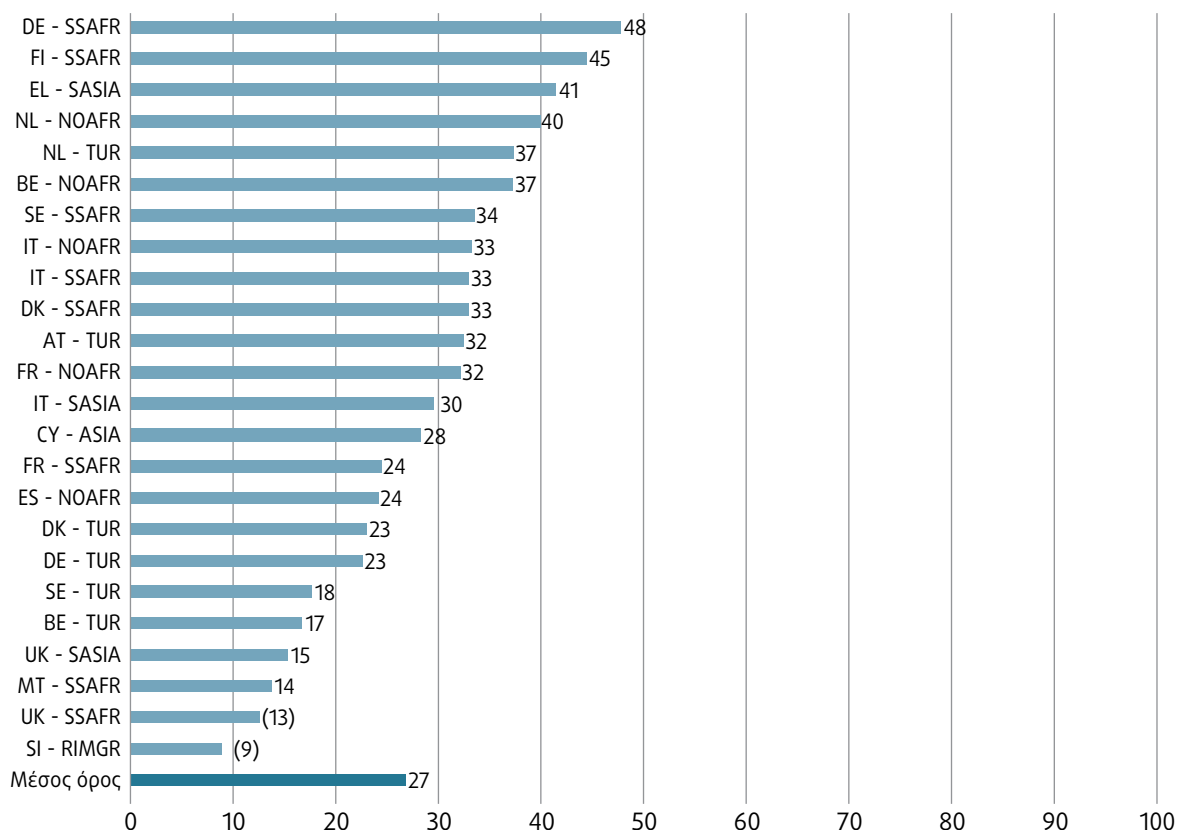
Επικράτηση και συχνότητα παρενόχλησης υποκινούμενης από το μίσος

Συνολικά, περίπου ένας στους τέσσερις μουσουλμάνους ερωτηθέντες (27 %) ανέφερε ότι είχε υποστεί παρενόχληση λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης τουλάχιστον μία φορά στους 12 μήνες πριν από την έρευνα. Αυτοί κυμαίνονται από σχεδόν το ήμισυ του συνόλου των μουσουλμάνων ερωτηθέντων από την Υποσαχάρια Αφρική στη Γερμανία (48 %) και τη Φινλανδία (45 %) έως 13 % και έως 14 % των μουσουλμάνων ερωτηθέντων από την Υποσαχάρια Αφρική στο Ηνωμένο Βασίλειο και τη Μάλτα αντίστοιχα (διάγραμμα 22).

Όσον αφορά τη συχνότητα αυτών των εμπειριών, στην έρευνα διαπιστώνεται ότι, συνολικά, το 45 % έχουν

βιώσει έξι ή περισσότερα περιστατικά· το 36 % έχουν βιώσει δύο έως πέντε περιστατικά και το 19 % έχουν βιώσει ένα. Τα αποτελέσματα διαφέρουν μεταξύ των διαφόρων χωρών/περιοχών καταγωγής και χωρών διαμονής. Η πλειονότητα των θυμάτων παρενόχλησης υποκινούμενης από λόγους προκατάληψης μεταξύ των μουσουλμάνων ερωτηθέντων από την Τουρκία που ζουν στις Κάτω Χώρες (60 %), εκείνων από την Υποσαχάρια Αφρική που ζουν στη Σουηδία (58 %) και εκείνων από τη Βόρεια Αφρική που ζουν στο Βέλγιο (58 %) έχουν βιώσει έξι ή περισσότερα περιστατικά σε έναν χρόνο. Γενικά, δεν υπάρχουν αξιοσημείωτες διαφορές μεταξύ του ποσοστού των μουσουλμάνων ανδρών και γυναικών που έχουν βιώσει έξι ή περισσότερα περιστατικά παρενόχλησης υποκινούμενης από λόγους προκατάληψης κατά τους 12 μήνες πριν από την έρευνα.

Διάγραμμα 22: Επικράτηση της παρενόχλησης λόγω προέλευσης από εθνοτική μειονότητα ή περιβάλλον μεταναστών σε 12 μήνες πριν από την έρευνα (%)^{α, β, γ}

Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των μουσουλμάνων ερωτηθέντων (n = 10 527). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

^γ Τα ακρωνύμια των ομάδων-στόχων αναφέρονται σε μετανάστες από τη(ν) [χώρα/περιοχή] και τους απογόνους τους: TUR = Τουρκία, SSAFR = Υποσαχάρια Αφρική, NOAFR = Βόρεια Αφρική, SASIA = Νότια Ασία, ASIA = Ασία, RIMGR = νεοαφιχθέντες μετανάστες από χώρες εκτός της ΕΕ.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

Επικράτηση της παρενόχλησης που υποκινείται από το μίσος για συγκεκριμένες ομάδες ερωτηθέντων

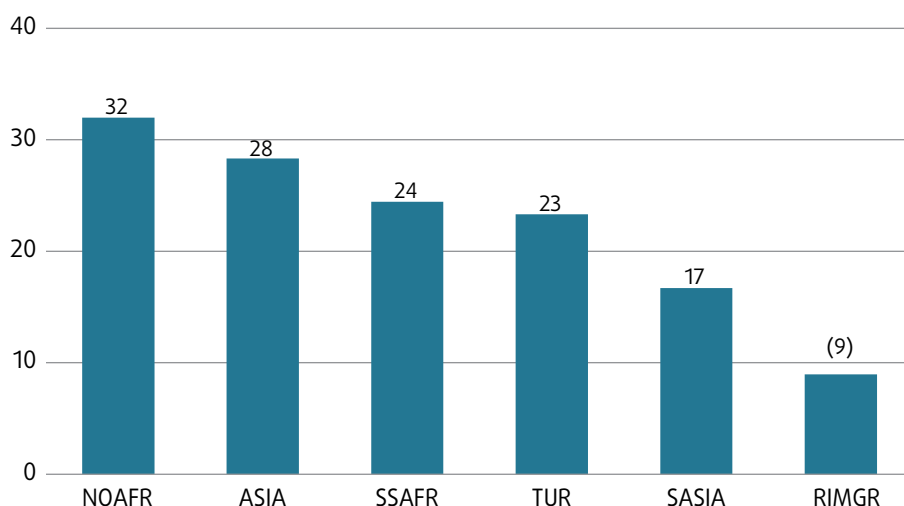
Μεταξύ των διαφόρων ομάδων των μουσουλμάνων ερωτηθέντων, το υψηλότερο ποσοστό των ατόμων που δήλωσαν ότι έχουν υποστεί κατά τους 12 μήνες πριν από την έρευνα παρενόχληση λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης είναι μετανάστες μουσουλμάνοι και απόγονοι μεταναστών από τη Βόρεια Αφρική (32 %), ακολουθούμενοι από μουσουλμάνους από την Ασία (28 %) (Διάγραμμα 23).

Με μια ματιά στα αποτελέσματα για κάθε ομάδα ερωτηθέντων διαπιστώνεται ότι στη Δανία οι μουσουλμάνες γυναίκες από τη υποσαχάρια Αφρική ανέφεραν υψηλότερα ποσοστά σε σχέση με τους άνδρες (γυναίκες: 46 %, άνδρες: 27 %), ενώ δεν παρατηρήθηκε καμία διαφορά εντός της χώρας μεταξύ γυναικών και ανδρών για τους ερωτηθέντες μουσουλμάνους από την Τουρκία. Από την άλλη πλευρά, οι μουσουλμάνοι από την Τουρκία στις Κάτω Χώρες, από την Υποσαχάρια Αφρική στη Σουηδία και από τη Βόρεια Αφρική και τη Νότια Ασία στην Ιταλία αναφέρουν

υψηλότερα ποσοστά παρενόχλησης υποκινούμενης από λόγους προκατάληψης σε σχέση με τις γυναίκες. Αυτές οι διαφορές υποδηλώνουν την ανάγκη για πιο εμπειριστατωμένη έρευνα, προκειμένου να διερευνηθεί ο τρόπος με τον οποίο οι μουσουλμάνοι (άνδρες και γυναίκες) πέφτουν θύματα παρενόχλησης με διάφορους τρόπους.

Οι ερωτηθέντες που έχουν δεχθεί παρενοχλήσεις υποκινούμενες από λόγους προκατάληψης κατά τους 12 μήνες πριν από την έρευνα είναι περισσότερο δεύτερης γενιάς (36 %) και λιγότερο πρώτης γενιάς (22 %). Αυτό μπορεί να εξηγηθεί εν μέρει από την νεαρή ηλικία των ερωτηθέντων δεύτερης γενιάς σε σύγκριση με αυτούς της πρώτης γενιάς, καθώς οι εμπειρίες παρενόχλησης τείνουν να είναι συχνότερες μεταξύ των νέων. Τα ποσοστά μειώνονται με την ηλικία, αντικατοπτρίζοντας ίσως τις διαφορετικές καταστάσεις που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι σε διάφορα στάδια της ζωής τους. Οι μετανάστες δεύτερης γενιάς μπορεί επίσης να είναι περισσότερο ικανοί να αναγνωρίζουν περιστατικά παρενόχλησης –για παράδειγμα, χάρη στην καλύτερη γνώση της τοπικής γλώσσας.

Διάγραμμα 23: Επικράτηση της παρενόχλησης λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης σε 12 μήνες πριν από την έρευνα (%), ανά συγκεντρωτικές ομάδες μουσουλμάνων ^{α, β, γ, δ}

Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των μουσουλμάνων ερωτηθέντων (n = 10 527). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

^γ Τα ακρωνύμια των ομάδων-στόχων αναφέρονται σε μετανάστες από τη(ν) [χώρα/περιοχή] και τους απογόνους τους: TUR = Τουρκία, SSAFR = Υποσαχάρια Αφρική, NOAFR = Βόρεια Αφρική, SASIA = Νότια Ασία, ASIA = Ασία, RIMGR = νεοαφιχθέντες μετανάστες από χώρες εκτός της ΕΕ.

^δ Δύο από τις ομάδες που παρουσιάζονται στο διάγραμμα ράβδων βασίζονται, αντίστοιχα, σε συνεντεύξεις από μία μόνο χώρα: «Νεοαφιχθέντες μετανάστες» (συνεντεύξεις από τη Σλοβενία) και «Ασιάτες και απόγονοί τους» (συνεντεύξεις από την Κύπρο).

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

Αντίκτυπος παραδοσιακής ή θρησκευτικής ενδυμασίας

Οι ερωτηθέντες άνδρες και γυναίκες ρωτήθηκαν εάν φορούν παραδοσιακή ή θρησκευτική ενδυμασία δημοσίως (βλ. επίσης [ενότητα 2.2.1](#) για τις διαφορές μεταξύ των φύλων όσον αφορά την επικράτηση των διακρίσεων). Επιπλέον, οι γυναίκες ρωτήθηκαν εάν φορούν μαντίλα ή νικάμπ³⁸ και αν έχουν βιώσει τρία συγκεκριμένα είδη παρενόχλησης ή βίας επειδή φορούσαν.

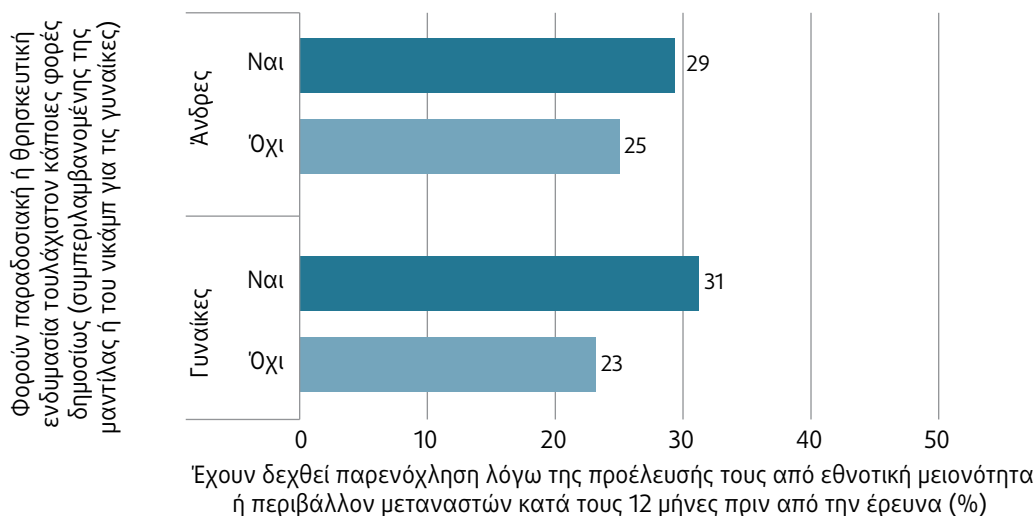
Σχεδόν το ένα τρίτο των μουσουλμάνων ερωτηθέντων (29 % των ανδρών και 31 % των γυναικών) που φορούν, κάποιες φορές τουλάχιστον, παραδοσιακές ή θρησκευτικές ενδυμασίες αναφέρουν ότι έχουν υποστεί παρενόχληση λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης έως και 12 μήνες πριν από την έρευνα ([διάγραμμα 24](#)).

Περίπου το 39 % των μουσουλμάνων γυναικών που ρωτήθηκαν και αναφέρουν ότι φορούν μαντίλα ή νικάμπ εκτός σπιτιού δηλώνουν ότι, κατά τους 12 μήνες πριν από την έρευνα, είχαν δεχθεί υποτιμητικά βλέμματα ή προσβλητικές χειρονομίες εξαιτίας του γεγονότος αυτού. Για τον ίδιο λόγο, το 22 % είχαν δεχθεί λεκτικές προσβολές ή προσβλητικά σχόλια και 2 % σωματικές επιθέσεις.

Είδος παρενόχλησης που υφίστανται τα θύματα

Οι πιο συνηθισμένες μορφές παρενόχλησης λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης είναι προσβλητικές χειρονομίες ή υποτιμητικά βλέμματα, ενώ το 21 % έχουν βιώσει μια τέτοια συμπεριφορά κατά τους τελευταίους 12 μήνες πριν από την έρευνα. Στη συνέχεια ακολουθούν προσβλητικά ή απειλητικά σχόλια από το ίδιο το άτομο που ασκεί την παρενόχληση (18 %). Άλλες μορφές παρενόχλησης –όπως απειλές

Διάγραμμα 24: Ερωτηθέντες που φορούν παραδοσιακά ή θρησκευτικά ενδύματα (συμπεριλαμβανομένης της μαντίλας ή του νικάμπ για τις γυναίκες) τουλάχιστον κάποιες φορές δημοσίως και έχουν υποστεί παρενόχληση λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης 12 μήνες πριν από την έρευνα (%)^{α, β, γ, δ}

Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των μουσουλμάνων ερωτηθέντων (n = 10 527). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

^γ Ερώτηση: «Φοράτε παραδοσιακή ή θρησκευτική ενδυμασία που διαφέρει από τον συνηθισμένο τύπο ενδυμάτων στη(ν)/στο [χώρα]; Μεταξύ άλλων, για παράδειγμα, ειδική παραδοσιακή ή θρησκευτική ενδυμασία, σύμβολα, μαντίλες ή τουρμπάνι».

^δ Ερώτηση που απευθύνεται μόνο σε μουσουλμάνες γυναίκες: «Φοράτε συνήθως μαντίλα ή νικάμπ εκτός σπιτιού;»

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

³⁸ Το νικάμπ είναι ένα πέπλο που καλύπτει το πρόσωπο, αλλά όχι τα μάτια.

βίας και παρενόχληση στον κυβερνοχώρο— είναι λιγότερο συχνές. Οι νεότεροι ερωτηθέντες βιώνουν τόσο προσωπική παρενόχληση, όπως προσβλητικά ή απειλητικά σχόλια, χειρονομίες ή απειλές βίας, όσο και παρενόχληση στον κυβερνοχώρο πιο συχνά από ό,τι οι μουσουλμάνοι μεγαλύτερης ηλικίας.

Δράστες παρενόχλησης υποκινούμενης από μίσος

Όταν ρωτήθηκαν για το αν αναγνώρισαν τον δράστη, τρεις στους τέσσερις ερωτηθέντες που είχαν υποστεί παρενόχληση υποκινούμενη από προκαταλήψεις δήλωσαν ότι ο δράστης του πιο πρόσφατου περιστατικού ήταν κάποιος που δεν γνώριζαν (75 %)· το 14 % δήλωσαν ότι ήταν κάποιος άτομο από την εργασία τους ή από το εκπαιδευτικό τους περιβάλλον και το 3 % ότι ήταν μέλος μιας ακροδεξιότητας/ρατσιστικής ομάδας. Στην έρευνα EU-MIDIS I, οι περισσότεροι ερωτηθέντες είχαν επίσης δηλώσει ότι οι δράστες της παρενόχλησης ήταν άτομα που δεν γνώριζαν προηγουμένως.

Η έρευνα ρωτούσε επίσης τα θύματα παρενόχλησης εάν ο δράστης του πιο πρόσφατου περιστατικού είχε την ίδια εθνοτική ή μεταναστευτική προέλευση με αυτά, εάν προερχόταν από άλλη εθνοτική μειονότητα ή αν ήταν κάποιος που ανήκε στην πλειονότητα του πληθυσμού. Στις περισσότερες περιπτώσεις (75 %), οι ερωτηθέντες είχαν αντιληφθεί ότι ο δράστης ήταν κάποιος που δεν ανήκε σε εθνοτική μειονότητα· το 21 % χαρακτήρισαν τον δράστη ως κάποιον από άλλη εθνοτική μειονοτική ομάδα και για το 6 % ο δράστης ανήκε στην ίδια εθνοτική μειονοτική ομάδα με τους ίδιους. (Οι ερωτηθέντες ανέφεραν όλες τις περιπτώσεις, οπότε το άθροισμα των ποσοστών για τις τρεις κατηγορίες υπερβαίνει το 100 %.) Αυτά τα αποτελέσματα σχετικά με το υπόβαθρο του/των δράστη/-ών είναι παρόμοια με αυτά της έρευνας EU-MIDIS I.

Τα αποτελέσματα ποικίλλουν μεταξύ των διαφόρων κρατών μελών της ΕΕ. Για παράδειγμα, στη Σουηδία το 53 % των μουσουλμάνων ερωτηθέντων από την Υποσαχάρια Αφρική και το 40 % των μουσουλμάνων ερωτηθέντων από την Τουρκία που είχαν υποστεί παρενόχληση δηλώνουν ότι ο δράστης του πιο πρόσφατου περιστατικού ανήκε σε διαφορετική εθνοτική μειονότητα από τη δική τους. Στη Δανία και τη Φινλανδία, το 90 % των μουσουλμάνων ερωτηθέντων από την Υποσαχάρια Αφρική που υπέστησαν παρενόχληση αναφέρουν ότι ο δράστης του πιο πρόσφατου περιστατικού δεν ανήκε σε εθνοτική μειονότητα. Κατά την ερμηνεία αυτών των αποτελεσμάτων, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι τα κράτη μέλη της ΕΕ διαφέρουν ως προς το μέγεθος και τον αριθμό των εθνοτικών μειονοτικών ομάδων στην κάθε χώρα, γεγονός που μπορεί να επηρεάζει τις εμπειρίες παρενόχλησης που έχουν βιώσει οι ερωτηθέντες και τον βαθμό στον

οποίο άτομα από άλλες ομάδες εθνοτικών μειονοτήτων αναγνωρίζονται ως δράστες.

Καταγγελία παρενόχλησης που υποκινείται από το μίσος και λόγοι μη καταγγελίας

Συνολικά, εννέα στους δέκα μουσουλμάνους ερωτηθέντες (91 %) δεν κατήγγειλαν το πιο πρόσφατο περιστατικό παρενόχλησης που αντιμετώπισαν είτε στην αστυνομία είτε σε οποιονδήποτε άλλο οργανισμό ή υπηρεσία. Οι μουσουλμάνες γυναίκες καταγγέλλουν συχνότερα τα περιστατικά (11 %) σε σχέση με τους μουσουλμάνους άνδρες (6 %). Δεν υπάρχει διαφορά όσον αφορά την ηλικία ή μεταξύ των ερωτηθέντων πρώτης και δεύτερης γενιάς όσον αφορά τις καταγγελίες περιστατικών παρενόχλησης.

Εκτός από την αστυνομία, τα κράτη μέλη της ΕΕ διαθέτουν όργανα ισότητας που δέχονται καταγγελίες οι οποίες σχετίζονται με την παρενόχληση, στον βαθμό που η εν λόγω απαίτηση της οδηγίας για τη φυλετική ισότητα έχει μεταφερθεί στην εθνική νομοθεσία. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι μεταξύ των 3 763 μουσουλμάνων οι οποίοι στην έρευνα ανέφεραν λεπτομέρειες σχετικά με την πιο πρόσφατη εμπειρία παρενόχλησης υποκινούμενης από προκαταλήψεις, μόνο τρεις είχαν έρθει σε επαφή με φορέα ισότητας, υπηρεσία για τα ανθρώπινα δικαιώματα ή άλλη αρμόδια υπηρεσία για να καταγγείλουν το περιστατικό.

Οι πιο συχνά αναφερόμενοι λόγοι για τους οποίους δεν είχαν καταγγείλει το πιο πρόσφατο περιστατικό παρενόχλησης υποκινούμενης από λόγους προκατάληψης ήταν ότι δεν θα γινόταν ούτε θα άλλαζε τίποτα αν το είχαν καταγγείλει (43 %). Το 41 % των ερωτηθέντων που είχαν δεχθεί παρενοχλήσεις υποκινούμενες από λόγους προκατάληψης δεν είχαν καταγγείλει το περιστατικό οπουδήποτε διότι το θεωρούσαν ήσσονος σημασίας. Το 13 % δήλωσαν ότι η καταγγελία του περιστατικού θα απαιτούσε μια υπερβολικά γραφειοκρατική διαδικασία, το 9 % ότι ήταν σε θέση να αντιμετωπίσουν οι ίδιοι το πρόβλημα και το 8 % ότι δεν θα τους πίστευαν ή δεν θα τους έπαιρναν σοβαρά υπόψη.

Από τα άτομα που είχαν καταγγείλει το πιο πρόσφατο περιστατικό παρενόχλησης στην αστυνομία, το 62 % ήταν πολύ ή κάπως δυσαρεστημένοι με τον τρόπο με τον οποίο η αστυνομία χειρίστηκε το θέμα. Οι άνδρες που είχαν καταγγείλει περιστατικό παρενόχλησης στην αστυνομία ήταν περισσότερο δυσαρεστημένοι σε σχέση με τις γυναίκες (76 % έναντι 53 %).

2.3.2. Εμπειρίες σωματικής βίας υποκινούμενης από μίσος

Στην έρευνα EU-MIDIS II, οι ερωτηθέντες ρωτήθηκαν αν είχαν υποστεί φυσική επίθεση, π.χ. αν τους είχε χτυπήσει, σπρώξει, κλοσήσει ή αρπάξει κάποιος. Τα ακόλουθα αποτελέσματα σχετικά με τη σωματική βία αφορούν περιστατικά που ανέφεραν οι ερωτώμενοι ότι υπέστησαν λόγω «εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης», το οποίο χρησιμοποιείται ως μια ευρύτερη έννοια που περιλαμβάνει την προκατάληψη που σχετίζεται με το χρώμα του δέρματος, την εθνική προέλευση ή το μεταναστευτικό υπόβαθρο και τη θρησκεία ή τις θρησκευτικές πεποιθήσεις.

Επικράτηση και συχνότητα βίας υποκινούμενης από το μίσος

Συνολικά, το 2 % του συνόλου των μουσουλμάνων ερωτηθέντων είχαν υποστεί σωματική βία λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης κατά το διάστημα των 12 μηνών πριν από την έρευνα και το 5 % πέντε χρόνια πριν από την έρευνα – με σημαντικές διαφορές ανάλογα με τη χώρα/περιοχή καταγωγής και τη χώρα διαμονής. Μεταξύ των μουσουλμάνων ερωτηθέντων από την Ασία στην Κύπρο και από τη Νότια Ασία στην Ιταλία καταγράφονται τα χαμηλότερα ποσοστά κατά τη δωδεκάμηνη περίοδο πριν από την έρευνα – σχεδόν μηδενικά –, ενώ τα υψηλότερα ποσοστά καταγράφονται από μουσουλμάνους ερωτηθέντες από την Υποσαχάρια Αφρική στη Γερμανία (8 %), τη Δανία (7 %) και τη Μάλτα (7 %).

Το μέσο ποσοστό των μουσουλμάνων ανδρών που είχαν υποστεί σωματική επίθεση κατά τους 12 μήνες πριν από την έρευνα λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης είναι 6 %, έναντι 3 % των μουσουλμάνων γυναικών. Δεν υπάρχουν διαφορές στα κρούσματα της βίας που υποκινούνται λόγω προκαταλήψεων σε βάρος ατόμων που φορούν παραδοσιακές ή θρησκευτικές ενδυμασίες δημοσίας (συμπεριλαμβανομένων γυναικών που φορούν μαντίλες ή νικάμπ). Για τις διαφορές μεταξύ ηλικιακών ομάδων και μελών πρώτης και δεύτερης γενιάς, παρατηρείται μια τάση παρόμοια με αυτή που παρατηρείται και για την παρενόχληση που υποκινείται από λόγους προκατάληψης – δηλαδή, τα ποσοστά είναι υψηλότερα μεταξύ των μικρότερης ηλικίας ερωτηθέντων σε σχέση με τους μεγαλύτερης ηλικίας ερωτηθέντες και υψηλότερα για τη δεύτερη γενιά.

Κατά μέσο όρο, κατά τα πέντε χρόνια πριν από την έρευνα, το 2 % (n = 197) όλων των μουσουλμάνων ερωτηθέντων είχαν δεχθεί σωματική επίθεση από

αστυνομικό, την οποία αποδίδουν στην εθνοτική ή μεταναστευτική τους προέλευση. Το ένα τρίτο αυτών των περιπτώσεων είχαν λάβει χώρα κατά τους 12 μήνες πριν από τη συνέντευξη (1 %). Η πλειονότητα αυτών των περιστατικών (70 %) δεν είχε καταγγελθεί σε καμία αρχή. Οι πιο συχνά αναφερόμενοι λόγοι για τους οποίους δεν είχε πραγματοποιηθεί καμία καταγγελία για σωματική επίθεση λόγω διακριτικής μεταχείρισης από την αστυνομία ήταν ότι δεν θα συνέβαινε ή δεν θα άλλαζε τίποτα (52 %), διότι οι ερωτηθέντες δεν εμπιστεύονται ή φοβούνται την αστυνομία (37 %), θεωρούν ότι οι διαδικασίες είναι υπερβολικά γραφειοκρατικές και χρονοβόρες (21 %) ή φοβούνται για αντίποινα ή κακομεταχείριση (21 %).

Δράστες βίας υποκινούμενης από μίσος

Στο πλαίσιο της έρευνας οι ερωτηθέντες προσδιόρισαν διάφορες κατηγορίες δραστών – για παράδειγμα, σε περιπτώσεις όπου δύο ή περισσότεροι δράστες είχαν εμπλακεί στο πιο πρόσφατο περιστατικό. Τα μισά από τα θύματα βίας υποκινούμενης από λόγους προκατάληψης δεν γνωρίζουν τους δράστες, ενώ το 16 % ανέφεραν ότι ο δράστης ήταν άτομο από το επαγγελματικό ή το εκπαιδευτικό περιβάλλον τους. Οι ερωτηθέντες προσδιόρισαν και άλλους δράστες: το 9 % ανέφεραν έναν αστυνομικό ή συνοριακό φύλακα, το 8 % έναν γνωστό, φίλο ή συγγενή, το 7 % έναν γείτονα και το 8 % δήλωσαν ότι ήταν κάποιος «άλλο πρόσωπο». Περίπου το 5 % των ερωτηθέντων αναφέρουν ότι ο δράστης ήταν μέλος ακροδεξιάς/ρατσιστικής ομάδας.

Όσον αφορά την εθνοτική καταγωγή των δραστών, το 64 % των μουσουλμάνων ερωτηθέντων δηλώνουν, κατά μέσο όρο, ότι ο δράστης του πιο πρόσφατου περιστατικού σωματικής επίθεσης που δέχθηκαν δεν καταγόταν από εθνοτική μειονότητα (διάγραμμα 25). Ένα στα τρία θύματα σωματικής επίθεσης (33 %) δηλώνει ότι ο δράστης καταγόταν από εθνοτική μειονότητα διαφορετική από τη δική του και το 10 % δηλώνει ότι ο δράστης είχε την ίδια μειονοτική καταγωγή με τη δική του³⁹.

Το ποσοστό των μουσουλμάνων γυναικών που είχαν αναγνωρίσει ότι ο δράστης του πιο πρόσφατου περιστατικού ανήκει σε άλλη εθνοτική μειονοτική ομάδα είναι πολύ υψηλότερο από αυτό των ανδρών (48 % έναντι 26 %). Αυτό ισχύει και για τους ερωτηθέντες δεύτερης γενιάς: το 38 % των ερωτηθέντων δεύτερης γενιάς δείχνει ότι ο δράστης προέρχεται από άλλη εθνοτική μειονοτική ομάδα – σε σύγκριση με το 28 % των ερωτηθέντων πρώτης γενιάς.

39 Το άθροισμα ξεπερνά το 100 % επειδή οι ερωτηθέντες μπορούσαν να επιλέξουν περισσότερες από μία κατηγορίες. Αυτό δείχνει ότι σε ορισμένα περιστατικά μπορεί να είχαν εμπλακεί περισσότεροι από ένας δράστες.

Καταγγελία βίας που υποκινείται από το μίσος και λόγοι μη καταγγελίας

Συνολικά, μόνο μια μειοψηφία (23 %) των ερωτηθέντων κατήγγειλαν το πιο πρόσφατο περιστατικό σε κάποιον οργανισμό ή υπηρεσία, συμπεριλαμβανομένης της αστυνομίας (14 %), ενώ το 77 % δεν είχαν καταγγείλει το περιστατικό πουθενά. Άλλες έρευνες του FRA που ρωτούσαν τους συμμετέχοντες σχετικά με την καταγγελία περιστατικών βίας στην αστυνομία παρέχουν στοιχεία για παρόμοια υψηλά επίπεδα μη καταγγελίας. Για παράδειγμα, η έρευνα του οργανισμού σχετικά με τη βία κατά των γυναικών⁴⁰ δείχνει ότι μόνο το 13 % των γυναικών είχαν επικοινωνήσει με την αστυνομία μετά το σοβαρότερο περιστατικό σωματικής βίας με δράστη κάποιο άτομο διαφορετικό από τον σύντροφό τους.

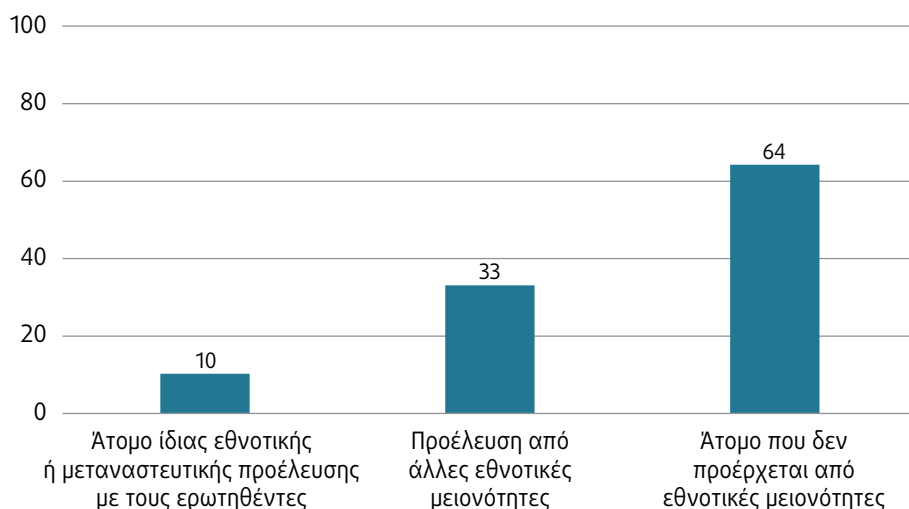
Συγκεκριμένα, από τους 534 μουσουλμάνους μετανάστες και απογόνους μεταναστών που κατά την έρευνα περιέγραψαν το πιο πρόσφατο περιστατικό βίας με κίνητρο την προκατάληψη, κανείς δεν

είχε επικοινωνήσει είτε με κάποιον εθνικό φορέα ισότητας είτε με κάποιον φορέα για τα ανθρώπινα δικαιώματα είτε με κάποιον διαμεσολαβητή για να καταγγείλει το περιστατικό.

Μεταξύ των μουσουλμάνων γυναικών και ανδρών καταγράφονται τα ίδια ποσοστά όσον αφορά την καταγγελία περιστατικών βίας υποκινούμενης από λόγους προκατάληψης στην αστυνομία ή σε άλλον οργανισμό ή υπηρεσία. Αντίθετα, ενώ το 29 % των θυμάτων βίας υποκινούμενης από λόγους προκατάληψης μεταξύ μουσουλμάνων μεταναστών πρώτης γενιάς αναφέρουν ότι κατήγγειλαν το πιο πρόσφατο περιστατικό, το ποσοστό καταγγελιών από μετανάστες δεύτερης γενιάς είναι 18 %. Δεν είναι δυνατόν να γίνει περαιτέρω ανάλυση με βάση την ηλικιακή ομάδα των ερωτηθέντων, λόγω του μικρού αριθμού των διαθέσιμων για ανάλυση περιστατικών.

Μεταξύ εκείνων που δεν κατήγγειλαν το πιο πρόσφατο περιστατικό σωματικής επίθεσης στην αστυνομία ή σε άλλον φορέα, το 43 % δηλώνουν

Διάγραμμα 25: Προέλευση των δράστων των πιο πρόσφατων περιστατικών σωματικής βίας λόγω εθνικής ή μεταναστευτικής προέλευσης (%)^{α, β, γ, δ}

Σημειώσεις: ^α Μουσουλμάνοι ερωτηθέντες που υπέστησαν σωματική βία λόγω εθνικής ή μεταναστευτικής προέλευσης (n = 515). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

^γ Το άθροισμα των κατηγοριών ξεπερνά το 100 % επειδή οι ερωτηθέντες μπορούσαν να επιλέξουν όλες τις κατηγορίες που υπήρχαν –για παράδειγμα, να περιγράψουν περιστατικά με πολλαπλούς δράστες με διαφορετική εθνική καταγωγή.

^δ Ερώτηση: «Σκεφτείτε το/τα άτομο/άτομα που σας το έκανε/έκαναν. Ήταν της ίδιας εθνικής ή μεταναστευτικής προέλευσης με εσάς; Προέρχονταν από διαφορετική εθνική μειονότητα από τη δική σας; Ήταν κάποιος που δεν ανήκει σε εθνική μειονότητα;»

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

40 FRA (2014), σ. 59.

ότι δεν το κατήγγειλαν επειδή ότι δεν θα συνέβαινε ή δεν θα άλλαζε τίποτα αν το είχαν καταγγείλει, το 23 % επειδή μπορούσαν να το χειριστούν μόνοι τους ή με τη βοήθεια της οικογένειας και των φίλων τους και το 18 % επειδή έκρινε ότι δεν ήταν αρκετά σημαντικό ή άξιο καταγγελίας επειδή τέτοια περιστατικά συμβαίνουν συνεχώς.

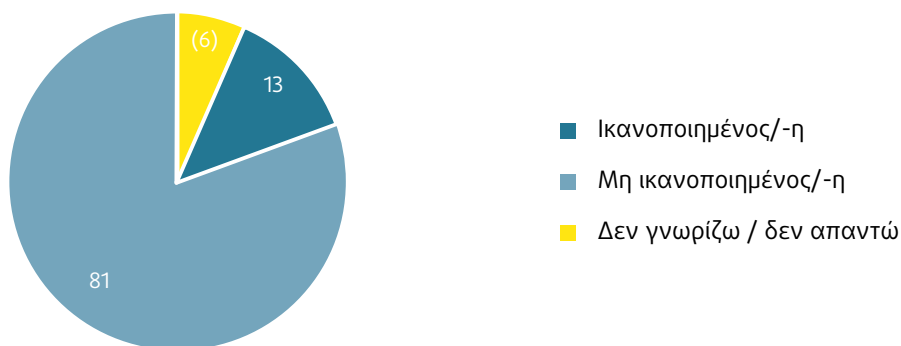
Μεταξύ εκείνων που δεν είχαν καταγγείλει το περιστατικό, το 11 % δήλωσαν ότι την απόφασή τους είχε επηρεάσει η έλλειψη εμπιστοσύνης προς την αστυνομία. Οι λόγοι τους οποίους αναφέρουν οι μουσουλμάνοι ερωτηθέντες για τη μη καταγγελία των περιστατικών στην αστυνομία είναι σε γενικές γραμμές παρόμοιοι με αυτούς που αναφέρουν οι μουσουλμάνοι ερωτηθέντες και στην έρευνα EU-MIDIS I, αλλά και άλλοι ερωτηθέντες στις έρευνες του FRA, καθώς και οι γυναίκες, οι Εβραίοι και οι λεσβίες, οι ομοφυλόφιλοι, τα αμφιφυλόφιλα και διεμφυλικά άτομα (ΛΟΑΔ) όταν ρωτήθηκαν για περιστατικά βίας που είχαν βιώσει. Αυτά τα αποτελέσματα αντανakλούν την ευρεία πεποίθηση που επικρατεί μεταξύ εκείνων που δεν καταγγέλλουν τα περιστατικά βίας ότι τυχόν καταγγελία τους στην αστυνομία δεν θα απέφερε απαραίτητα άμεσο όφελος και ότι βρίσκουν άλλους, ανεπίσημους τρόπους αντιμετώπισής τους. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι τα θύματα σταθμίζουν επίσης τα πιθανά οφέλη από την καταγγελία σε σχέση με τον χρόνο που θα χρειαστεί να αφιερώσουν για να τα καταγγείλουν, καθώς και την ταλαιπωρία ή την αναστάτωση που θα υποστούν.

Η συντριπτική πλειονότητα των ερωτηθέντων που κατήγγειλαν στην αστυνομία την πιο πρόσφατη σωματική επίθεση υποκινούμενη από λόγους προκατάληψης που δέχθηκαν (81 %) δήλωσαν είτε κάπως είτε πολύ απογοητευμένοι με τον τρόπο με τον οποίο χειρίστηκε την υπόθεση η αστυνομία, ενώ το 13 % δήλωσαν ικανοποιημένοι (διάγραμμα 26). Στο πλαίσιο αυτό, στην έρευνα του FRA σχετικά με τη βία κατά των γυναικών στην ΕΕ, το 66 % των γυναικών ανέφεραν ότι ήταν ικανοποιημένες με τον τρόπο με τον οποίο η αστυνομία χειρίστηκε το σοβαρότερο περιστατικό σωματικής βίας με δράστη κάποιον άλλον πλην του υφιστάμενου ή του προηγούμενου συντρόφου τους.

2.3.3. Παρενόχληση και σωματική βία κατά μελών της οικογένειας ή φίλων των ερωτηθέντων – περιστατικά υποκινούμενα από το μίσος

Η προσωπική εμπειρία επηρεάζει τα αισθήματα της ασφάλειας και της συμμετοχής, αλλά τα αισθήματα αυτά μπορεί επίσης να επηρεαστούν και από τις εμπειρίες των άλλων, ιδιαίτερα των στενών μελών της οικογένειας και των φίλων. Συνολικά, το 27 % των μουσουλμάνων ερωτηθέντων γνωρίζει ότι κάποιο μέλος της οικογένειάς τους ή φίλος/-η τους είχε δεχθεί, κατά τους 12 μήνες πριν από την έρευνα, προσβλητικά ή εξυβριστικά σχόλια λόγω εθνότητας ή μεταναστευτικής προέλευσης. Το μεγαλύτερο

Διάγραμμα 26: Ικανοποίηση για τον τρόπο με τον οποίο η αστυνομία χειρίστηκε το πιο πρόσφατο περιστατικό βίας λόγω εθνότητας ή μεταναστευτικής προέλευσης μετά την καταγγελία του περιστατικού στην αστυνομία (%) ^{α, β, γ}

Σημειώσεις: ^α Μουσουλμάνοι ερωτηθέντες που κατήγγειλαν στην αστυνομία το πιο πρόσφατο περιστατικό σωματικής επίθεσης υποκινούμενης από λόγους προκατάληψης (n = 82). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

^γ Ερώτηση: «Είπατε ότι επικοινωνήσατε με την αστυνομία. Σε ποιον βαθμό είστε ικανοποιημένοι με το πώς η αστυνομία χειρίστηκε την αναφορά ή την καταγγελία σας;»

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

ποσοστό καταγράφεται στις Κάτω Χώρες: 52 % των μουσουλμάνων ερωτηθέντων από την Τουρκία και 50 % αυτών από τη Βόρεια Αφρική.

Συγκρίνοντας την ευαισθητοποίηση των ερωτηθέντων σχετικά με τα μέλη της οικογένειας ή τους φίλους τους που προσβλήθηκαν ή εξουβρίστηκαν σε σχέση με τις δικές τους προσωπικές εμπειρίες προκύπτουν ορισμένες αξιοσημείωτες διαφορές. Για παράδειγμα, στις Κάτω Χώρες το 18 % των μουσουλμάνων ερωτηθέντων από την Τουρκία έχουν δεχθεί προσωπικά προσβλητικά ή απειλητικά σχόλια λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης κατά τους 12 μήνες πριν από την έρευνα, αλλά το 52 % δηλώνουν ότι γνωρίζουν κάποιο μέλος της οικογένειάς τους ή φίλο τους που έχει δεχθεί προσβλητικά ή εξουβριστικά σχόλια για τους λόγους αυτούς κατά τη διάρκεια αυτής της χρονικής περιόδου. Οι διαφορές μεταξύ των περιπτώσεων των ερωτηθέντων που έχουν προσωπική εμπειρία και αυτών που γνωρίζουν για την προσωπική εμπειρία κάποιου άλλου ατόμου εντοπίζονται μεταξύ των ερωτηθέντων από τη Βόρεια Αφρική στο Βέλγιο και στις Κάτω Χώρες, των ερωτηθέντων από την Τουρκία στο Βέλγιο, τη Δανία και τη Γερμανία και των ερωτηθέντων από τη Νότια Ασία στην Ελλάδα.

2.3.4. Στάσεις απέναντι στη βία

Στην έρευνα EU-MIDIS II οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν για τη στάση τους απέναντι στη σωματική βία. Παρόλο που δεν υπάρχει άμεση σχέση ανάμεσα στις στάσεις υπέρ της βίας και της πραγματικής εμπλοκής σε βία, η έρευνα είχε ως στόχο να εντοπίσει τυχόν τάσεις υποστήριξης της σωματικής βίας σε διάφορες περιστάσεις, θέτοντας τέσσερις ερωτήσεις (βλ. [διαγράμματα 27 έως 30](#)):

- Είναι αποδεκτό κάποιος να χρησιμοποιήσει σωματική βία για να σταματήσει να δέχεται σωματική επίθεση;
- Είναι αποδεκτό κάποιος να χρησιμοποιήσει σωματική βία για να σταματήσει να δέχεται σωματική επίθεση κάποιο άλλο άτομο;
- Είναι αποδεκτό κάποιος να χρησιμοποιήσει σωματική βία επειδή προσβλήθηκε λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης;
- Είναι αποδεκτό κάποιος να χρησιμοποιήσει σωματική βία επειδή κάποιος προσέβαλε τη θρησκεία του;

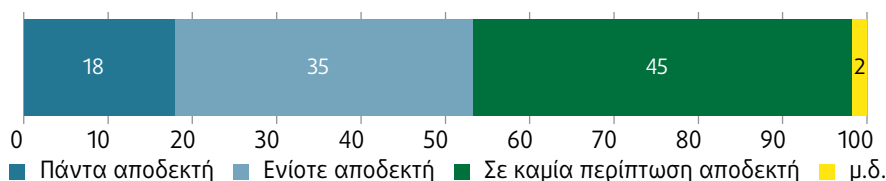
Οι έρευνες γενικού πληθυσμού που χρησιμοποιήθηκαν για τη σύγκριση ορισμένων πτυχών που καλύπτονται

στην παρούσα έκθεση, όπως η εμπιστοσύνη στους δημόσιους φορείς ή η αποδοχή άλλων ομάδων, δεν περιλαμβάνουν ερωτήματα σχετικά με τη στάση απέναντι στη βία. Από την άποψη αυτή, η παρούσα έκθεση συγκρίνει τα αποτελέσματα για τους μουσουλμάνους ερωτηθέντες με τα αποτελέσματα για τους ερωτηθέντες στην έρευνα EU-MIDIS II που δεν δήλωσαν μουσουλμάνοι στα 15 κράτη μέλη της ΕΕ που καλύπτονται.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι το 45 % των μουσουλμάνων ερωτηθέντων δεν θεωρούν αποδεκτή τη σωματική βία για να αποφύγουν να τραυματιστούν σε σύγκριση με το 41 % των μη μουσουλμάνων ερωτηθέντων. Εν τω μεταξύ, το 49 % των μουσουλμάνων ερωτηθέντων δεν θεωρούν αποδεκτή τη χρήση σωματικής βίας για να εμποδίσουν τον τραυματισμό κάποιου άλλου, σε σύγκριση με το 44 % των μη μουσουλμάνων ερωτηθέντων. Η συντριπτική πλειονότητα των μουσουλμάνων και των μη μουσουλμάνων ερωτηθέντων διαπιστώνουν ότι δεν είναι ποτέ αποδεκτή η χρήση σωματικής βίας επειδή κάποιος τους προσέβαλε λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης (86 % και 89 % αντίστοιχα) ή της θρησκείας τους (87 % και 94 %). Κατά μέσο όρο, η χρήση σωματικής βίας είναι περισσότερο αποδεκτή από τους μουσουλμάνους άνδρες από ό,τι από τις μουσουλμάνες γυναίκες και περισσότερο από τη δεύτερη γενιά –και επομένως από τους νεότερους– μουσουλμάνους ερωτηθέντες σε σχέση με εκείνους της πρώτης γενιάς, ειδικά όταν ασκείται για αυτοάμυνα.

Τα πορίσματα της έρευνας EU-MIDIS II δείχνουν ότι η μόνη στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ μουσουλμάνων και μη μουσουλμάνων ερωτηθέντων αφορά την αποδοχή της σωματικής βίας σε περιπτώσεις προσβολής της θρησκείας τους: το 11 % των μουσουλμάνων ερωτηθέντων θεωρούν ότι η σωματική βία είναι «ενίοτε ή πάντα» αποδεκτή στο πλαίσιο αυτό, σε σύγκριση με το 4 % των μη μουσουλμάνων ερωτηθέντων. Μια πιο προηγμένη ανάλυση αποκαλύπτει ότι οι μουσουλμάνοι ερωτηθέντες που υπήρξαν θύματα βίας υποκινούμενης από λόγους μίσους κατά τους 12 μήνες που προηγήθηκαν της έρευνας είναι πολύ πιο πιθανό να θεωρούν αποδεκτή τη σωματική βία, πάντα ή μερικές φορές, επειδή κάποιος προσέβαλε τη θρησκεία τους. Ωστόσο, τόσο οι μουσουλμάνοι όσο και οι μη μουσουλμάνοι που έχουν αντιμετωπίσει διακρίσεις ή παρενόχληση λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης κατά τους 12 μήνες που προηγήθηκαν της έρευνας είναι πιο πιθανό να θεωρούν τη σωματική βία αποδεκτή, πάντα ή μερικές φορές, επειδή κάποιος προσέβαλε τη θρησκεία τους.

Διάγραμμα 27: Αποδοχή της αντίδρασης με βία για λόγους αυτοάμυνας (%)^{α,β}

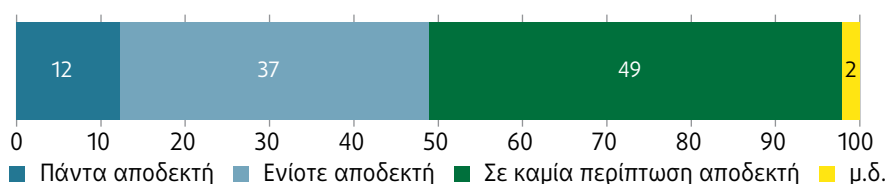

Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των μουσουλμάνων ερωτηθέντων (n = 10 527). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Ερώτηση: «Πιστεύετε ότι είναι αποδεκτό να ασκήσει κάποιος σωματική βία στις ακόλουθες περιπτώσεις; 1) Χρησιμοποιεί σωματική βία για να εμποδίσει τον τραυματισμό του, 2) Χρησιμοποιεί σωματική βία για να εμποδίσει τον τραυματισμό κάποιου άλλου, 3) Χρησιμοποιεί σωματική βία επειδή έχει δεχθεί προσβολές λόγω εθνικής ή μεταναστευτικής προέλευσης, 4) Χρησιμοποιεί σωματική βία επειδή κάποιος προσέβαλε τη θρησκεία του».

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

Διάγραμμα 28: Αποδοχή της αντίδρασης με βία για την υπεράσπιση κάποιου άλλου (%)^{α,β}

Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των μουσουλμάνων ερωτηθέντων (n = 10 527). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Ερώτηση: «Πιστεύετε ότι είναι αποδεκτό να ασκήσει κάποιος σωματική βία στις ακόλουθες περιπτώσεις; 1) Χρησιμοποιεί σωματική βία για να εμποδίσει τον τραυματισμό του, 2) Χρησιμοποιεί σωματική βία για να εμποδίσει τον τραυματισμό κάποιου άλλου, 3) Χρησιμοποιεί σωματική βία επειδή έχει δεχθεί προσβολές λόγω εθνικής ή μεταναστευτικής προέλευσης, 4) Χρησιμοποιεί σωματική βία επειδή κάποιος προσέβαλε τη θρησκεία του».

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

Διάγραμμα 29: Αποδοχή της αντίδρασης με βία σε περίπτωση προσβλητικών σχολίων, λόγω εθνικής ή μεταναστευτικής προέλευσης (%)^{α,β}

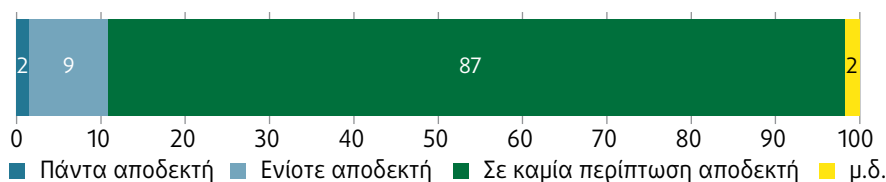

Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των μουσουλμάνων ερωτηθέντων (n = 10 527). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Ερώτηση: «Πιστεύετε ότι είναι αποδεκτό να ασκήσει κάποιος σωματική βία στις ακόλουθες περιπτώσεις; 1) Χρησιμοποιεί σωματική βία για να εμποδίσει τον τραυματισμό του, 2) Χρησιμοποιεί σωματική βία για να εμποδίσει τον τραυματισμό κάποιου άλλου, 3) Χρησιμοποιεί σωματική βία επειδή έχει δεχθεί προσβολές λόγω εθνικής ή μεταναστευτικής προέλευσης, 4) Χρησιμοποιεί σωματική βία επειδή κάποιος προσέβαλε τη θρησκεία του».

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

Διάγραμμα 30: Αποδοχή της αντίδρασης με βία λόγω προσβολής της θρησκείας κάποιου (%)^{α,β}

Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των μουσουλμάνων ερωτηθέντων (n = 10 527). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Ερώτηση: «Πιστεύετε ότι είναι αποδεκτό να ασκήσει κάποιος σωματική βία στις ακόλουθες περιπτώσεις; 1) Χρησιμοποιεί σωματική βία για να εμποδίσει τον τραυματισμό του, 2) Χρησιμοποιεί σωματική βία για να εμποδίσει τον τραυματισμό κάποιου άλλου, 3) Χρησιμοποιεί σωματική βία επειδή έχει δεχθεί προσβολές λόγω εθνικής ή μεταναστευτικής προέλευσης, 4) Χρησιμοποιεί σωματική βία επειδή κάποιος προσέβαλε τη θρησκεία του».

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

2.4. Αιφνίδιοι αστυνομικοί έλεγχοι

ΚΥΡΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

- Η αστυνομία σταμάτησε για έλεγχο το 16 % του συνόλου των ερωτηθέντων μουσουλμάνων κατά τους 12 μήνες που προηγήθηκαν της έρευνας και το 7 % δηλώνει ότι ο αστυνομικός έλεγχος οφειλόταν στην εθνοτική ή μεταναστευτική τους προέλευση.
- Μεταξύ αυτών των μουσουλμάνων ερωτηθέντων που είχε σταματήσει η αστυνομία για έλεγχο κατά τους 12 μήνες πριν από την έρευνα, το 42 % ανέφεραν ότι αυτό οφείλεται στην εθνοτική τους προέλευση ή το μεταναστευτικό τους περιβάλλον, αν και τα αποτελέσματα διαφέρουν μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ.
- Κατά τα πέντε έτη που προηγήθηκαν της έρευνας, η αστυνομία είχε σταματήσει το 29 % όλων των μουσουλμάνων ερωτηθέντων και το 9 % υποστηρίζουν ότι αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι είναι εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης.
- Μεταξύ αυτών που έχει σταματήσει η αστυνομία για έλεγχο τα τελευταία πέντε χρόνια, το 32 % πιστεύει ότι αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι προέρχονται από εθνοτική μειονότητα ή μεταναστευτικό περιβάλλον, και πάλι με σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ.
- Οι μουσουλμάνοι ερωτηθέντες από τη Βόρεια και την Υποσαχάρια Αφρική αναφέρουν ότι η αστυνομία τους σταματά συχνότερα από ό,τι άλλες ομάδες μουσουλμάνων που ρωτήθηκαν.
- Κατά μέσο όρο, οι νεότερης ηλικίας μουσουλμάνοι ερωτηθέντες δηλώνουν ότι η αστυνομία τους σταματά για έλεγχο πιο συχνά σε σχέση με αυτούς που είναι μεγαλύτερης ηλικίας, ενώ επίσης σταματά πιο συχνά τους μουσουλμάνους από ό,τι τις μουσουλμάνες.
- Οι μουσουλμάνοι άνδρες και γυναίκες που φορούν τουλάχιστον ενίοτε παραδοσιακή ή θρησκευτική ενδυμασία δημοσίως αναφέρουν συχνά ότι η αστυνομία τους σταμάτησε εξαιτίας της εθνοτικής ή μεταναστευτικής τους προέλευσης κατά τα πέντε έτη πριν από την έρευνα (39 %) σε σχέση με όσους δεν φορούν παρόμοια ενδυμασία (29 %).

Οι πρακτικές αστυνόμευσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση ποικίλλουν τόσο από την άποψη της συχνότητας των αστυνομικών ελέγχων όσο και από την άποψη της συμπεριφοράς της αστυνομίας κατά τη διάρκεια αυτών των εξακριβώσεων. Οι αντιλήψεις για ασεβείς συμπεριφορές ή για διακριτική μεταχείριση μπορούν να υπονομεύσουν τη νομιμότητα της αστυνομίας και επομένως την αποτελεσματικότητά της. Είναι σημαντικό να παρακολουθούνται και να αξιολογούνται πρακτικές όπως οι αιφνίδιοι αστυνομικοί έλεγχοι, ώστε να διασφαλίζεται ότι τα οφέλη τους υπερτερούν των κινδύνων για τις σχέσεις αστυνομίας-κοινωνίας. Ωστόσο, ελάχιστα μόνο κράτη μέλη της ΕΕ⁴¹ συλλέγουν τέτοια στοιχεία συστηματικά ή πραγματοποιούν κάποια έρευνα σχετικά με τις πρακτικές επιβολής του νόμου, συμπεριλαμβανομένων και των αστυνομικών ελέγχων, και τον τρόπο με τον οποίο

αυτές επηρεάζουν διάφορες ομάδες. Όπως επισήμανε ο FRA το 2010⁴², αυτά τα δεδομένα, που συγκεντρώνονται ανώνυμα, παρέχουν ουσιαστικά στοιχεία για τον εντοπισμό ενδεχομένως διακριτικών πρακτικών.

Η αστυνομική και δικαστική συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ ενισχύθηκε πρόσφατα για την υλοποίηση του Ευρωπαϊκού Θεματολογίου για την Ασφάλεια, το οποίο αναγνωρίζει ότι η ασφάλεια και ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι συμπληρωματικοί στόχοι πολιτικής⁴³. Υπό αυτή την έννοια, ο Οργανισμός τόνισε ότι η ένταξη των θεμελιωδών δικαιωμάτων στον σχεδιασμό των μέτρων ασφάλειας μπορεί να βοηθήσει στον περιορισμό των πιθανώς δυσμενών επιπτώσεων που μπορεί να έχουν τα τελευταία στα ατομικά δικαιώματα και να μειώσει τον κίνδυνο αποξένωσης των κοινοτήτων εξαιτίας μέτρων που μπορεί να θεωρηθούν ότι εισάγουν διακρίσεις⁴⁴.

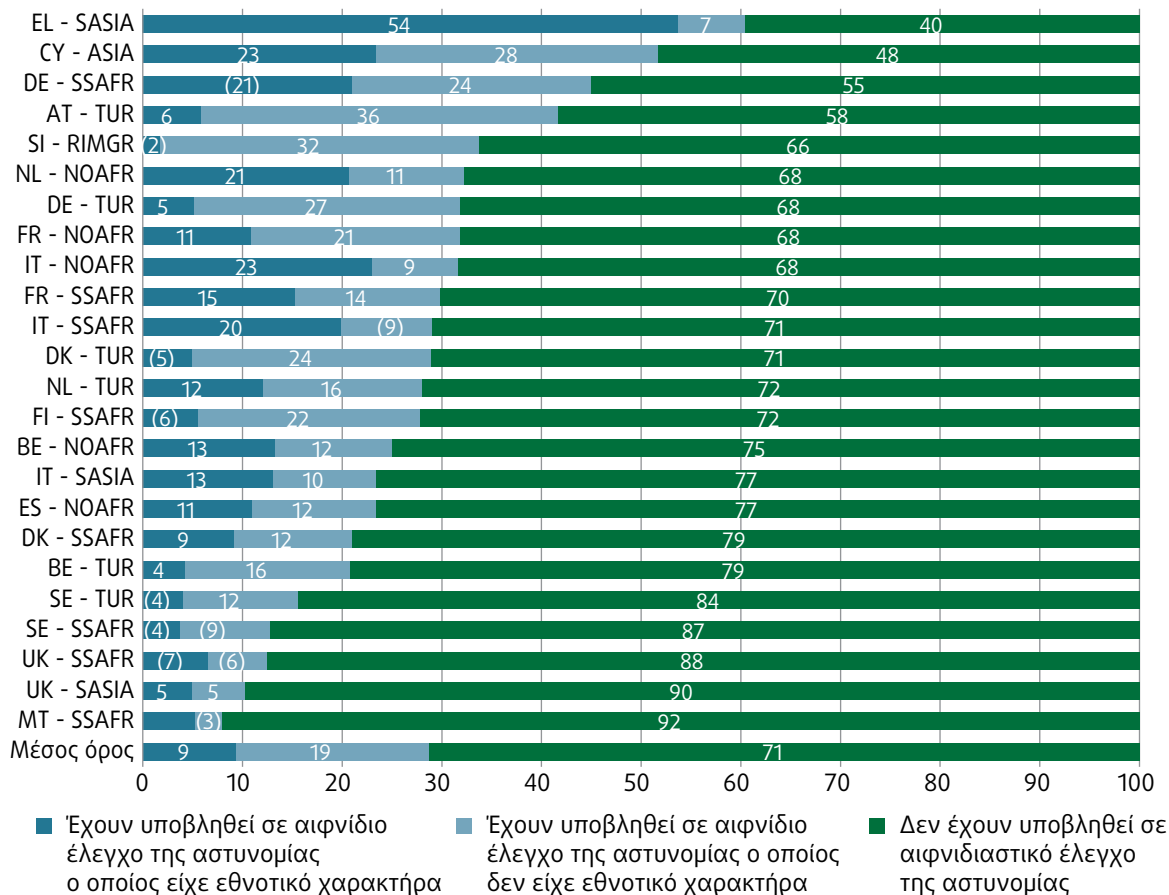
41 Το Ηνωμένο Βασίλειο αποτελεί εξαίρεση. Στην Αγγλία και την Ουαλία —σύμφωνα με τα άρθρα 5, 50 και 55 του νόμου περί αστυνομίας και ποινικών τεκμηρίων (PACE) του 1984— οι αστυνομικοί υποχρεούνται να συλλέγουν και να δημοσιεύουν στατιστικά στοιχεία. Οι διατάξεις αυτές καλύπτουν τους αιφνίδιους αστυνομικούς ελέγχους και τις έρευνες προσώπων ή οχημάτων, τους οδικούς ελέγχους, την κράτηση προσώπων και τη σωματική έρευνα προσώπων. Την 1η Ιουνίου 2015 τέθηκε σε λειτουργία στη Σκωτία μια ενισχυμένη εθνική βάση δεδομένων, ως μέρος του Σχεδίου Ελέγχων και Βελτίωσης των Ερευνών της Αστυνομίας της Σκωτίας.

42 FRA (2010).

43 Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2015α) και Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016α).

44 FRA (2015).

Διάγραμμα 31: Συχνότητα των αιφνίδιων αστυνομικών ελέγχων κατά τα τελευταία πέντε έτη, ανά κράτος μέλος της ΕΕ και ανά ομάδα-στόχο (%)^{α,β,γ,δ,ε,στ}

Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των μουσουλμάνων ερωτηθέντων (n = 10 527). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Το συνολικό ποσοστό των ερωτηθέντων που έχουν υποβληθεί σε αιφνidiaστικό έλεγχο της αστυνομίας τα τελευταία 5 χρόνια υπολογίζεται προσθέτοντας δύο στοιχεία: το ποσοστό των ατόμων που τους έχει σταματήσει η αστυνομία τα τελευταία 5 χρόνια και αντιλήφθηκαν ότι αυτό οφειλόταν στην εθνοτική ή μεταναστευτική τους προέλευση και το ποσοστό των ατόμων που τους έχει σταματήσει η αστυνομία τα τελευταία 5 χρόνια αλλά δεν θεωρούν ότι αυτό οφειλόταν στην εθνοτική ή μεταναστευτική τους προέλευση.

^γ Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

^δ Ερώτηση: «Τα τελευταία 5 έτη που βρίσκεστε στη(ν)/στο [χώρα] (ή από τότε που βρίσκεστε στη(ν)/στο [χώρα]), σας έχει ποτέ σταματήσει, ερευνήσει ή ανακρίνει η αστυνομία;»

^ε Τα ακρωνύμια των ομάδων-στόχων αναφέρονται σε μετανάστες από τη(ν) [χώρα/περιοχή] και τους απογόνους τους: TUR = Τουρκία, SSAFR = Υποσαχάρια Αφρική, NOAFR = Βόρεια Αφρική, SASIA = Νότια Ασία, ASIA = Ασία, RIMGR = νεοαφιχθέντες μετανάστες από χώρες εκτός της ΕΕ.

^{στ} Το άθροισμα ορισμένων ράβδων δεν φτάνει το 100 % για λόγους στρογγυλοποίησης.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

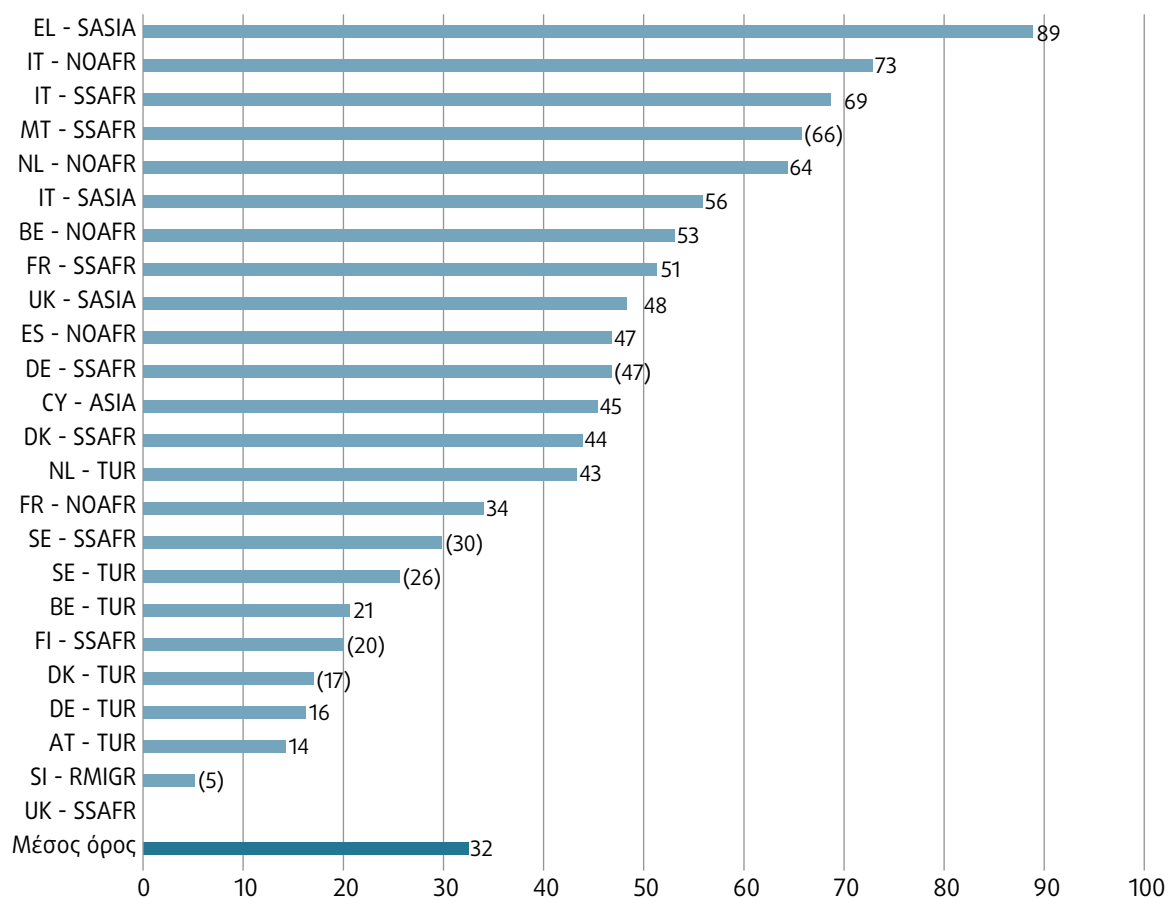
2.4.1. Συναντήσεις με τις αρχές επιβολής του νόμου

Τα αποτελέσματα σχετικά με τους αιφνίδιους αστυνομικούς ελέγχους αναφέρονται σε επαφές μεταξύ των αρχών επιβολής του νόμου και των μουσουλμάνων που ρωτήθηκαν στο πλαίσιο της έρευνας EU-MIDIS II. Οι ερωτηθέντες ρωτήθηκαν επίσης αν πιστεύουν ότι η αστυνομία τους είχε σταματήσει για έλεγχο λόγω

της εθνοτικής ή μεταναστευτικής τους προέλευσης και σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο τους αντιμετώπισε η αστυνομία, καθώς και για τυχόν σωματική επίθεση που δέχθηκαν από την αστυνομία.

Κατά μέσο όρο, περίπου το ένα τρίτο όλων των ερωτηθέντων μουσουλμάνων (29 %) έχουν υποβληθεί σε αιφνίδιο αστυνομικό έλεγχο κατά τα πέντε έτη που προηγήθηκαν της έρευνας, με σημαντικές

Διάγραμμα 32: Πιο πρόσφατοι αιφνίδιοι αστυνομικοί έλεγχοι που θεωρήθηκαν εθνικός χαρακτηρισμός από τα άτομα που έχει σταματήσει η αστυνομία για εξακρίβωση στοιχείων κατά τα πέντε έτη που προηγούνται της έρευνας, ανά κράτος μέλος της ΕΕ και ανά ομάδα-στόχο (%)^{α, β, γ, δ}

Σημειώσεις: ^α Μεταξύ των μουσουλμάνων ερωτηθέντων που τους έχει σταματήσει η αστυνομία για έλεγχο κατά τα πέντε έτη που προηγούνται της έρευνας (n = 3 140). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

^γ Ερωτήσεις: «Τα τελευταία 5 έτη που βρίσκεστε στη(ν)/στο [χώρα] (ή από τότε που βρίσκεστε στη(ν)/στο [χώρα]), σας έχει ποτέ σταματήσει, ερευνήσει ή ανακρίνει η αστυνομία;», «Πιστεύετε ότι την τελευταία φορά που σας σταμάτησε η αστυνομία ήταν λόγω της εθνικής ή μεταναστευτικής σας προέλευσης;».

^δ Τα ακρωνύμια των ομάδων-στόχων αναφέρονται σε μετανάστες από τη(ν) [χώρα/περιοχή] και τους απογόνους τους: TUR = Τουρκία, SSAFR = Υποσαχάρια Αφρική, NOAFR = Βόρεια Αφρική, SASIA = Νότια Ασία, ASIA = Ασία, RIMGR = νεοαφιχθέντες μετανάστες από χώρες εκτός της ΕΕ.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

διαφορές μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Κατά μέσο όρο, περίπου το ένα δέκατο των ερωτηθέντων μουσουλμάνων (9 %) αναφέρουν ότι αυτό οφείλεται στην εθνική ή μεταναστευτική τους προέλευση (διάγραμμα 31). Μεταξύ αυτών που έχουν υποβληθεί σε αιφνίδιο αστυνομικό έλεγχο από την αστυνομία, το 32 % πιστεύει ότι αυτό οφείλεται στην εθνική ή μεταναστευτική τους προέλευση, αλλά και πάλι με σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών μελών (διάγραμμα 32).

Όταν ρωτήθηκαν σχετικά με τους 12 μήνες που προηγήθηκαν της έρευνας, το 16 % του συνόλου των

μουσουλμάνων ερωτηθέντων ανέφεραν ότι, κατά το διάστημα αυτό, είχαν υποβληθεί σε αιφνίδιο έλεγχο από την αστυνομία, ενώ το 42 % από αυτούς αναφέρουν ότι αυτό οφείλεται στην εθνική ή μεταναστευτική τους προέλευση. Η αύξηση του ποσοστού των ατόμων που πιστεύουν ότι ο αιφνίδιος έλεγχος από την αστυνομία εισήγαγε διάκριση μπορεί να αποδοθεί στο γεγονός ότι οι ερωτώμενοι θυμούνται πιο εύκολα τα πιο πρόσφατα περιστατικά. Εντούτοις, μπορεί επίσης να αντικατοπτρίζει τις μεταβαλλόμενες πρακτικές που εφαρμόζονται στους ελέγχους της αστυνομίας, οι οποίες ενδεχομένως σχετίζονται με την αυξημένη επικέντρωση στην ασφάλεια σε ολόκληρη την ΕΕ.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι κατά τη διάρκεια του έτους που προηγήθηκε της EU-MIDIS II (16 %) είχαν υποβληθεί σε αιφνίδιο αστυνομικό έλεγχο λιγότεροι μουσουλμάνοι σε σχέση με το έτος πριν από την έρευνα EU-MIDIS I. Σε αυτή την πρώτη έρευνα, κατά μέσο όρο, το 25 % του συνόλου των μουσουλμάνων ερωτηθέντων ανέφεραν ότι είχαν υποβληθεί σε αιφνίδιο αστυνομικό έλεγχο κατά τη διάρκεια αυτού του χρονικού διαστήματος. Το 40 % των ατόμων που υποβλήθηκαν σε αιφνίδιο αστυνομικό έλεγχο πίστευαν ότι αυτό οφειλόταν στο καθεστώς μετανάστη ή μειονότητας, ποσοστό παρόμοιο με αυτό των ερωτηθέντων που αναφέρουν στην έρευνα EU-MIDIS II ότι έχουν υποβληθεί σε αιφνίδιο αστυνομικό έλεγχο για τον ίδιο λόγο (42 %) ⁴⁵.

Κατά μέσο όρο –και ομοίως με τα ευρήματα της έρευνας EU-MIDIS I– οι μουσουλμάνοι ερωτηθέντες από τη Βόρεια και Υποσαχάρια Αφρική αναφέρουν ότι η αστυνομία τους υποβάλλει συχνότερα σε έλεγχο και ότι αντιλαμβάνονται συχνά πως οι αστυνομικοί έλεγχοι συνιστούν διακριτική μεταχείριση. Μεταξύ των μουσουλμάνων ερωτηθέντων που έχει σταματήσει για έλεγχο η αστυνομία, το 73 % και το 69 % των οποίων προέρχονται από τη Βόρεια και Υποσαχάρια Αφρική (αντίστοιχα) στην Ιταλία, και το 64 % από τη Βόρεια Αφρική στις Κάτω Χώρες, πιστεύουν ότι τους έχει σταματήσει η αστυνομία λόγω της εθνοτικής ή μεταναστευτικής τους προέλευσης. Αντίθετα, το ποσοστό αυτό είναι πολύ χαμηλότερο μεταξύ των μουσουλμάνων ερωτηθέντων από την Τουρκία (για παράδειγμα, 21 % στο Βέλγιο, 16 % στη Γερμανία και 14 % στην Αυστρία).

2.4.2. Διαφορές στους αιφνίδιους αστυνομικούς ελέγχους ανά φύλο και ηλικία

Εξετάζοντας τις διαφορές μεταξύ των φύλων, παρατηρούμε ότι η αστυνομία σταματά για έλεγχο τους μουσουλμάνους συχνότερα από ό,τι τις μουσουλμάνες (έχει σταματήσει 45 % των ανδρών, κατά το διάστημα των πέντε ετών πριν από την έρευνα, έναντι 12 % των γυναικών). Μεταξύ των ατόμων που έχει σταματήσει για έλεγχο η αστυνομία, το 37 % των μουσουλμάνων ανδρών και το 15 % των μουσουλμάνων γυναικών πιστεύουν ότι ο τελευταίος αστυνομικός έλεγχος στον οποίο υποβλήθηκαν συνιστούσε διακριτική μεταχείριση.

Η έρευνα ρωτούσε τους συμμετέχοντες αν φορούν δημοσίως παραδοσιακή ή θρησκευτική ενδυμασία που διαφέρει από τον συνήθη τύπο ενδυμάτων στη χώρα στην οποία διαμένουν. Οι μουσουλμάνες που συμμετείχαν στην έρευνα ρωτήθηκαν επίσης εάν φορούν συνήθως μαντίλα (ή νικάμπ) εκτός σπιτιού. Μεταξύ

όλων των γυναικών μουσουλμάνων που ρωτήθηκαν, το 41 % φορούν συνήθως μαντίλα εκτός σπιτιού, αλλά μόνο το 1 % φοράει νικάμπ. Ο μικρός αριθμός των μουσουλμάνων γυναικών που φορούν νικάμπ εμποδίζει την περαιτέρω κατανομή σε ομάδες-στόχους.

Όσον αφορά τους αιφνίδιους αστυνομικούς ελέγχους, η χρήση, τουλάχιστον ορισμένες φορές, παραδοσιακών ή θρησκευτικών ενδυμάτων δημοσίως επηρεάζει περισσότερο τους μουσουλμάνους άνδρες από ό,τι τις μουσουλμάνες γυναίκες (διάγραμμα 33). Περίπου οι μισοί μουσουλμάνοι άνδρες (47 %) που φορούν τέτοιου είδους ενδυμασία πιστεύουν ότι υποβλήθηκαν σε αστυνομικό έλεγχο λόγω της εθνοτικής ή μεταναστευτικής τους προέλευσης, σε σύγκριση με το 20 % των γυναικών που φορούν.

Οι μικρότερης ηλικίας ερωτηθέντες υποβάλλονται συχνότερα σε έλεγχο από την αστυνομία. Κατά τα πέντε έτη που προηγούνται της έρευνας, η αστυνομία σταμάτησε για έλεγχο το 36 % των νέων μουσουλμάνων ερωτηθέντων ηλικίας 16 έως 24 ετών και το 35 % των ατόμων ηλικίας 25 έως 34 ετών. Οι αιφνίδιοι αστυνομικοί έλεγχοι ήταν λιγότερο συχνοί στις μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες. Οι αντιλήψεις σχετικά με τον βαθμό εθνοτικού χαρακτηρισμού όταν οι ερωτηθέντες υποβλήθηκαν την τελευταία φορά σε έλεγχο από την αστυνομία δεν διαφέρουν σημαντικά μεταξύ ηλικιακών ομάδων ή μεταξύ ερωτηθέντων πρώτης και δεύτερης γενιάς.

2.4.3. Περιστάσεις και φύση του πιο πρόσφατου ελέγχου από την αστυνομία

Οι συνεντεύξεις της έρευνας διεξήχθησαν κατά τη διάρκεια μιας χρονικής περιόδου κατά την οποία είχαν λάβει χώρα μείζονες τρομοκρατικές επιθέσεις στο Βέλγιο και τη Γαλλία ⁴⁶, οι οποίες οδήγησαν σε αύξηση της αστυνομικής επιτήρησης και των εξακριβώσεων ταυτότητας. Ομοίως, οι μεταναστευτικές ροές μέσω της Ελλάδας και της Ιταλίας προκάλεσαν επίσης αυξημένους αστυνομικούς και συνοριακούς ελέγχους.

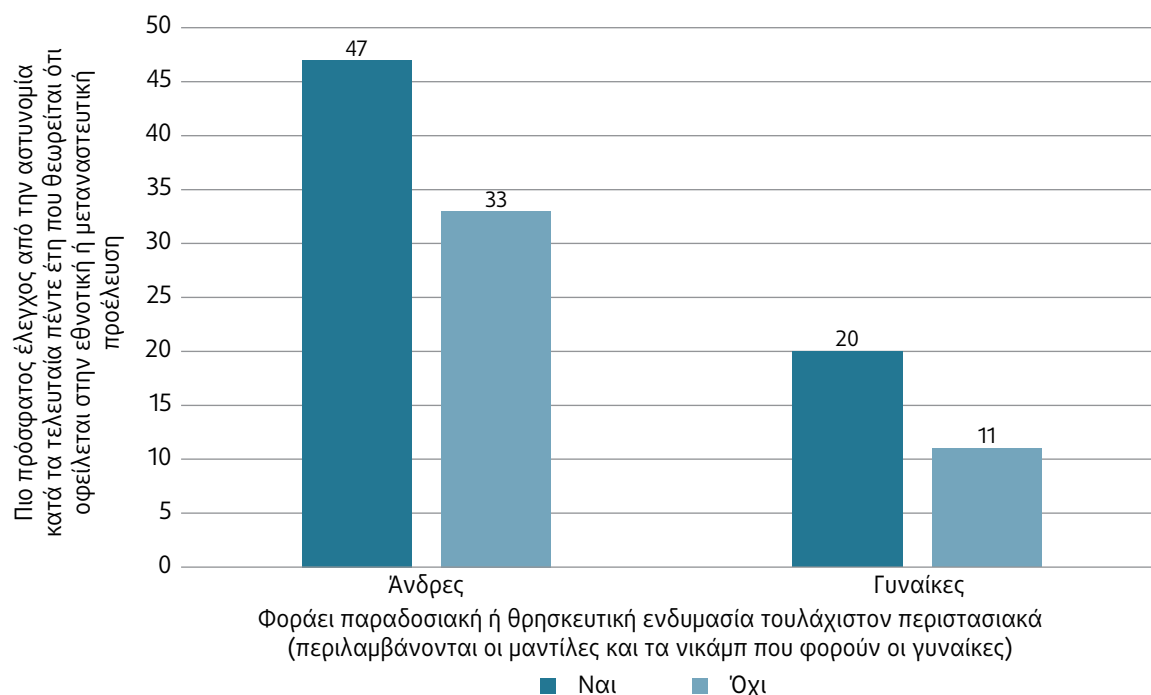
Κατά τη διάρκεια των πέντε ετών πριν από την έρευνα, η πλειονότητα (63 %) των μουσουλμάνων ερωτηθέντων πρώτης και δεύτερης γενιάς είχαν υποβληθεί σε έλεγχο από την αστυνομία ενώ βρίσκονταν σε ιδιωτικό αυτοκίνητο. Τα περιστατικά αυτά ενδέχεται να αφορούσαν αστυνομικούς ελέγχους οχημάτων, καθώς στο 56 % από αυτούς τους ζητήθηκε η άδεια οδήγησης ή τα έγγραφα του οχήματος.

⁴⁶ Στις 22 Μαρτίου 2016 τρεις βομβιστικές επιθέσεις αυτοκτονίας στις Βρυξέλλες, στο Βέλγιο –στο αεροδρόμιο και σε σταθμό μετρό–, είχαν ως αποτέλεσμα 32 θανάτους και περισσότερους από 300 τραυματισμούς. Στις 14 Ιουλίου 2016 έγινε επίθεση με φορηγό στη Νίκαια της Γαλλίας, με 86 θανάτους και 434 τραυματισμούς.

⁴⁵ FRA (2009), σ. 13.

Διάγραμμα 33: Πιο πρόσφατος έλεγχος από την αστυνομία κατά τα τελευταία πέντε έτη που θεωρείται ότι οφείλεται στην εθνοτική ή μεταναστευτική προέλευση α) μεταξύ των ατόμων που φορούν παραδοσιακή ή θρησκευτική ενδυμασία και β) ανά φύλο (%)^{α, β, γ, δ, ε}

Σημειώσεις: ^α Μεταξύ των μουσουλμάνων ερωτηθέντων που έχουν υποβληθεί σε έλεγχο από την αστυνομία κατά τα πέντε τελευταία έτη (n = 3 140· διαχωρισμός ανά φύλο: άνδρες n = 2 603, γυναίκες n = 537). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

^γ Ερώτηση: «Τα τελευταία 5 έτη που βρίσκεστε στη(ν)/στο [χώρα] (ή από τότε που βρίσκεστε στη(ν)/στο [χώρα]), σας έχει ποτέ σταματήσει, ερευνήσει ή ανακρίνει η αστυνομία;», «Πιστεύετε ότι την τελευταία φορά που σας σταμάτησε η αστυνομία ήταν λόγω της εθνοτικής ή μεταναστευτικής σας προέλευσης;».

^δ Ερώτηση: «Φοράτε παραδοσιακή ή θρησκευτική ενδυμασία που διαφέρει από τον συνήθη τύπο ενδυμάτων στο/στη(ν) [χώρα]; Μεταξύ άλλων, για παράδειγμα, συγκεκριμένη παραδοσιακή ή θρησκευτική ενδυμασία, σύμβολα, μαντίλα ή τουρμπάνι».

^ε Ερώτηση μόνο για τις μουσουλμάνες: «Φοράτε συνήθως μαντίλα ή νικάμπ εκτός σπιτιού;»

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

Ωστόσο, σχεδόν έναν στους πέντε (22 %) είχε σταματήσει η αστυνομία για έλεγχο ενώ περπατούσε στον δρόμο, ενώ το 5 % δήλωσε ότι τους είχε σταματήσει ενώ βρισκόταν σε μέσα μαζικής μεταφοράς⁴⁷.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι ορισμένες ομάδες υποβάλλονται σε αιφνίδιους αστυνομικούς ελέγχους στον δρόμο πιο συχνά σε σχέση με άλλες. Οι μισοί από τους μουσουλμάνους ερωτηθέντες πρώτης και δεύτερης γενιάς από την Υποσαχάρια Αφρική στην Ιταλία (53 %) και σχεδόν οι μισοί από τη Βόρεια

Αφρική στις Κάτω Χώρες, το Βέλγιο, την Ιταλία και την Ισπανία ανέφεραν ότι τους έχει σταματήσει για έλεγχο η αστυνομία στον δρόμο (40-42 %). Το αντίστοιχο ποσοστό των μουσουλμάνων ερωτηθέντων από τη Νότια Ασία στην Ελλάδα ανέρχεται σε 80%, το οποίο μπορεί να σχετίζεται με εντατικούς ελέγχους που διεξάγονται σχετικά με τη μετανάστευση.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι στους περισσότερους μουσουλμάνους ερωτηθέντες, όταν τους σταμάτησε για έλεγχο, η αστυνομία ζήτησε τα έγγραφα ταυτότητας (67 %), την άδεια οδήγησης ή τα έγγραφα του οχήματος (56 %) ή τους έθεσε άλλες ερωτήσεις (49 %). Το ένα τέταρτο όσων σταμάτησε για έλεγχο η αστυνομία (24 %) ανέφεραν ότι η αστυνομία ερεύνησε τους ίδιους ή το αυτοκίνητό τους. Στο 14 % όλων

⁴⁷ Δεν υπάρχουν περαιτέρω αναλύσεις ανά ομάδα-στόχο σχετικά με τους αιφνίδιους αστυνομικούς ελέγχους στα μέσα μαζικής μεταφοράς επειδή οι σταθμισμένες παρατηρήσεις ανά κελί είναι λιγότερες από 20.

των μουσουλμάνων ερωτηθέντων τους οποίους σταμάτησε για έλεγχο η αστυνομία επιβλήθηκε πρόστιμο κατά τον πιο πρόσφατο έλεγχο, το 12 % δέχθηκε συστάσεις ή προειδοποιήσεις και το 5 % δήλωσε ότι συνελήφθη ή μεταφέρθηκε σε αστυνομικό τμήμα.

Όσον αφορά τους ελέγχους ταυτότητας, σχεδόν όλοι οι μουσουλμάνοι μετανάστες από τη Νότια Ασία στην Ελλάδα (96 %) και οι μετανάστες από τη Βόρεια και Υποσαχάρια Αφρική και οι απόγονοί τους στην Ιταλία (94 % και 98 % αντίστοιχα) ανέφεραν ότι τους έχει ζητηθεί η ταυτότητα, το διαβατήριο ή η άδεια παραμονής τους κατά τη διάρκεια του πιο πρόσφατου αστυνομικού ελέγχου στον οποίο υποβλήθηκαν, γεγονός που μπορεί να εξηγηθεί από τις μεταναστευτικές ροές κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου και στις δύο χώρες. Περισσότεροι από οκτώ στους δέκα μουσουλμάνους μετανάστες και απόγονοι μεταναστών από τη Βόρεια Αφρική και την Τουρκία που ζουν στο Βέλγιο (83 % και 86 % αντίστοιχα) έχουν κληθεί να παράσχουν τα έγγραφα ταυτότητάς τους κατά τη διάρκεια του πιο πρόσφατου αστυνομικού ελέγχου στον οποίο υποβλήθηκαν. Και πάλι, το αποτέλεσμα αυτό πρέπει να εξεταστεί στο πλαίσιο της αυξημένης αστυνομικής επιτήρησης μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις στις Βρυξέλλες.

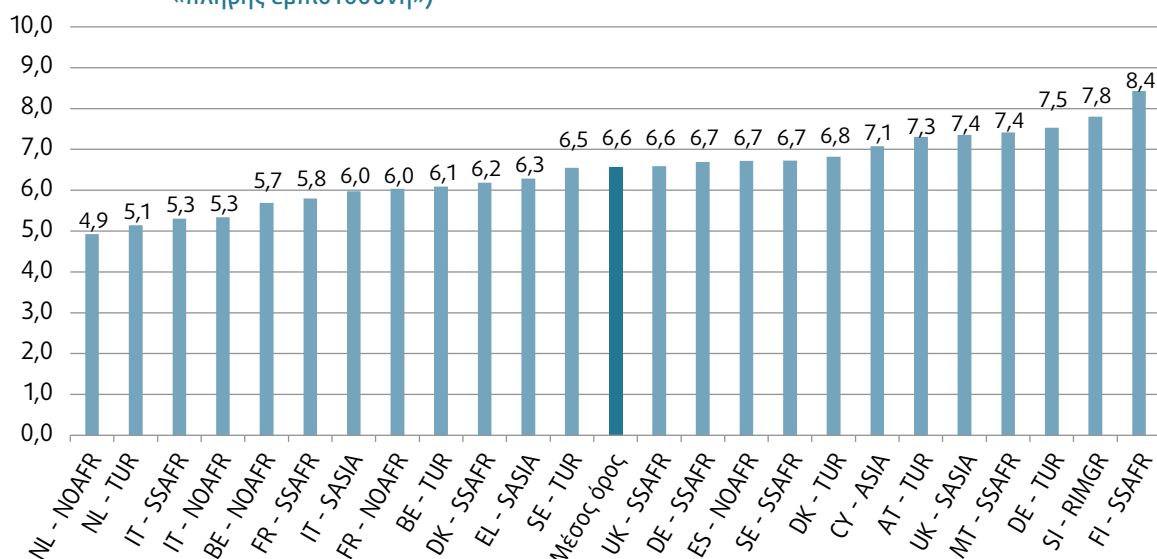
Από την ανάλυση των στοιχείων της έρευνας σχετικά με τους πιο πρόσφατους αστυνομικούς ελέγχους, προκύπτει ότι το υψηλότερο ποσοστό επιτυχίας από τους

ελέγχους αυτούς, δηλαδή το ποσοστό αστυνομικών ελέγχων και έρευνας που οδήγησε σε κυρώσεις επιβολής του νόμου, όπως πρόστιμο, σύλληψη ή κλήση, παρατηρείται μεταξύ των μουσουλμάνων ερωτηθέντων τουρκικής προέλευσης που βρίσκονται στην Αυστρία: οι μισοί (50 %) δήλωσαν ότι τους έχει επιβληθεί πρόστιμο, ενώ στους περισσότερους έχει ζητηθεί να επιδείξουν την άδεια οδήγησης ή τα έγγραφα του οχήματός τους (84 %) ή τα έγγραφα ταυτότητας (54 %). Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι επιβλήθηκαν κυρώσεις σε πολλούς μουσουλμάνους από την Τουρκία έπειτα από τον πιο πρόσφατο αστυνομικό έλεγχο στον οποίο υποβλήθηκαν στην Αυστρία, μόνο το 14 % θεωρούσε ότι ο έλεγχος αυτός εισήγαγε διακρίσεις.

2.4.4. Μεταχείριση από την αστυνομία

Η πλειονότητα (60 %) των μουσουλμάνων ερωτηθέντων που είχαν υποβληθεί σε αστυνομικό έλεγχο τα τελευταία πέντε έτη πριν από την έρευνα δήλωσε ότι τους αντιμετώπισαν αξιοπρεπώς (26 % «πολύ αξιοπρεπώς», 34 % «αρκετά αξιοπρεπώς»). Ένας στους τέσσερις (24 %) ερωτηθέντες δήλωσε ότι ο τρόπος με τον οποίο τους αντιμετώπισε η αστυνομία δεν ήταν «ούτε αξιοπρεπής ούτε αναξιοπρεπής», ενώ το 16 % από αυτούς δήλωσαν ότι η αστυνομία τους αντιμετώπισε αναξιοπρεπώς (7 % «αρκετά αναξιοπρεπώς» και 9 % «πολύ αναξιοπρεπώς»).

Διάγραμμα 34: Εμπιστοσύνη στην αστυνομία, ανά κράτος μέλος της ΕΕ και ανά ομάδα-στόχο (μέσες τιμές, σε κλίμακα 0-10, όπου το 0 σημαίνει «καμία απολύτως εμπιστοσύνη» και το 10 σημαίνει «πλήρης εμπιστοσύνη») ^{α, β, γ}

Σημειώσεις: ^α Επί του συνόλου των μουσουλμάνων ερωτηθέντων (n = 10 527). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Ορισμένες ράβδοι έχουν την ίδια τιμή αλλά φαίνονται ελαφρώς διαφορετικές, λόγω της στρογγυλοποίησης των αριθμών.

^γ Τα ακρωνύμια των ομάδων-στόχων αναφέρονται σε μετανάστες από τη(ν) [χώρα/περιοχή] και τους απογόνους τους: TUR = Τουρκία, SSAFR = Υποσαχάρια Αφρική, NOAFR = Βόρεια Αφρική, SASIA = Νότια Ασία, ASIA = Ασία, RIMGR = νεοαφιχθέντες μετανάστες από χώρες εκτός της ΕΕ.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

Όπως δείχνουν τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στην **ενότητα 2.1.3**, οι μουσουλμάνοι ερωτηθέντες τείνουν να εμπιστεύονται περισσότερο την αστυνομία και το νομικό σύστημα της χώρας σε σύγκριση με άλλους φορείς για τους οποίους ρωτήθηκαν στην έρευνα. Το **διάγραμμα 34** δείχνει ότι τα επίπεδα εμπιστοσύνης στην αστυνομία ποικίλλουν μεταξύ των διαφόρων μουσουλμανικών ομάδων-στόχων και των κρατών μελών της ΕΕ. Για παράδειγμα, τα χαμηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης προς την αστυνομία παρατηρούνται μεταξύ των μουσουλμάνων ερωτηθέντων στις Κάτω Χώρες και την Ιταλία. Και στις δύο χώρες οι μουσουλμάνοι ερωτηθέντες με καταγωγή από τη Βόρεια Αφρική εκφράζουν χαμηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης προς την αστυνομία (μέσες τιμές 4,9 και 5,3

αντίστοιχα), όπως και οι μουσουλμάνοι με τουρκική καταγωγή που διαμένουν στις Κάτω Χώρες (μέση τιμή 5,1) και οι μουσουλμάνοι ερωτηθέντες με καταγωγή από την Υποσαχάρια Αφρική που διαμένουν στην Ιταλία (μέση τιμή 5,3). Οι μουσουλμάνοι που ρωτήθηκαν στη Γαλλία και το Βέλγιο τείνουν επίσης να εμφανίζουν χαμηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης προς την αστυνομία από ό,τι ο μέσος όρος στα επιλεγμένα κράτη μέλη της ΕΕ. Αντίθετα, μεταξύ των μουσουλμάνων ερωτηθέντων με καταγωγή από την Υποσαχάρια Αφρική που διαμένουν στη Φινλανδία και των νεοαφιχθέντων μουσουλμάνων μεταναστών στη Σλοβενία καταγράφονται τα υψηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης προς την αστυνομία (μέσες τιμές 8,4 και 7,8 αντίστοιχα).

2.5. Η επίδραση των διακρίσεων και της θυματοποίησης στο αίσθημα της συμμετοχής και της εμπιστοσύνης στα θεσμικά όργανα

ΚΥΡΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

- Οι ερωτηθέντες που αισθάνονται ότι υφίστανται διακρίσεις και/ή έχουν υποστεί παρενόχληση ή βία λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης εμφανίζουν χαμηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης προς το νομικό σύστημα και την αστυνομία, καθώς και χαμηλότερο επίπεδο αφοσίωσης στη χώρα διαμονής τους.
- Μεταξύ των ερωτηθέντων δεύτερης γενιάς καταγράφονται χαμηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης προς την αστυνομία και το νομικό σύστημα από ό,τι μεταξύ των ερωτηθέντων πρώτης γενιάς.

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, τα αισθήματα του ανήκουν και της αφοσίωσης σχετίζονται με το περιβάλλον και δεν μπορούν να θεωρηθούν στατικά ή σταθερά, αλλά είναι πολυδιάστατα και αλλάζουν με την πάροδο του χρόνου. Τα αισθήματα του αποκλεισμού ή της αποξένωσης μπορούν να βασιστούν σε υποκειμενικές αντιλήψεις σχετικά με τη διαδικασία μετανάστευσης, αλλά αναπτύσσονται επίσης ως αντίδραση σε εμπειρίες αποκλεισμού.

Οι ερωτηθέντες που αναφέρουν ότι έχουν πέσει θύματα διακρίσεων, παρενόχλησης ή βίας λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης εμφανίζουν σημαντικά χαμηλότερα επίπεδα αφοσίωσης στην υπό έρευνα χώρα από εκείνους που δεν έχουν υποστεί τέτοια κακοποίηση. Μεταξύ εκείνων που έχουν υποστεί διακρίσεις, παρενόχληση ή βία κατά τη διάρκεια των πέντε ετών που προηγήθηκαν της έρευνας, το 71 % έχει την τάση να αισθάνεται (έντονα) συνδεδεμένο με την υπό έρευνα χώρα, σε σύγκριση με το 81 % όσων δεν

έχουν τέτοιες εμπειρίες ⁴⁸. Μεταξύ των ατόμων που έχουν υποστεί διακρίσεις, παρενόχληση ή βία λόγω της εθνοτικής ή μεταναστευτικής τους προέλευσης κατά τους 12 μήνες που προηγήθηκαν της έρευνας, το ποσοστό εκείνων που αισθάνονται (έντονα) συνδεδεμένοι με τη χώρα διαμονής είναι πάνω από 10 μονάδες χαμηλότερο από ό,τι εκείνων που δεν έχουν εμπειρία σε θέματα θυματοποίησης (68 % έναντι 81 %).

Η αρνητική συσχέτιση μεταξύ εμπειριών διακρίσεων, παρενόχλησης και βίας λόγω εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης και του βαθμού αφοσίωσης των ερωτηθέντων στη χώρα διαμονής τους παραμένει, ακόμα και όταν λαμβάνονται υπόψη άλλα δυναμικά σχετικά χαρακτηριστικά των ερωτηθέντων. Οι αρνητικές επιπτώσεις των εμπειριών θυματοποίησης παραμένουν όταν συμπεριλαμβάνονται στους στατιστικούς υπολογισμούς πληροφορίες σχετικά με το

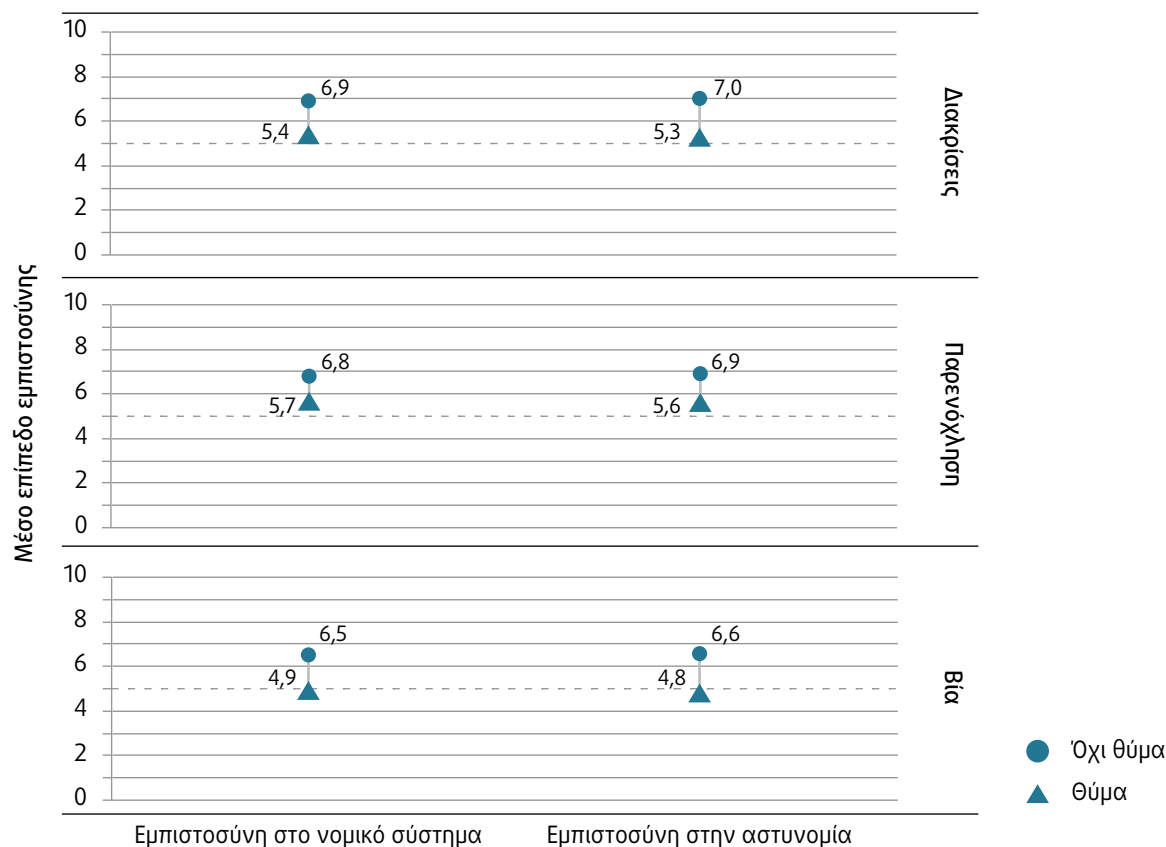
⁴⁸ Το ποσοστό περιλαμβάνει τους ερωτηθέντες που ανέφεραν τις τιμές 4 ή 5 στην κλίμακα 5 σημείων, όπου το 5 σημαίνει «πολύ ισχυρά συνδεδεμένος/-η» και το 1 «καθόλου συνδεδεμένος/-η».

φύλο, την ηλικία, τη χώρα διαμονής, την ομάδα-στόχο και την ιθαγένεια, γεγονός που υπογραμμίζει την ευρωστία των πορισμάτων ⁴⁹.

Ομοίως, οι εμπειρίες σε θέματα διακρίσεων, παρενόχλησης και θυματοποίησης έχουν έντονη επίδραση στο επίπεδο εμπιστοσύνης στο νομικό σύστημα της χώρας και στην αστυνομία. Όπως επισημάνθηκε ανωτέρω, τα επίπεδα εμπιστοσύνης των ερωτηθέντων μετρήθηκαν σε κλίμακα από το 0 έως το 10, όπου το 10 σημαίνει πλήρη εμπιστοσύνη. Τα άτομα που έχουν υποστεί οποιαδήποτε μορφή διακρίσεων, παρενόχλησης ή βίας εμφανίζουν σταθερά χαμηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης στο νομικό σύστημα και την αστυνομία.

Το **διάγραμμα 35** δείχνει τα μέσα επίπεδα εμπιστοσύνης στην αστυνομία και το νομικό σύστημα μεταξύ των ερωτηθέντων που είχαν εμπειρίες θυματοποίησης, κατανεμημένες ανά είδος θυματοποίησης που συνέβη κατά τους 12 μήνες που προηγήθηκαν της έρευνας. Κατά την ανάλυση παλινδρόμησης πολλαπλών μεταβλητών, η επίδραση των εμπειριών θυματοποίησης στο επίπεδο της εμπιστοσύνης εξακολουθεί να είναι έντονη όταν εξετάζονται πληροφορίες για άλλα χαρακτηριστικά, όπως η ηλικία, η υπηκοότητα, η χώρα διαμονής, το φύλο, η γενιά και οι ομάδες-στόχοι. Μεταξύ των χαρακτηριστικών αυτών, στους μετνάστες δεύτερης γενιάς καταγράφονται επίσης, κατά μέσο όρο, χαμηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης.

Διάγραμμα 35: Εμπιστοσύνη στο νομικό σύστημα και την αστυνομία, ανά εμπειρία θυματοποίησης κατά τους τελευταίους 12 μήνες (μέση τιμή σε κλίμακα από το 0 έως το 10· τα τρίγωνα σημαίνουν ότι υπάρχει κάποια μορφή εμπειρίας θυματοποίησης και οι τελείες ότι δεν υπάρχει τέτοια εμπειρία) ^{α, β}

Σημειώσεις: ^α Βάσει όλων των μουσουλμάνων ερωτηθέντων (n = 10 498 για διακρίσεις και n = 10 527 για παρενόχληση και βία).

^β Ερώτηση: «Σε μια κλίμακα από το 0 έως το 10, πείτε μας πόσο εμπιστεύεστε προσωπικά καθένα από τα θεσμικά όργανα της/του [χώρας] που αναφέρω. Το 0 σημαίνει ότι δεν εμπιστεύεστε καθόλου ένα θεσμικό όργανο και το 10 σημαίνει ότι δείχνετε απόλυτη εμπιστοσύνη».

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

49 Αυτό το αποτέλεσμα ελέγχθηκε με ανάλυση του επιπέδου αφοσίωσης σε μια ανάλυση παλινδρόμησης πολλαπλών μεταβλητών.

Παράρτημα: Μεθοδολογία της έρευνας EU-MIDIS II

Τα πορίσματα που παρουσιάζονται στην παρούσα έκθεση βασίζονται σε συνεντεύξεις, οι οποίες έλαβαν χώρα σε 15 κράτη μέλη της ΕΕ, με μετανάστες και απογόνους μεταναστών που ανέφεραν ότι είναι μουσουλμάνοι όταν ρωτήθηκαν ποια είναι η θρησκεία τους. Το υπο-δείγμα των μουσουλμάνων αποτελεί μέρος της έρευνας EU-MIDIS II του FRA, η οποία συγκέντρωσε στοιχεία για τις εμπειρίες και τις απόψεις των μεταναστών και των εθνοτικών μειονοτήτων σχετικά με τις διακρίσεις, τη θυματοποίηση, την κοινωνική ενσωμάτωση και την ένταξη και στα 28 κράτη μέλη της ΕΕ.

Οι ομάδες-στόχοι των μεταναστών και των απογόνων μεταναστών (που συχνά αναφέρονται ως μετανάστες πρώτης και δεύτερης γενιάς) προσδιορίστηκαν με ερωτήσεις οι οποίες υποβλήθηκαν προς τους ερωτηθέντες οι οποίες αφορούσαν τη χώρα γέννησής τους και τη χώρα γέννησης των γονέων τους. Για τις διάφορες ομάδες που καλύπτονται σε καθεμία από τις χώρες χρησιμοποιήθηκαν συγκεκριμένες χώρες και περιοχές προέλευσης. Για να θεωρηθούν μέλη μίας από τις ομάδες-στόχους μεταναστών και απογόνων μεταναστών, οι ερωτηθέντες είτε έπρεπε να έχουν γεννηθεί σε μία από τις επιλεγμένες χώρες προέλευσης («πρώτη γενιά») είτε ένας ή και οι δύο γονείς τους έπρεπε να κατάγεται από μία από τις χώρες αυτές («δεύτερη γενιά»).

Οι ομάδες που θα ερευνηθούν σε κάθε χώρα επιλέχθηκαν με βάση πολλαπλά κριτήρια, συμπεριλαμβανομένου του μεγέθους του πληθυσμού-στόχου, της δυνατότητας διεξαγωγής έρευνας στον αντίστοιχο πληθυσμό-στόχο, του κινδύνου να υποστεί η ομάδα διακρίσεις και θυματοποίηση για «φυλετικούς», «εθνοτικούς» ή «θρησκευτικούς» λόγους, της ευπάθειάς τους στον κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού και της συγκρισιμότητας με προηγούμενες έρευνες του FRA.

Για τους σκοπούς της έρευνας, μετανάστες και απόγονοι μεταναστών νοούνται ως εξής:

- Οι «**μετανάστες**» περιλαμβάνουν πρόσωπα που **δεν** γεννήθηκαν σε κράτος μέλος της ΕΕ ή σε χώρα ΕΟΧ/ΕΖΕΣ (Ελβετία, Ισλανδία, Λιχτενστάιν και Νορβηγία), έχουν τη συνήθη κατοικία τους στο έδαφος του κράτους μέλους της ΕΕ όπου διεξήχθη η έρευνα και διαμένουν στη χώρα που διεξάγεται η έρευνα για τουλάχιστον 12 μήνες πριν από την έρευνα.

- «**Απόγονοι μεταναστών**» είναι πρόσωπα που γεννήθηκαν σε ένα από τα σημερινά 28 κράτη μέλη της ΕΕ ή στις χώρες ΕΟΧ/ΕΖΕΣ, των οποίων ο τόπος συνήθους διαμονής ήταν στο έδαφος του κράτους μέλους της ΕΕ στο οποίο διεξήχθη η έρευνα και ο ένας τουλάχιστον γονέας τους δεν γεννήθηκε σε χώρα της ΕΕ ή του ΕΟΧ/ΕΖΕΣ (Ελβετία, Ισλανδία, Λιχτενστάιν και Νορβηγία).
- Σε ορισμένα κράτη μέλη της ΕΕ, στο πλαίσιο της έρευνας EU-MIDIS II πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με «**νεοαφιχθέντες μετανάστες**» —δηλαδή άτομα που μετανάστευσαν σε κράτος μέλος της ΕΕ στο διάστημα των 10 ετών που προηγούνται της έρευνας (δηλαδή **μετά** το 2004), των οποίων η συνήθης διαμονή βρίσκεται στο έδαφος του κράτους μέλους της ΕΕ όπου διεξήχθη η έρευνα και οι οποίοι ζούσαν στη χώρα όπου διεξάγεται η έρευνα τουλάχιστον 12 μήνες πριν από τη συνέντευξη. Η χώρα γέννησης των «νεοαφιχθέντων μεταναστών» μπορεί να είναι οποιαδήποτε άλλη χώρα εκτός της ΕΕ-28 και εκτός των χωρών ΕΟΧ/ΕΖΕΣ.

Η έρευνα EU-MIDIS II συμπεριέλαβε τις ακόλουθες ομάδες στην έννοια «μετανάστες και απόγονοι μεταναστών»:

- τους μετανάστες από την Τουρκία και τους απογόνους τους (σε 6 κράτη μέλη της ΕΕ)·
- τους μετανάστες από τη Βόρεια Αφρική και τους απογόνους τους (σε 5 κράτη μέλη της ΕΕ)·
- τους μετανάστες από την Υποσαχάρια Αφρική και τους απογόνους τους (σε 12 κράτη μέλη της ΕΕ)·
- τους μετανάστες από τη Νότια Ασία και την Ασία και τους απογόνους τους (σε 4 κράτη μέλη της ΕΕ)·
- νεοαφιχθέντες μετανάστες από άλλες χώρες εκτός ΕΕ/ΕΖΕΣ (σε 2 κράτη μέλη της ΕΕ).

Για την παρούσα έκθεση, τα αποτελέσματα αναλήφθηκαν για άτομα ηλικίας 16 ετών και άνω, τα οποία αυτοπροσδιορίζονται ως ανήκοντα σε μία από τις πέντε ομάδες που αναφέρονται ανωτέρω και:

- είναι μουσουλμάνοι·
- ο τόπος συνήθους διαμονής τους βρίσκεται στο κράτος μέλος της ΕΕ όπου διεξάγεται η έρευνα·
- ζούσαν σε ιδιωτικά νοικοκυριά στο κράτος μέλος της ΕΕ όπου διεξάγεται η έρευνα τουλάχιστον για τους προηγούμενους 12 μήνες ⁵⁰.

Η έρευνα EU-MIDIS II συγκέντρωσε πληροφορίες από 25 515 ερωτηθέντες που ζούσαν σε 22 690 νοικοκυριά. Μεταξύ αυτών, οι 11 220 ερωτηθέντες δήλωσαν ότι είναι μουσουλμάνοι. Για σκοπούς λεπτομερούς ανάλυσης των μουσουλμάνων ανά χώρα και ομάδα-στόχο, επελέγησαν ερωτηθέντες από αυτές τις χώρες και ομάδες-στόχους σε ένα δείγμα που περιλάμβανε τουλάχιστον 100 άτομα. Έτσι προέκυψε ένα τελικό δείγμα 10 527 ερωτηθέντων για την παρούσα έκθεση, από έξι διαφορετικές ομάδες προέλευσης σε 15 κράτη μέλη της ΕΕ – Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ελλάδα, Ηνωμένο Βασίλειο, Ισπανία, Ιταλία, Κάτω Χώρες, Κύπρος, Μάλτα, Σλοβενία, Σουηδία και Φινλανδία. Τα λεπτομερή μεγέθη των δειγμάτων των μουσουλμάνων ερωτηθέντων παρουσιάζονται στον **πίνακα 1** και κυμαίνονται από 101 μετανάστες και απογόνους μεταναστών από την Υποσαχάρια Αφρική που ζουν στη Γερμανία σε 839 μετανάστες και απογόνους μεταναστών από την Τουρκία που ζουν στη Γερμανία ⁵¹.

Το ποσοστό των μουσουλμάνων διαφέρει στις καλυπτόμενες ομάδες. Στο σύνολο των 24 ομάδων-στόχων και των συνδυασμών χωρών, το ποσοστό των μουσουλμάνων είναι 74 %. Σε 11 από τις 24 ομάδες-στόχους, το ποσοστό των μουσουλμάνων ξεπερνά το 90 %, φτάνοντας έως και 98 % για τους μετανάστες και τους απογόνους μεταναστών από την Τουρκία που ζουν στην Αυστρία, από τη Βόρεια Αφρική που ζουν στην Ισπανία και από την Τουρκία που ζουν στις Κάτω Χώρες. Χαμηλότερα ποσοστά μουσουλμάνων παρατηρούνται μεταξύ των μεταναστών και των απογόνων μεταναστών από την Υποσαχάρια Αφρική που ζουν στο Ηνωμένο Βασίλειο και στη Γερμανία, με ποσοστά 16 % και 20 % αντίστοιχα.

Η επιτόπια έρευνα για την EU-MIDIS II ανατέθηκε στην Ipsos MORI, μια μεγάλη διεθνή εταιρεία

⁵⁰ Σε μικρό αριθμό χωρών, στο δείγμα συμπεριλήφθηκαν άτομα που δεν ζούσαν σε ιδιωτικά νοικοκυριά. Για παράδειγμα, στη Μάλτα ο πληθυσμός-στόχος (μετανάστες από την Υποσαχάρια Αφρική και οι απόγονοί τους) ήταν πολύ μικρός. Αν δεν είχαν συμπεριληφθεί τα άτομα που ζουν σε ιδρύματα, η κάλυψη αυτού του πληθυσμού θα ήταν ελλιπής.

⁵¹ Το συνολικό δείγμα των Αφρικανών της Υποσαχάριας Αφρικής που ζουν στη Γερμανία ήταν πολύ μεγαλύτερο, αλλά, αφαιρώντας όλους τους μη μουσουλμάνους ερωτηθέντες, προέκυψε μικρότερο δείγμα, μόνο 101 μουσουλμάνων ερωτηθέντων.

ερευνών που εδρεύει στο Ηνωμένο Βασίλειο, υπό την επίβλεψη υπαλλήλων του FRA, οι οποίοι παρακολουθούσαν τη συμμόρφωση προς τις αυστηρές διαδικασίες ελέγχου ποιότητας.

Η συλλογή δεδομένων για την EU-MIDIS II έγινε κυρίως με προσωπικές συνεντεύξεις και χρήση φορητών υπολογιστών (CAPI), στους οποίους οι ερευνητές είχαν περασμένο το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο. Το ερωτηματολόγιο συντάχθηκε από τον FRA με πρωτότυπη γλώσσα τα αγγλικά και μεταφράστηκε σε 22 γλώσσες της ΕΕ, καθώς και στα αραβικά, τα κούρδικα, τα ρωσικά, τα σομαλικά, τα ταμαζίτ και τα τουρκικά.

Οι ερευνητές ήταν ειδικά εκπαιδευμένοι για να διεξαγάγουν την έρευνα, καθώς και σε πολιτιστικά και ηθικά θέματα. Όπου ήταν εφικτό ή αναγκαίο, οι συνεντεύξεις διεξήχθησαν από ερευνητές με την ίδια εθνοτική καταγωγή και/ή το ίδιο φύλο για να εξασφαλιστεί μεγαλύτερη ανταπόκριση μεταξύ των ομάδων-στόχων.

Δειγματοληψία

Οι περισσότερες από τις ομάδες-στόχους της έρευνας EE-MIDIS II μπορούν να θεωρηθούν «δυσπρόσιτες» για σκοπούς έρευνας, διότι το μέγεθός τους είναι σχετικά μικρό και/ή είναι διασκορπισμένες, καθώς και λόγω της απουσίας πλαισίων δειγματοληψίας των ομάδων-στόχων. Όποτε ήταν εφικτό, συλλεγόταν δείγμα από ένα πλαίσιο δειγματοληψίας που κάλυπτε τον πληθυσμό-στόχο. Ωστόσο, οι δυνατότητες δειγματοληψίας του πληθυσμού-στόχου είναι πολύ διαφορετικές μεταξύ των κρατών μελών, λόγω της διαφορετικής διαθεσιμότητας πλαισίων δειγματοληψίας και κατανομής της ομάδας-στόχου στις χώρες (δηλαδή κατάλογος προσώπων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ελεγχόμενη αντιπροσωπευτική επιλογή της ομάδας-στόχου).

Για τις περισσότερες χώρες χρειάστηκε να αναπτυχθούν και να εφαρμοστούν προηγμένες και νέες μεθοδολογίες δειγματοληψίας και επιλέχθηκε ο καλύτερος δυνατός σχεδιασμός για κάθε ομάδα-στόχο σε κάθε χώρα. Για ορισμένες ομάδες-στόχους σε ορισμένες χώρες, χρησιμοποιήθηκε συνδυασμός διαφορετικών μεθόδων για την καλύτερη κάλυψη του πληθυσμού-στόχου. Λεπτομερής περιγραφή των μεθόδων δειγματοληψίας που χρησιμοποιήθηκαν θα δημοσιευτεί στην τεχνική έκθεση της έρευνας.

Γενικά, η εθνική κάλυψη έπρεπε να μειωθεί σε ορισμένες χώρες για λόγους αποτελεσματικότητας. Αυτό σημαίνει ότι για τη δειγματοληψία πολλαπλών σταδίων, αποκλείστηκαν περιοχές στις οποίες η πυκνότητα του πληθυσμού-στόχου μεταναστών και απογόνων μεταναστών (δηλαδή όχι

μόνο μουσουλμάνων) ήταν μικρότερη, επειδή δεν θα ήταν εφικτή η διαλογή του πληθυσμού-στόχου. Στις περισσότερες χώρες, οι περιοχές με πυκνότητα κάτω από ένα ορισμένο όριο χρειάστηκε να αποκλειστούν. Τα όρια αυτά ποικίλλουν από περιοχές με ποσοστό χαμηλότερο από 2,7 % (στην Κύπρο) έως και ποσοστό 10 % (στη Γαλλία).

Στάθμιση

Τα αποτελέσματα της έρευνας που παρουσιάζονται στην παρούσα έκθεση βασίζονται σε σταθμισμένα δεδομένα που είναι ανάλογα με τις πιθανότητες επιλογής κάθε νοικοκυριού και ατόμου με βάση το σχέδιο δειγματοληψίας. Η στάθμιση αντικατοπτρίζει επίσης τις διαφορές στο (εκτιμώμενο) μέγεθος του πληθυσμού-στόχου σε κάθε χώρα.

Όπου ήταν εφικτό, το δείγμα στρωματοποιήθηκε εκ των υστέρων με βάση τα περιφερειακά χαρακτηριστικά κατανομής και πληθυσμού του καλυπτόμενου πληθυσμού-στόχου⁵². Στη Φινλανδία και τις Κάτω Χώρες το δείγμα προσαρμόστηκε επίσης ανάλογα με το φύλο και την ηλικία. Το δείγμα στις Κάτω Χώρες προσαρμόστηκε περαιτέρω ανάλογα με τη γενιά (πρώτη ή δεύτερη γενιά), τη χώρα προέλευσης των μεταναστών και των απογόνων μεταναστών από τη Βόρεια Αφρική και την ηλικία.

Σφάλμα δειγματοληψίας

Όλες οι δειγματοληπτικές έρευνες επηρεάζονται από σφάλματα δειγματοληψίας, δεδομένου ότι λαμβάνονται συνεντεύξεις από μικρό ποσοστό του συνολικού πληθυσμού. Ως εκ τούτου, όλα τα αποτελέσματα παρουσιάζονται ως σημειακές εκτιμήσεις υποκείμενες σε στατιστικές διακυμάνσεις. Οι μικροδιαφορές λίγων εκατοστιαίων μονάδων μεταξύ ομάδων ερωτηθέντων πρέπει να ερμηνεύονται εντός των ορίων της στατιστικής διακύμανσης και μόνον οι σημαντικότερες διαφορές μεταξύ ομάδων πληθυσμών πρέπει να θεωρείται ότι αποτυπώνουν πραγματικές διαφορές στον συνολικό πληθυσμό. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρά μεγέθη δείγματος είναι στατιστικά λιγότερο αξιόπιστα και επισημαίνονται σε γραφήματα και πίνακες –για παράδειγμα οι αριθμοί

⁵² Οι εξωτερικές πληροφορίες και οι πηγές δεδομένων για την εκ των υστέρων στρωματοποίηση είναι περιορισμένες. Επομένως, στις περισσότερες χώρες για την εκ των υστέρων στρωματοποίηση χρησιμοποιήθηκαν μόνο οι περιφέρειες και τα αστικά κέντρα. Για παράδειγμα, στη Μάλτα υπάρχει πολύ χαμηλό ποσοστό γυναικών στην ομάδα-στόχο. Ελλείψει λεπτομερών πληθυσμιακών στατιστικών στοιχείων σχετικά με την ομάδα-στόχο στη Μάλτα, εξακολουθεί να θεωρείται ότι οι γυναίκες υποεκπροσωπούνται ελαφρώς στο δείγμα, αλλά αυτό δεν μπορεί να ρυθμιστεί.

που εμφανίζονται στα γραφήματα τοποθετούνται σε παρένθεση— και δεν ερμηνεύονται ουσιαδώς. Σε αυτά περιλαμβάνονται στατιστικά στοιχεία που βασίζονται σε δείγματα μεταξύ 20 και 49 ερωτηθέντων συνολικά. Δεν εμφανίζονται αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερους από 20 ερωτηθέντες. Επισημαίνονται επίσης τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μεγέθη κελιών με λιγότερα από 20 άτομα.

Οι μουσουλμάνοι στην έρευνα EU-MIDIS II

Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Pew Research Center για το 2010, στην ΕΕ ζουν περίπου 20 εκατομμύρια μουσουλμάνοι, ανεξαρτήτως του καθεστώτος μετανάστη και ιθαγένειας και της χώρας προέλευσής τους, οι οποίοι αντιστοιχούν στο 4 % περίπου του συνολικού πληθυσμού της ΕΕ. Οι περισσότεροι μουσουλμάνοι στην ΕΕ ζουν στη Γαλλία και τη Γερμανία, όπου περίπου 4,7 εκατομμύρια μουσουλμάνοι σε καθεμιά από αυτές τις δύο χώρες αντιπροσωπεύουν λίγο περισσότερο από το 46 % του συνόλου των μουσουλμάνων στην ΕΕ. Άλλες χώρες με σημαντικό αριθμό μουσουλμάνων είναι το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ιταλία (με 3 και 2,2 εκατομμύρια αντίστοιχα), καθώς και η Βουλγαρία, οι Κάτω Χώρες και η Ισπανία (περίπου 1 εκατομμύριο).

Συγκρίνοντας το εκτιμώμενο μέγεθος των μουσουλμάνων που καλύπτονται από την έρευνα EU-MIDIS II με τη γενική εκτίμηση για το σύνολο των μουσουλμάνων, το ποσοστό των μουσουλμάνων που καλύπτεται από την ανάλυση αυτή αντιστοιχεί σχεδόν στο ήμισυ (45 %) όλων των μουσουλμάνων που διαμένουν στις χώρες αυτές και περίπου στο 42 % που διαμένουν την ΕΕ. Ωστόσο, το ποσοστό των μουσουλμάνων που καλύπτονται από την έρευνα EU-MIDIS II εντός των χωρών ποικίλλει και είναι ιδιαίτερα υψηλό στη Γαλλία (75 %), το Βέλγιο (56 %) και τη Γερμανία (54 %).

Η μέση ηλικία των μουσουλμάνων ερωτηθέντων είναι 38 ετών, 50 % είναι γυναίκες και 50 % άνδρες και λίγο περισσότερο από το 50 % των ερωτηθέντων μουσουλμάνων που καλύπτονται από την ανάλυση αυτή έχουν την υπηκοότητα του κράτους μέλους στο οποίο διαμένουν. Περίπου τα δύο τρίτα των μουσουλμάνων ερωτηθέντων είναι μετανάστες πρώτης γενιάς που έχουν ζήσει στη χώρα κατά μέσο όρο 24 έτη. Ο πίνακας 2 δείχνει, ωστόσο, ότι τα επιλεγμένα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά των μουσουλμάνων ερωτηθέντων διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των χωρών και των ομάδων-στόχων που εξετάζονται στην ανάλυση αυτή.

Η διακύμανση της μέσης ηλικίας είναι ενδεικτική της διάρκειας διαμονής των ερωτηθέντων στην υπό έρευνα χώρα (μόνο για την πρώτη γενιά) και της απόκτησης της ιθαγένειάς της. Στις Κάτω Χώρες, πάνω

από το 80 % των μεταναστών πρώτης και δεύτερης γενιάς από τη Βόρεια Αφρική και την Τουρκία είναι ολλανδοί πολίτες. Το ίδιο ισχύει και για τους μετανάστες πρώτης και δεύτερης γενιάς από την Τουρκία που ζουν στη Σουηδία και το Βέλγιο. Μεταξύ των μουσουλμάνων μεταναστών από τη Νότια Ασία που ζουν στην Ελλάδα, από την Υποσαχάρια Αφρική που ζουν στη Μάλτα και των νεοαφιχθέντων μεταναστών στη Σλοβενία, το ποσοστό αυτών που έχουν την ιθαγένεια είναι το χαμηλότερο, από 0,2 % έως 2 %.

Πάνω από το ένα τρίτο (36,5%) των μουσουλμάνων ερωτηθέντων που είναι μετανάστες πρώτης γενιάς αναφέρουν ότι μετανάστευσαν στην ΕΕ για οικογενειακούς λόγους, όπως για να βρουν κάποιον συγγενή τους ή για να παντρευτούν. Περίπου το ένα τρίτο (29 %) ήρθαν για να εργαστούν. Το ένα τέταρτο όλων των μουσουλμάνων ερωτηθέντων αναφέρουν ότι μετανάστευσαν σε μικρή ηλικία με τους γονείς τους (26 %). Περίπου το 7% ήρθαν για να σπουδάσουν και το 5 % ζήτησαν άσυλο.

Το ποσοστό των γυναικών που περιλήφθηκαν στους μουσουλμάνους ερωτηθέντες ποικίλλει σημαντικά μεταξύ των ομάδων-στόχων και μεταξύ των χωρών, με τις μετανάστριες από τη Νότια Ασία που ζουν στην Ελλάδα και τις μετανάστριες από την Υποσαχάρια Αφρική που ζουν στη Μάλτα να αντιπροσωπεύουν ένα πολύ μικρό ποσοστό μεταξύ των αντίστοιχων μεταναστευτικών ομάδων (4 % και 6 % αντίστοιχα), αλλά να αντιπροσωπεύουν σχεδόν το 58 % των μουσουλμάνων ερωτηθέντων από την Υποσαχάρια Αφρική στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Πίνακας 2: Δημογραφικά χαρακτηριστικά μουσουλμάνων ερωτηθέντων

Ομάδα-στόχος χώρας	Μέση ηλικία (έτη)	Γυναίκες (%)	Ιθαγένεια χώρας (%)	Μετανάστες πρώτης γενιάς (%)	Μέσος αριθμός ετών διαμονής της πρώτης γενιάς	Αριθμός ερωτηθέντων
AT - TUR	36	51	63	66	22	564
BE - NOAFR	37	46	76	52	24	680
BE - TUR	36	45	83	51	27	602
CY - ASIA	36	38	28	86	12	104
DE - SSAFR	36	36	37	89	16	101
DE - TUR	39	48	38	63	31	839
DK - SSAFR	34	30	62	86	18	428
DK - TUR	39	52	60	62	30	369
EL - SASIA	35	4	0	99	12	467
ES - NOAFR	35	55	19	96	14	771
FI - SSAFR	30	42	66	85	14	198
FR - NOAFR	40	51	60	66	25	749
FR - SSAFR	34	52	59	68	16	308
IT - NOAFR	35	42	14	98	13	777
IT - SASIA	34	39	9	100	9	301
IT - SSAFR	36	42	19	95	13	192
MT - SSAFR	28	6	2	100	5	353
NL - NOAFR	38	49	90	60	29	641
NL - TUR	37	49	89	60	30	604
SE - SSAFR	32	46	60	86	12	221
SE - TUR	36	46	84	63	22	322
SI - RIMGR	33	45	2	100	6	226
UK - SASIA	38	51	81	68	21	595
UK - SSAFR	35	58	77	76	17	115
Μέσος όρος	38	50	53	68	24	Σύνολο 10 527

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

Πίνακας 3: Κύριες χώρες γέννησης μουσουλμάνων μεταναστών πρώτης γενιάς, ανά ομάδα-στόχο και χώρα διαμονής

Ομάδα-στόχος χώρας	Χώρα γέννησης	n	%
CY - ASIA	άλλη	62	63,3
CY - ASIA	Αραβική Δημοκρατία της Συρίας	36	36,7
BE - NOAFR	Μαρόκο	397	91,1
BE - NOAFR	άλλη	39	8,9
ES - NOAFR	Μαρόκο	721	97,2
ES - NOAFR	Αλγερία	21	2,8
FR - NOAFR	Αλγερία	220	43,9
FR - NOAFR	Μαρόκο	214	42,7
FR - NOAFR	Τυνησία	63	12,6
FR - NOAFR	άλλη	4	0,8
IT - NOAFR	Μαρόκο	529	69,2
IT - NOAFR	Τυνησία	107	14
IT - NOAFR	Αίγυπτος	83	10,8
IT - NOAFR	Αλγερία	34	4,4
IT - NOAFR	άλλη	12	1,6
NL - NOAFR	Μαρόκο	272	94,4
NL - NOAFR	άλλη	16	5,6
AT - TUR	Τουρκία	400	100
BE - TUR	Τουρκία	316	100
DE - TUR	Τουρκία	556	100
DK - TUR	Τουρκία	239	100
NL - TUR	Τουρκία	259	100
SE - TUR	Τουρκία	213	100
SI - RIMGR	Βοσνία-Ερζεγοβίνη	144	63,7
SI - RIMGR	Κοσσυφοπέδιο	42	18,6
SI - RIMGR	πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας	25	11,1
SI - RIMGR	άλλη	15	6,6
EL - SASIA	Πακιστάν	297	64
EL - SASIA	Μπανγκλαντές	165	35,6
EL - SASIA	άλλη	2	0,4
IT - SASIA	Μπανγκλαντές	181	60,9
IT - SASIA	Πακιστάν	101	34
IT - SASIA	άλλη	15	5,1

Ομάδα-στόχος χώρας	Χώρα γέννησης	n	%
UK - SASIA	Πακιστάν	265	64,5
UK - SASIA	Μπανγκλαντές	143	34,8
UK - SASIA	άλλη	3	0,7
DE - SSAFR	άλλη	90	100
DK - SSAFR	Σομαλία	353	95,7
DK - SSAFR	άλλη	16	4,3
FI - SSAFR	Σομαλία	128	74,9
FI - SSAFR	άλλη	43	25,1
FR - SSAFR	άλλη	89	41,2
FR - SSAFR	Σενεγάλη	54	25
FR - SSAFR	Μάλι	41	19
FR - SSAFR	Κομόρες	32	14,8
IT - SSAFR	Σενεγάλη	114	60,6
IT - SSAFR	άλλη	74	39,4
MT - SSAFR	Σομαλία	297	84,1
MT - SSAFR	άλλη	56	15,9
SE - SSAFR	Σομαλία	131	66,8
SE - SSAFR	άλλη	65	33,2
UK - SSAFR	Σομαλία	49	52,7
UK - SSAFR	άλλη	44	47,3

Σημείωση: ^a Οι χώρες γέννησης με λιγότερες από 20 παρατηρήσεις ανά χώρα διαμονής και ομάδα-στόχο αναφέρονται συγκεντρωτικά ως «άλλες».

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016

Παραπομπές

Συμβούλιο της Ευρώπης (2010), *Διακήρυξη της Ευρωπαϊκής Υπουργικής Διάσκεψης για την ολοκλήρωση, Σαραγόσα, 15-16 Απριλίου 2010.*

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2015), *Δήλωση για την προαγωγή της ιδιότητας του πολίτη και των κοινών αξιών της ελευθερίας, της ανοχής και της αποφυγής των διακρίσεων μέσω της εκπαίδευσης – Άτυπη σύνοδος των υπουργών παιδείας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Παρίσι, 17 Μαρτίου 2015.*

ESS Round 7 (2014), *Δεδομένα του 7ου γύρου της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας: Έκδοση αρχείου δεδομένων 2.1. NSD - Νορβηγικό Κέντρο Δεδομένων Έρευνας, Νορβηγία - Αρχείο Δεδομένων και διανομέας δεδομένων της έρευνας για το ESS ERIC.*

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2015α), *Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών: Το ευρωπαϊκό θεματολόγιο για την ασφάλεια, COM(2015) 185 final, Βρυξέλλες, 28 Απριλίου 2015.*

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2015β), *«Ειδικό Ευρωβαρόμετρο 437: Διακρίσεις στην ΕΕ το 2015».*

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016α), *Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών σχετικά με την υλοποίηση του Ευρωπαϊκού Θεματολογίου για την Ασφάλεια για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την οικοδόμηση μιας αποτελεσματικής και πραγματικής Ένωσης Ασφάλειας, COM (2016) 230 final, 20 Απριλίου 2016.*

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016β), *Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών: Σχέδιο δράσης για την ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών, COM(2016) 377 final, Στρασβούργο, 7 Ιουνίου 2016.*

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2016), *Ψήφισμα της 13ης Δεκεμβρίου 2016 σχετικά με την κατάσταση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2015 (2016/2009(INI)), P8_TA-PROV(2016)0485, Στρασβούργο, 13 Δεκεμβρίου 2016.*

European Values Study (EVS) (2016), *European Values Study 2008: Ενοποιημένο σύνολο δεδομένων (EVS 2008). Αρχείο δεδομένων (data archive) GESIS, Κολωνία. ZA4800 Έκδοση αρχείου δεδομένων 4.0.0, doi:10.4232/1.12458.*

FRA (Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης) (2009), *EU-MIDIS, European Union Minorities and Discrimination Survey: Muslims, Data in focus report, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Υπηρεσία Εκδόσεων).*

FRA (2010), *EU-MIDIS, Έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις μειονότητες και τις διακρίσεις: Αιφνίδιος αστυνομικός έλεγχος και μειονότητες, Έκθεση «Εστίαση στα δεδομένα», Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων.*

FRA (2012), *Προβολή των εγκλημάτων μίσους στην Ευρωπαϊκή Ένωση: αναγνώριση των δικαιωμάτων των θυμάτων, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων*

FRA (2014), *Βία κατά των γυναικών: πανευρωπαϊκή έρευνα: Βασικά αποτελέσματα, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων*

FRA (2015), *Embedding fundamental rights in the security agenda (Ενσωμάτωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο θεματολόγιο για την ασφάλεια), FRA Focus 01.*

FRA (2016), *Δεύτερη έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις μειονότητες και τις διακρίσεις: επιλεγμένα πορίσματα για τους Ρομά, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων*

FRA (2017α), *Έκθεση για τα θεμελιώδη δικαιώματα 2017, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων.*

FRA (2017β), *Together in the EU: Promoting the participation of migrants and their descendants (Μαζί στην ΕΕ: Προώθηση της συμμετοχής των μεταναστών και των απογόνων τους), Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων*

Huddleston, T., Niessen, J., Tjaden, J. D. (2013), *'Using EU indicators of immigrant integration: Final report for Directorate-General for Home Affairs', Βρυξέλλες.*

Σχετικά με το θέμα αυτό, βλέπε επίσης άλλες δημοσιεύσεις του FRA:

- <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/eumidis-ii-main-results>
- <http://fra.europa.eu/en/publication/2018/roma-education-to-employment>
- <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/eumidis-ii-roma-selected-findings>
(διαθέσιμο στις γλώσσες της ΕΕ)
- <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/eumidis-ii-technical-report>

Σχετικά με τον online data explorer του FRA: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/>

ΠΩΣ ΘΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΕ

Δωρεάν εκδόσεις:

- ένα αντίτυπο:
από το EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).
- περισσότερα από ένα αντίτυπα ή αφίσες/χάρτες:
από τις αντιπροσωπείες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (http://ec.europa.eu/represent_el.htm),
από τα γραφεία εκπροσώπησης στις εκτός ΕΕ χώρες (http://eeas.europa.eu/delegations/index_el.htm),
επικοινωνώντας με την υπηρεσία Europe Direct (http://europa.eu/europedirect/index_el.htm) ή
καλώντας τον αριθμό 00 800 6 7 8 9 10 11 (δωρεάν τηλεφωνικός αριθμός από όλη την Ένωση) (*).

(*). Οι πληροφορίες παρέχονται δωρεάν, και οι κλήσεις είναι γενικώς δωρεάν (ενδέχεται όμως κάποιες κλήσεις που πραγματοποιούνται μέσω ορισμένων τηλεπικοινωνιακών φορέων ή από τηλεφωνικούς θαλάμους ή ξενοδοχεία να χρεώνονται).

Εκδόσεις επί πληρωμή:

- από το EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

HELPING TO MAKE FUNDAMENTAL RIGHTS A REALITY FOR EVERYONE IN THE EUROPEAN UNION

Οι μουσουλμάνοι που ζουν στην ΕΕ αντιμετωπίζουν διακρίσεις σε ένα ευρύ φάσμα περιστάσεων και, ιδίως, όταν αναζητούν εργασία, στον χώρο εργασίας και όταν αναζητούν πρόσβαση σε δημόσιες ή ιδιωτικές υπηρεσίες. Η έκθεση εξετάζει με ποιον τρόπο χαρακτηριστικά όπως το ονοματεπώνυμο ενός ατόμου, το χρώμα του δέρματος και το αν φέρει ορατά θρησκευτικά σύμβολα, όπως για παράδειγμα μαντίλα, μπορεί να προκαλέσουν διακριτική μεταχείριση και παρενόχληση.

Αυτά είναι κάποια μόνο από τα ευρήματα που περιέχει αυτή η έκθεση, η οποία εξετάζει τις εμπειρίες που έχουν βιώσει πάνω από 10 500 μουσουλμάνοι μετανάστες και απόγονοι μεταναστών σε 15 κράτη μέλη της ΕΕ. Εκτός από τις διακρίσεις –συμπεριλαμβανομένων των αιφνίδιων αστυνομικών ελέγχων λόγω εθνοτικής καταγωγής– διερευνά θέματα όπως την ιθαγένεια, την εμπιστοσύνη και την ανοχή έως την παρενόχληση, τη βία και το έγκλημα μίσους καθώς και την ευαισθητοποίηση για τα δικαιώματα.

Η έκθεση βασίζεται στα δεδομένα που συλλέχθηκαν στη δεύτερη έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις μειονότητες και τις διακρίσεις (EU-MIDIS II) του FRA, στην οποία συμμετείχαν περίπου 26 000 άτομα εθνοτικής ή μεταναστευτικής προέλευσης και ζουν στην ΕΕ. Η έρευνα αυτή παρέχει μια μοναδική εικόνα των εμπειριών και των αντιλήψεων της δεύτερης μεγαλύτερης θρησκευτικής ομάδας της ΕΕ, η οποία αντιστοιχεί στο 4 % του συνολικού πληθυσμού της. Τα πορίσματα της έρευνας σε συνδυασμό με τις συστάσεις μπορούν να αποτελέσουν μια καλή βάση για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας ενός μεγάλου εύρους μέτρων στους τομείς της ένταξης και της εξάλειψης των διακρίσεων, καθώς και της πολιτικής εσωτερικής ασφάλειας.